

**T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**TAŞRADAKİ MODERN MİMARLIK PRATİKLERİNİN
MEKAN-POLİTİK BİR OKUMASI: AYDIN'DAKİ KAMUSAL
YAPILAR**

ECEM UĞURLU

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI**

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ EZGİ YAVUZ

MAYIS 2024

**T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**TAŞRADAKİ MODERN MİMARLIK PRATİKLERİNİN
MEKAN-POLİTİK BİR OKUMASI: AYDIN'DAKİ
KAMUSAL YAPILAR**

ECEM UĞURLU

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI**

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ EZGİ YAVUZ

MAYIS 2024

T.R.
GEBZE TECHNICAL UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL

**A SPATIO-POLITICAL READING OF MODERN
ARCHITECTURAL PRACTICES IN THE PROVINCE:
PUBLIC BUILDINGS IN AYDIN**

ECEM UĞURLU

**A THESIS OF MASTER OF SCIENCE
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE**

ADVISOR: ASSIST. PROF. DR. EZGİ YAVUZ

MAY 2024

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

GTÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun 13/05/2024 tarih ve 2024/26 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 31/05/2024 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Ecem Uğurlu'nun tez çalışması Mimarlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) : Dr. Öğr. Üyesi Ezgi Yavuz

ÜYE

: Dr. Öğr. Üyesi Dicle Kızıldere Gökyer

ÜYE

: Doç. Dr. Devrim Yücel Besim

ONAY

Gebze Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun
...../...../..... tarih ve ...../..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

Aileme

ÖZET

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanıyla hız kazanan modernleşme hareketi kısa zamanda mimarlık alanına da yansımış ve mimarlık, bireylerin modern yaşama dahil olmalarında bir araç olarak kullanılmıştır. 1946’da çok partili hayata geçilmesi ve 1950 yılında DP’nin iktidar olmasıyla birlikte ülkedeki siyasi ve ekonomik izlekte değişiklikler meydana gelmiştir. Türkiye’deki mimarlık ortamı da bu değişimlerden ve yeni ortamın getirdiği arayışlardan etkilenen öncül alanlardan olmuştur. Batı’da etkisini gösteren yüzyıl ortası modernizmi, bu dönem ülkede ilk olarak büyük kentlerde kendini göstermiş ve daha sonra taşra kentlerinde de varlık bulmuştur.

Tez kapsamında çalışılan Aydın da o dönem için taşra sayılabilecek kentlerden biri olarak modern mimarlığın özgün örneklerini barındıran bir kent olmuştur. Bu doğrultuda, yapılan çalışmada Aydın’daki Erken Cumhuriyet Dönemi modernleşmesinden başlanarak 1950-1960 yılları arasındaki modernleşme uygulamaları ve değişen politik izleğin mimarlıkta bulduğu karşılıklara odaklanılarak taşradaki çok katmanlı ilişkiler sorgulanmıştır.

Tezin giriş bölümünde; yapılan çalışmanın amacı, kapsamı, yöntemi ve katkıları açıklandıktan sonra, ikinci bölümde, Erken Cumhuriyet Dönemi ve yüzyıl ortası dönemde Türkiye’de meydana gelen politik ve sosyal değişimlere değinilerek bu değişimler karşısında ülkedeki mimarlık ortamında üretilen yanıtlar incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise, 1923-1960 aralığındaki modernleşme ve taşra kavramları ele alındıktan sonra Aydın özelinde değerlendirme yapılmıştır. Ardından çalışmanın odağı olan 1950-1960 yılları aralığında Aydın’da tasarlanan kamusal yapılar incelenmiş ve söz konusu yapılar, mimari ve kentsel ölçeklerde eleştirel bir analize, daha özelden, mekan-politik bir okumaya tabi tutulmuştur. Sonuçta, çalışmanın kapsamında yer alan yapılarda demokratik ve modern yaşam biçimlerinin olası mekânsal uzantılarının izleri sürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Modernleşme, Taşra, Aydın, Yüzyıl Ortası Modernizmi, Kamusal Mekan, Mimarlık ve Politika.

ABSTRACT

The modernization movement in Turkey, which gained momentum with the proclamation of the Republic, was soon reflected in the field of architecture and architecture was used as a tool for individuals to be included in modern life. With the transition to multi-party system in 1946 and the DP coming to power in 1950, the political and economic trajectory of the country was changed. The architectural environment in Turkey has also been one of the pioneering fields affected by these changes and the searches brought about by the new environment. Mid-century modernism, which had its influence in the West, first manifested itself in the big cities of the country in this period and later found its presence in provincial cities.

Aydın, which was studied within the scope of the thesis, was a city that hosted unique examples of modern architecture as one of the cities that could be considered provincial for that period. In this direction, the study focuses on the modernization practices between 1950-1960, starting from the modernization of the Early Republican Period in Aydın, and the responses of the changing political course in architecture, and questions the multi-layered relations in the province.

After explaining the purpose, scope, methodology and contributions of the study in the introductory chapter of the thesis, the second chapter examines the political and social changes that took place in Turkey during the Early Republican Period and the mid-century period, and analyzes the responses produced in the architectural environment in the face of these changes. In the third section, the concepts of modernization and province between 1923 and 1960 are discussed and then evaluated in the specific case of Aydın. Then, the public space designed in Aydın between 1950 and 1960, which are the focus of the study, are examined and these spaces are subjected to a critical analysis on architectural and urban scale, and more specifically, to a spatio-political reading. As a result, the possible spatial extensions of democratic and modern lifestyles are traced in the space within the scope of the study.

Key Words: Modernization, Province, Aydın, Mid-Century Modernism, Public Space, Architecture and Politics.

TEŞEKKÜR

Çalışmanın başından itibaren benimle paylaştığı değerli bilgileri, tavsiyeleri, her zaman gösterdiği ilgisi, rehberliği ve eleştirileri için değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ezgi Yavuz'a ve hayatım boyunca attığım her adımda beni destekleyen babam Mustafa Uğurlu ile annem Özgül Uğurlu'ya teşekkür borç bilirim.

En yoğun zamanlarımda beni rahatlatıp olaylara bakış açımı değiştiren abime, İlayda ablama ve de hayat tecrübesiyle her zaman yanımda olan babaanneme de ayrıca teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Amacı ve Katkısı	1
1.2. Tezin Kapsamı ve Yöntemi	3
2. 1923-1960 ARALIĞINDA TÜRKİYE’DE POLİTİKA, MODERNLEŞME VE MİMARLIK PRATİKLERİ	6
2.1. Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Türkiye’de Mimarlık Pratikleri: Modern Bir Ulus İnşası ve Yeni Rejimin Temsilîyeti	7
2.2. Yüzyıl Ortasında Türkiye’de Mimarlık Pratikleri: Demokrasi ve Uluslararası Üslup	15
3. MODERNLEŞME VE TAŞRA	25
3.1. Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Taşradaki Modernleşme Politikaları	25
3.1.1. Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Aydın’daki Mimarlık Pratikleri	34
3.2. Yüzyıl Ortasında Taşradaki Modernleşme Politikaları : Demokratik Yaşam Biçimleri	49
4. AYDIN’DA YÜZYIL ORTASI MİMARLIK PRATİKLERİ	56
4.1. Yüzyıl Ortasında Aydın’daki Kamusal Yapılar	58
4.1.1. Aydın Belediye Binası	59
4.1.2. SSK Binası	61
4.1.3. Ziraî Donatım Kurumu	63
4.1.4. Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Binası	65
4.1.5. PTT Binası	66
4.1.6. Adliye Binası	71
4.1.7. Halk Kütüphanesi	75
4.1.8. Aydın Lisesi ek binası	79
4.1.9. Aydın Kız Enstitüsü	82
4.1.10. Tren Garı	85
4.1.11. Santral Garajı	89
4.1.12. Aydın Tekstil Fabrikası	91
4.1.13. Kasaplar Hali	94
4.1.14. Hisar / Taşdöner Sineması	96
4.1.15. Şark Kahvesi	98

4.1.16. Demokrat Parti İl Binası	99
4.2. Taşrada Ulusallık Ve Yüzyıl Ortası Modernizmi Arakesiti	103
5. SONUÇ	109
KAYNAKLAR	113
ÖZGEÇMİŞ	124
TEZ METNİNDEN TÜRETİLEN YAYINLAR/SUNUMLAR	125
EKLER	126

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Bkz	: Bakınız
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TZDK	: Türkiye Zırai Donatım Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1: İkinci TBMM Binası, 1924, Vedat Tek.	9
Şekil 2.2: Ankara Gazi ve Latife Okulu, 1925, Mukbil Kemal Taş.	9
Şekil 2.3: Ziraat Bankası Aydın Şubesi, 1924, Giulio Mongeri.	10
Şekil 2.4: Celal Esat'ın Yeni Mimari adlı eserinin kapağı.	11
Şekil 2.5: Sergi Evi, 1933,Şevki Balmumcu.	12
Şekil 2.6: İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, 1942, Sedat Hakkı Eldem 14 - Emin Onat.	14
Şekil 2.7: D.D.Y. Umumi İdare Binası, 1941, Yüksek Mimar Bedri Uçar.	15
Şekil 2.8: İstanbul Adalet Sarayı, 1948, Sedat Hakkı Eldem.	22
Şekil 2.9: Hilton Oteli, 1952, Sedat Hakkı Eldem ve SOM.	22
Şekil 2.10: Emek İş Hanı, 1959, Enver Tokay ve İlhan Tayman.	23
Şekil 2.11: Brüksel Sergisi Türkiye Pavyonu maket görseli, 1958, Utarit İzgi, Muhlis Türkmen, Hamdi Şensoy, İlhan Türegün.	24
Şekil 3.1: Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiye'si (1938) adlı yayından “eskiye 30 karşı yeni” fotoğrafları, üstteki: İmparatorluğun köyleri, alttaki: Ankara, Etimesgut Örnek Köyü.	30
Şekil 3.2: “Aydın’da çarşaf ve peçe tarihe karışıyor” başlıklı haber yazısı.	30
Şekil 3.3 : 1924 yılı öncesi Aydın Haritası	36
Şekil 3.4 :2012 yılı Aydın İmar Planı.	36
Şekil 3.5: “Aydın’da Yepyeni Bir Şehir Kuruldu” başlıklı haber metni.	38
Şekil 3.6: “Çeşitli ürünleri verimli toprağı ile yurda milyonlar kazandıran Ege’nin 38 en mutlu ve güzel köşesi.” başlıklı haber metni.	38
Şekil 3.7: Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Aydın Umumi Parkı.	40
Şekil 3.8: Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Aydın Spor Sahası İnşaatı.	40
Şekil 3.9: 1920-1940 aralığında kentteki kamusal alanlar/mezanlar.	41
Şekil 3.10: Erken Cumhuriyet Dönemi’nde kentteki kamusal alanlar/mezanlar.	44
Şekil 3.11: Kùltür Park Havuzları.	45
Şekil 3.12: “Aydın Türkiye’nin en güzel yüzme havuzuna sahip” başlıklı haber yazısı.	46
Şekil 3.13: Aydın İş Bankası tasarımı için Nezih Eldem’in çizimi.	46
Şekil 3.14: Aydın Emlak Kredi Bankası.	47
Şekil 3.15: Aydın Ticaret Orta Okulu.	48
Şekil 3.16: Sümerbank Reklam Afiş,i,1950’ler, İhap Hulusi Görey.	50
Şekil 3.17: National Geographic dergisinin 1951 yılı 168.sayısında tarımda 51 makineleşmeyi gösteren bir fotoğraf.	51
Şekil 3.18: Aydın’ın Aydınlığı (1954) adlı yayında yer alan eski – yeni 54 karşılaştırmalı fotoğraf ve metinler.	54
Şekil 3.19: Aydın’ın Aydınlığı (1954) adlı yayında yer alan eski – yeni 55 karşılaştırmalı fotoğraf ve metinler.	55
Şekil 4.1: Yüksek Mimar, Şehirci Asım Kömürcüoğlu’na ait eserleri ve kent 56 planlarını gösteren metin.	56
Şekil 4.2: Aydın’ın Aydınlığı (1954) adlı yayında belediyeye karşı olan 57 övgülü cümleler.	57

Şekil 4.3: 1950-60 Aralığında Aydın'da Yapılan Kamusal Mekanlar.	58
Şekil 4.4: Aydın Belediye Binası, Emin Onat.	60
Şekil 4.5: Aydın Belediye Binası, Emin Onat.	60
Şekil 4.6 : SSK Binası Vaziyet Planı.	62
Şekil 4.7 : SSK Binası.	62
Şekil 4.8: Aydın Ziraat Donatım Kurumu Vaziyet Planı.	64
Şekil 4.9 : Aydın Ziraat Donatım Kurumu.	64
Şekil 4.10 : Aydın Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Vaziyet Planı.	65
Şekil 4.11: Aydın Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Binası.	66
Şekil 4.12 : PTT Vaziyet Planı ve Garla İlişkisi.	67
Şekil 4.13 : PTT Binası Zemin Kat Planı.	68
Şekil 4.14 : PTT Binası Birinci Kat Planı.	68
Şekil 4.15 : PTT Binası Kesiti.	69
Şekil 4.16 : Aydın PTT Binası,1955.	69
Şekil 4.17 : Aydın'ın Aydınlığı isimli yayında Aydın PTT Binası,1955.	70
Şekil 4.18 : Aydın Yapısında Devlet Eli Başlıklı Yazıda Adliye Binasının İnşaat Süreci Fotoğrafı.	71
Şekil 4.19 : Aydın Adliye Binası Vaziyet Planı.	72
Şekil 4.20 : Aydın Adliye Binası Zemin Kat Planı.	73
Şekil 4.21: Aydın Adliye Binası Birinci Kat Planı.	73
Şekil 4.22 : Aydın Adliye Binası Kesiti.	74
Şekil 4.23: Aydın Adliye Binası,1958.	74
Şekil 4.24 : Aydın İl Halk Kütüphanesi Vaziyet Planı.	76
Şekil 4.25 : Aydın İl Halk Kütüphanesi,1950.	76
Şekil 4.26 : Aydın İl Halk Kütüphanesi Zemin Kat Planı.	77
Şekil 4.27 : Aydın İl Halk Kütüphanesi Birinci Kat Planı.	77
Şekil 4.28: Aydın İl Halk Kütüphanesi Kesiti.	78
Şekil 4.29 : Aydın İl Halk Kütüphanesi Sokak Cephesi.	78
Şekil 4.30 : Eski ve yeni bina vaziyet planı.	79
Şekil 4.31 : Cumhuriyet Mektebi,1928.	80
Şekil 4.32 : Zemin Kat Planı.	80
Şekil 4.33: Birinci Kat Planı.	81
Şekil 4.34 : Konferans Salonu Kesiti.	81
Şekil 4.35 : Aydın Lisesi Ek Bina.	81
Şekil 4.36: Kız Enstitüsü Spor Gösterisi'nden Bir Kız Öğrenci,1954.	82
Şekil 4.37: Aydın Kız Enstitüsü Vaziyet Planı.	83
Şekil 4.38: Aydın Kız Enstitüsü,1954.	83
Şekil 4.39: Aydın Kız Enstitüsü,1954.	84
Şekil 4.40: Aydın Kız Enstitüsü Atatürk Köşesi,1954.	84
Şekil 4.41: Aydın Tren Garı Vaziyet Planı.	86
Şekil 4.42: Aydın Tren Garı Zemin Kat Planı.	86
Şekil 4.43: Aydın Tren Garı Kesiti.	87
Şekil 4.44: Aydın Tren Garı, 1955, Orhan Safa.	87
Şekil 4.45: Aydın Tren Garı Açık Dişli Döşemesi.	87
Şekil 4.46: Aydın Tren Garı Gişeleri, 1955, Orhan Safa.	88
Şekil 4.47: Aydın Santral Garajı, 1959.	90
Şekil 4.48: Aydın'ın Aydınlığı (1954) kitabında Yeni Santral Garajı fotoğrafı.	90

Şekil 4.49: Aydın Tekstil Fabrikası Temel Atma Töreni Haberi.	91
Şekil 4.50 : Aydın Tekstil Fabrikası Vaziyet Planı.	92
Şekil 4.51 : Aydın Tekstil Fabrikası Vaziyet Planı.	93
Şekil 4.52: Aydın Kasaplar Hali Vaziyet Planı.	94
Şekil 4.53 : Aydın Kasaplar Hali Yerleşim Şeması.	95
Şekil 4.54 : Aydın Kasaplar Hali Sokak Cephesi.	95
Şekil 4.55 : Aydın Kasaplar Hali.	96
Şekil 4.56 : Hisar / Taşdöner Sineması Vaziyet Planı.	97
Şekil 4.57 : Hisar / Taşdöner Sineması Cephesi.	98
Şekil 4.58 : Aydın Şark Kahvesi Maket Fotoğrafı.	99
Şekil 4.59 : DP İl Binası Projesi.	100
Şekil 4.60: 1950-60 Aralığında Aydın'da Yapılan Kamusal Mekanlar.	108

TABLÖLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 4.1: 1950-1960 Aralığında Aydın'da Yapılan Kamusal Yapılar.	101

1. GİRİŞ

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle beraber hızlanan modernleşme hareketi ve mimarlık kısa zamanda birbirlerini etkileyerek bireyleri çağdaş yaşama alıştırmak için bir araç olarak kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonrası ise, Batı bloğuna yakın durmanın da etkisiyle Türkiye'de, modernleşmenin yön değiştirdiği bir dönem karşımıza çıkmaktadır. Ülke içinde yaşanan dönüşümler ve imar hareketleri, kırdan kente göçler gibi toplumsal hareketlilikler bu değişimi hızlandırmıştır. Mimarlıkta da bu değişimlerin özellikle kamusal yapılarda kendini gösterdiği görülmektedir. **Goldhagen (2000)** da İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki modern mimarlık tartışmalarının odağının, "kitle kültürü ve yeni kent yaklaşımlarının demokratik özgürlük, toplumsal ve bireysel kimlik, ve yerle olan ilişkisi" olduğunu altını çizmektedir. Bu bağlamda, kamusal mekan üretiminin üzerine düşülmesinin alt metninde, **Biarez (1998)**'in kamusal alanların kartvizit rolü üstlenmesi olarak da ifade ettiği; sosyalleşme ve paylaşma olanakları sunarak kamusal mekanlar aracılığıyla kente bir anlam yüklenmesi amacının olduğu düşünülmektedir.

Büyük şehirlerle kıyaslandığında taşradaki gelişim daha farklı hızda seyretmiştir. Yüzyıl ortası modernizmi İstanbul başta olmak üzere Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde varlık bulmuştur. Aynı yıllarda taşra sayılabilecek daha küçük şehirlerde geleneksel mimarlık veya İkinci Ulusal Mimarlık'ın halen uygulanır olduğu ancak bunun yanında daha kısıtlı ölçeklerde yüzyıl ortası modernizminin de etkisini gösterdiği görülmektedir. Aydın da söz konusu dönemde modern mimarlığın izlerini özellikle kamusal yapılar özelinde barındıran bir kent olmuştur.

Çalışma, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde çok partili sisteme geçilen yıllarda Türkiye'de modernizmin hem taşrayla hem de dönemin uygulanan siyasal politikalarıyla kurduğu ilişkiyi kavramayı sağlayarak özellikle kamusal mekanlar üzerinden farklı katmanların varlığını sorgulamaktadır. Bu nokta, mimarlık tarih yazımında ağırlıklı düzlemi oluşturan büyük kentler üzerinden yapılacak bir okumanın ötesine geçerek modern mimarlığın yeniden düşünülüp tartışıldığı farklı bir zemin sunacaktır.

1.1. Tezin Amacı ve Katkısı

Bu çalışmanın amacı; İkinci Dünya Savaşı sonrasında, sosyal, kültürel ve siyasi değişimlerin yaşandığı dönemde, bu değişimleri ele almak ve taşra sayılabilecek kentlerden olan Aydın'da mimarlığın söz konusu değişimler karşısında nasıl bir yanıt ürettiğini irdelemektir. Modernleşme ve taşra kavramlarının kesişiminin dönemindeki

etkin sosyal ve siyasal ortam bağlamında ne şekilde gerçekleştiği açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın amacı bağlamında, daha önce literatürde yer almamış fakat Aydın'ın özellikli bir dönemine tanıklık eden, kent kimliği ve belleğini şekillendiren kamusal yapıların incelenmesinin ve belgelenmesinin, hem yapıların korunmasına katkı sağlaması hem de ilerleyen dönemlerde Aydın'a dair yapılacak olan çalışmalara da getirdiği bütünsel bakış açısı ile referans olması beklenmektedir.

Erken Cumhuriyet dönemi mimarlığı ve İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'de mimarlık konuları üzerinden literatür taraması yapıldığında yapılan birçok çalışmanın iyi bilinen, tanınmış yapılara ya da büyük şehirlere odaklandığı görülmüştür. Bu çalışmaların yanında farklı taşra kentler özelinde yapılan çalışmalar da bulunmaktadır ancak Aydın özelinde bütüncül bir bakış açısıyla konuyu ele alan ya da çalışmanın kapsamı olan 1950 – 1960 yılları arasını inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır.¹

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Türkiye'de çeperde yer alan bölgeler ve taşra kentlerindeki mimarlık uygulamalarını inceleyen çalışma sayısı oldukça azdır.² Bu doğrultuda, önerilen çalışmanın İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'deki

---

¹ Yaşdağ, M. (2021), "Şehrin Bellek Mekânı Olarak Aydın Tekstil Yerleşkesi: Mimari ve Yaşantı", Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (1): 38-69

Güneş G. (2003), "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Aydın", Tarih ve Toplum, 40 (239): 48-58.

Kolsal, F. (2015), "Cumhuriyet Dönemi Modernleşmesinin Bir Sanayi Yapısı Üzerinden Kentsel ve Mekânsal Olarak Okunması: Aydın Tekstil Yerleşkesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Sönmez, F., Arslan Selçuk, S. (2018), "Kayseri Tren İstasyonu ve Çevresinin Kentin Modernleşme Sürecine Katkısı Üzerine Bir Okuma", Megaron, 13(1) : 85-101.

Kayın, E. (2009), "Merkez-Taşra İkilemindeki Anadolu Kentlerinde Kimlik Arayışı ve Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası", Mimarlık Dergisi, 346.

Karatosun, M, Arıtan, Ö. (2010), "1950 Öncesi ve Sonrası Cumhuriyet Sanayileşmesi Işığında AYDIN TEKSTİL YERLEŞKESİ", Mimarlık Dergisi, 355.

Şimşek, G. (2015), "Aydın'da Mimarlık Mirası Olarak Cumhuriyet Dönemi Konutları", Megaron,10(1): 43-56.

Kuyucu, F. (2019), "Türkiye'de Modern Mimarlık Döneminde Gaziantep Kent Tasarımının Mimari Süreklilik Bağlamında Değerlendirilmesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

² Saka, A. (2021), "Cumhuriyet Dönemi Modern Mimarlık Pratiklerinin Antakya'da Konut Üzerinden Okunması (1950-1970)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Dalkılıç, N., Halifeoğlu, F.M. (2011), "Erken Cumhuriyet Döneminde Diyarbakır'da Kamu Binaları:1923-1950 Dönemi", Mimarlık Dergisi, 358.

Şahin, S.T. (2022), "1930-1980 Yılları Arasında Üretilen Gaziantep Modern Mimarlık Yapılarının Cephe ve Kütle Özelliklerinin İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

modern mimarlık tartışmalarına dönemin bir taşra kentini dahil ederek önemli bir boşluğu doldurması beklenmektedir.

Öte yandan araştırma kapsamındaki kentin dönemin başbakanı Adnan Menderes'in memleketi olması, tartışmayı diğer taşra illerinden farklı bir eksene çekecek potansiyele işaret etmektedir. Ülkede sosyo-ekonomik ve politik bağlamının değiştiği bir zamanda uygulanan mimarlık ürünlerini Demokrat Parti'nin projeleriyle ön plana çıkıdığı İstanbul'dan ziyade Anadolu'daki bir kent özelinde okuma çabası çalışmanın özgün yönünü desteklemektedir.

Çalışmada, Aydın'daki kamusal mekanlar üzerinden kentteki modernleşme çalışmaları ve DP'nin bu modernleşme çalışmalarına etkisi ve temsiliyeti okunmaya çalışılmıştır. Bu yapılırken, kamusal mekanların kentle ve dönemin modern mimarlık yaklaşımıyla kurduğu ilişkileri incelenmiştir. Dolayısıyla söz konusu mekanlar, hem yüzyıl ortası dönemin mimari açılımları bağlamındaki hem de dönemin politik bağlamındaki konumlarına ilişkin olarak eleştirel analize tabi tutulmuştur.

Çalışma için seçilen yapılar, 1950 ve 1960 yılları arasında inşa edilen ya da inşa aşamasına geçmemiş ancak gerçekleştirilmek üzere tasarlanan yapılardır. Kentteki kamusal yapıların bu on yılda hız kazandığı tespit edilmiş ve bu nedenle çalışmanın kapsamı 1950-1960 yılları ile sınırlandırılmıştır **(EK-A)**.

1.2. Tezin Kapsamı ve Yöntemi

Çalışmada, Türkiye'deki mimarlık tarihyazımında yüzyıl ortası modernizmi veya İkinci Dünya Savaşı sonrası modernizmi şeklinde tanımlanan mimarlık yaklaşımının küçük bir kent olan Aydın'daki tezahürü, özellikle kenti biçimlendiren ve kent kimliğinde önemli yeri olan kamusal yapılarda ne şekillerde karşılaştığı araştırılacaktır.³ Çalışmada kamusal kavramı, içinde barındırdığı sosyal ve politik anlamları üzerinden ele alınacaktır. **Weber (2000)**'in ifade edişiyile kamusal alan, insanların sosyal sınıfları ve etnik grupları fark etmeksizin bir araya gelip

---

³ 1950 - 1960 yılları aralığındaki mimarlık yaklaşımı, literatürde Yüzyıl Ortası Modernizmi olarak ifade edilmektedir. Bkz. Gürel, M. (2015), "Türkiye'de Yüzyıl Ortası Modernizmi: 1950'ler ve 1960'larda Kültürler Arası Mimarlık", Routledge Mimarlık Araştırması.

Yapılan çalışmada da 1950-1960 yılları arasına odaklanıldığı için, dönemdeki mimarlık yaklaşımından bahsedilirken Yüzyıl Ortası Modernizmi ifadesi kullanılmıştır.

karşılaşabildikleri alanlardır, dolayısıyla içinde karşıtlıkları da barındırmaktadır. **Habermas (1978)** da kamusal alanı tüm demokrasilerin sahip olduğu ifade özgürlüğü, düşünce belirtme gibi temel haklar için olduğunu belirtir. Bu görüş, **Lefebvre (1991)**'nin “Kent insanları özgürleştirir, karar alma ve yeni yönler belirlemelerini sağlar.” ifadesiyle birlikte değerlendirildiğinde kent ve kamusal alan/mekan ilişkisi demokrasi bağlamında açıklanabilmektedir. Bu çalışmada da kamusal alan kavramı; Weber ve Habermas'ın tanımlamalarının doğrultusunda, toplumun farklı kesimlerindeki ve farklı düşüncelerdeki bireylerin rastlantısal/kendiliğinden karşılaşarak etkileşim kurabildiği alanları ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Kamusal yapılar salt biçimsel bir mimarlık anlayışını değil zaman ve yer bağlamında farklı yan anlamları da barındırabilmektedir. Aydın'da da merkezin görünürlüğünü ve söylemini okumanın bir aracı olabilecek bu yapılar söz konusu politik ekseninde irdelenecektir. Adnan Menderes'in başbakan olarak görev yaptığı dönemde Aydın Belediyesinin de Demokrat Parti tarafından yönetilmesi ve kentteki kamu binalarının yapımının da hız kazanması böyle bir sorgulamanın gerekliliğini doğurmaktadır. Kentte kamusal yapılara ne derecede önem verildiği, yapıların kentteki konumu biçimsel dili ve kente kazandırdıkları kimliğin neye işaret ettiği çalışmanın temel sorularını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, taşrada karşılaşılan mimarlık yaklaşımının yanı sıra bunun, Cumhuriyet dönemi modernleşmesi ve politikalarıyla olan dolaylı/dolaysız ilişkisi inceleneceğinden, Cumhuriyetin ilanı ile başlayan dönem kapsama alınmıştır. Ancak Aydın özelindeki incelemede, hem literatürde eksik olduğu düşünülen 1950-1960 yılları aralığının çalışılmasının önemli olduğu düşünüldüğünden hem de Demokrat Parti'nin iktidar olduğu döneme projeksiyon tutulacağından çok partili hayata geçilen dönem odak noktasını oluşturmaktadır. Yoğunlaşan zaman aralığında yapılan Belediye Binası, Tren Garı, Santral Garajı, SSK Binası, Halk Kütüphanesi, Aydın Lisesi Ek Binası, Aydın Kız Enstitüsü, Aydın Tekstil Fabrikası Yerleşkesi, Ziraat Donatım Kurumu Binası, Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Binası, Adliye Binası, P.T.T Binası, Kasaplar Hali, Hisar/Taşdöner Sineması, Şark Kahvesi ve DP İl Binası yapıları, yüzyıl ortası dönemin politik bağlamında değerlendirilmiş ve Aydın özelinde yürütülen mimarlık etkinliklerinde politik söylemin ve yerel mimarlığın ne derecede yer aldığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Konu hakkında literatür taraması yapıldıktan sonra günümüze gelebilmiş yapıların mevcut durumları yerinde saha çalışması ile incelenmiştir. Günümüze ulaşamayan yapılar için ise arşiv kaynaklarına başvurulmuştur. Yapıların tekil olarak analizinin yanı sıra kentle ve birbirleriyle kurdukları organik ilişki işlevleri ve tanımladıkları alan/ aks üzerinden de analiz edilmiştir.

Araştırma sürecinde dönemin çeşitli süreli yayınları (Arkitekt Dergisi, Mimarlık Dergisi, yerel gazetelerden olan Hür Aydın Gazetesi), yarışma şartnameleri, Aydın'a ait eski fotoğraflar ve arşiv belgelerin bulunduğu Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi, SALT Arşivi ve Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivlerinden birincil kaynaklar olarak; döneme dair hem mimarlık hem de siyasi tarih alanındaki akademik çalışmalardan ise ikincil kaynaklar olarak yararlanılmıştır. Toplanan veriler politik söylem ekseninde eleştirel bir analize tabi tutularak değerlendirilmiştir.

2. 1923-1960 ARALIĞINDA TÜRKİYE’DE POLİTİKA, MODERNLEŞME VE MİMARLIK PRATİKLERİ

Dünyada yaşanan önemli olaylar; teknolojik gelişmeler, savaşlar, değişen rejimler gibi etmenler, ülkelerin birçok farklı alandaki gelişimine etki edebilmektedir. Mimarlık da kavram olarak ele alındığında, toplumsal ilişkileri etkileyen ya da toplumsal ilişkiler tarafından etkilenen bir konumdur. Bunula beraber, Antik Yunan döneminde tartışılmaya başlanan politika kavramı ile yakın bir ilişki içerisinde kalmıştır. Politikanın kökeninin kentle ilgili olması sebebiyle de kent içindeki kamusal yapıların politik düşüncelerle olan ilişkisi sorgulanabilmektedir.⁴

Ülkemizde de farklı dönemlerde farklı ideolojilerin mimarlık uygulamalarına yön verdiği bilinmektedir. Rejim değişikliği, dış ülkelerle olan ilişkiler, savaşlar, çok partili hayata geçilmesi gibi önemli olaylar politik girdiler oluşturarak mimarlık alanındaki değişimi görünür kılmıştır. Devlet, imar konusunda zaman zaman önemli kararlar alarak uygulamaları kontrolünde tutabilmiştir. **Tekeli (1986)**, politik yönetimin mimari ifade üzerindeki etkilerinin kontrolünün şu şekilde yapılabileceğini belirtmektedir:

- *Devlet, binalarında tercihli olarak bir biçimi empoze edebilir.*
- *Devlet, etkisini eğitim kurumlarına taşıyarak istenen biçimlerin üretildiği kurumlar haline getirebilir.*
- *Devlet estetik bir kontrol mekanizması önerebilir.*

Bu araçlar rejimin tipine bağlı olarak kullanılabilir, totaliter rejimler her üç alanı da kullanırken totaliter rejimlerden uzaklaştıkça yalnız birinci madde kullanılabilir hale gelebilir.

Türkiye özelinde 1923-60 aralığındaki değişim yaratan etkenler düşünüldüğünde; misak-ı milli sınırları içinde yürütülen Kurtuluş Savaşı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu, yeni bir devletin ve başkentin inşası, İkinci Dünya Savaşının -aktif katılımcısı olunmasa da- ülkede yarattığı sosyal, ekonomik ve politik atmosfer çok partili hayata geçiş ve bununla birlikte gelen yeni politik ve ekonomik izlekler şeklinde özetlenebilir.

---

⁴ Politika kelimesinin etimolojik kökenine bakıldığında, Yunanca kökenli olup “politikos” kelimesinden günümüze geldiği anlaşılmaktadır. Kelime kökünün, kent anlamına gelen polis kelimesinin olduğu ve anlamının da kentliyle ilgili, kente dair olduğu belirtilmektedir (Köseoğlu,2012).

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri de olan yüzyılın ilk çeyreğinde Selçuklu ve Klasik Osmanlı referanslarıyla yüklü Birinci Ulusal Mimarlık akımı ortaya çıkmıştır (**Hasol,2020**). 1930'lu yıllarda ise cumhuriyetin ilanından sonra gelen çağdaşlaşma düşüncesi, mimarlıkta da karşılık bulmuş ve ülkede modern mimarlık anlayışında tasarımlar üretilmiştir. 1940'lı yıllarda batıdaki ulusalcı yaklaşımların da etkisiyle ülkede yeniden millilik kaygıları gündeme gelmiş ve milli referanslar barındıran İkinci Ulusal Mimarlık anlayışının etkileri görülmüştür (**Türker & Tapan, 2022**). 1950'lerde ise ülkede çok partili hayata geçilmesi, DP'nin iktidar olması gibi nedenlerin doğrudan ya da dolaylı etkileriyle birlikte yeni yapı malzemeleri ve tipolojilerinin kullanıldığı Uluslararası Üslup etkili olmuştur.

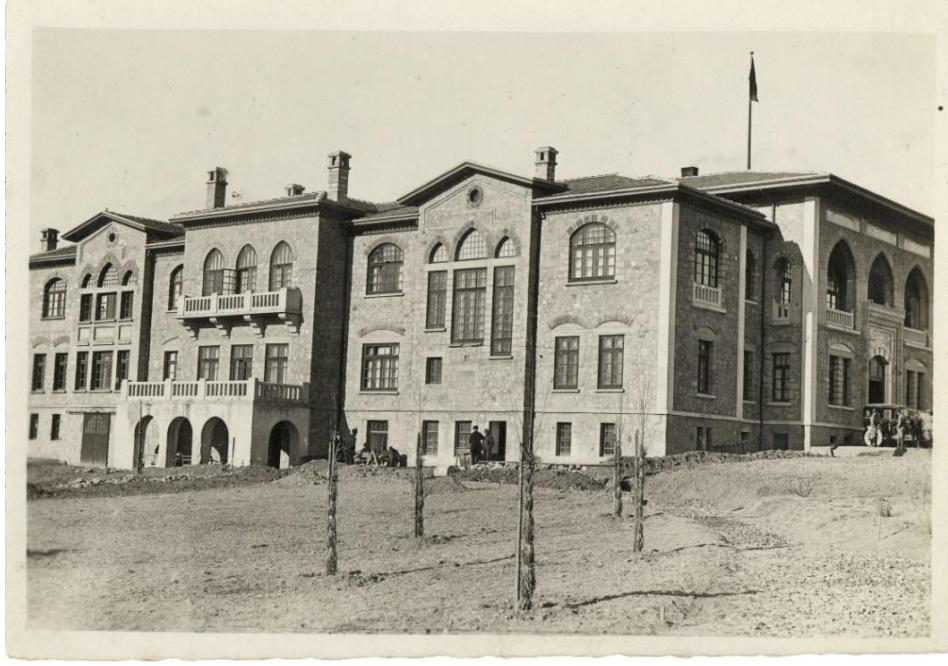
Yaşanan değişikliklerin mimarlığa olan etkisine bakıldığında, özellikle cumhuriyetin ilanı ve çok partili hayata geçiş dönemi politik bağlamda sosyal hayatı doğrudan etkilediği için çalışmanın bu bölümde, 1923 ve 1960 yılları arasında Türkiye'deki mimarlığa yön veren tutumlar aktarılmıştır. Ülkedeki mimarlık anlayışındaki değişikliklerinin anlaşılır olması için, 20. yüzyıldaki Türkiye mimarlığının politik etkenlerle birlikte farklı dönemlerde incelenerek ele alınması yararlı olacaktır.

2.1. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de Mimarlık Pratikleri: Modern Bir Ulus İnşası ve Yeni Rejimin Temsiliyeti

1923 yılında Türkiye'de cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte bütüncül değişimler başlamıştır ancak cumhuriyetin ilk yıllarında, Osmanlı'da Tanzimat'tan sonra kendini göstermeye başlayan ulusçuluk kavramının etkilerinin de devam ettiği bilinmektedir. İttihat ve Terakki Fırkası, İkinci Meşrutiyet döneminden sonra getirdiği ekonomik, siyasal ve kültürel alanlardaki değişikliklerin yanı sıra mimaride de yeni adımlar atılmasında etkili olmuştur (**Çubukçu, 2021**). 1900-1930 yılları arasında, daha sonra Birinci Ulusal Mimarlık olarak adlandırılacak olan, Osmanlı ve Selçuklu yaklaşımını benimseyen bir milli üslup görülmektedir. Birinci Ulusal Mimarlık anlayışı, cumhuriyet ideolojisi ile desteklenerek ulusal yaklaşımla bina yapılması adına kanun çıkarılması istenilmiştir (**Arseven,1984**). Ancak, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin bir geçiş süreci olması, kimlik inşasında karışıklıkların okunmasına neden olmuştur. **Bozdoğan (2001)**'in "icat edilmiş gelenek" olarak yorumladığı bu dönemde, mimari yapıların ihtiyaçlara cevap verme amacındansa milli estetik kaygılar güdülerek

yapıldığı belirtilir **(Türker & Tapan, 2022)**. Plandan çok cephe tasarımının düşünüldüğü bu dönem mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı mimarlığında oldukça kullanılan kemer ve kubbe öğeleri özellikle dikkat çekmektedir. Mimar Giulio Mongeri'nin "Planları değil fasatları (cepheleri) görelim." sözü dönemdeki mimarlık anlayışı özetlemektedir **(Sözen, 1984)**.

Dönemin yapılarında simetrik kütle tasarımlarının yanı sıra strüktürel bir gereklilik olmamasına rağmen neredeyse tüm yapıların kapı ve pencere açıklıkları kemerle geçilmiş ve cepheleri bezenmiştir. Bir diğer dikkat çeken durum ise geniş saçaklarının eli böğründe ile desteklenmesidir. Başta Ankara olmak üzere, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerden sonra küçük şehirlerde de yapılar aynı biçimde üretilerek ülkenin dört bir yanında görülmüştür **(Şekil 2.1, 2.2, 2.3)**. Yapılardaki bu tutumlar, farklı işlevdeki yapıların benzer form ve cephelere sahip olmasına ve cephelerdeki bu diriltmeci öğelerin varlığının cumhuriyetin ideolojisiyle örtüşmemesine neden olmuştur. Yapıların hem yeni ideolojiyle örtüşmemesi hem de yapı teknolojisinin takip etmemesi eleştirilmelerine yol açmıştır. Ahmet Haşim, "İttihak ve Terakki... Mimariye de bir cübbe ve sarık giydirmişti: Bu siyasetin mimarisi türbe ve medreseyi taklit eder... bu mürteci mimariye Milli Mimari Rönesansı ismini vermek adet oldu. Halbuki yeni doğmuş dedikleri, hakikatte, çok yaşlı bir ihtiyar idi." cümleleriyle dönem eleştirilerini özetler niteliktedir **(Haşim,1928)**.

Şekil 2.1: İkinci TBMM Binası, 1924, Vedat Tek (SALT Araştırma, Belge No: AHANKA138).

Şekil 2.2: Ankara Gazi ve Latife Okulu, 1925, Mukbil Kemal Taş (Web 1).

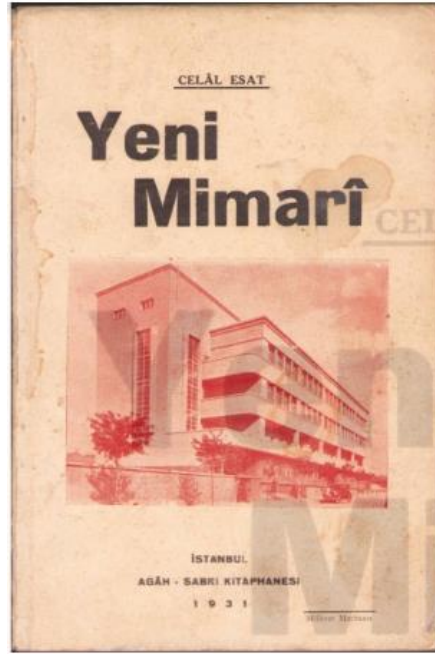
Şekil 2.3: Ziraat Bankası Aydın Şubesi, 1924, Giulio Mongeri.

Birinci Ulusal Mimarlık, yukarıda bahsedilen eleştirel sebeplerin de etkisiyle 1927’de terkedilmeye başlanarak 1931 yılında tamamen bitirilmiştir. Bu durumda siyasetin de etkili olduğu görülmüş ve CHP’nin net bir şekilde batıya dönük laik bir politikayı vurgulaması ve ulusal kimlik konularındaki tartışmaları bastırması, mimarların da yapılarında eskiye gönderme yapmalarını engellediği ifade edilmektedir (**Bozdoğan, 2001**).

20. yüzyılın ikinci çeyreği, Türkiye ve ülkedeki mimarlık anlayışı için köklü değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur (**Durukan Kopuz, 2018**). Erken Cumhuriyet Dönemi boyunca gerçekleşen birçok inkılapla birlikte toplum çağdaş uygarlık seviyesine çıkarılmak istenmiştir. Çağdaşlaşma düşünceleri dönemin kentlerinde fiziki karşılık bulmuş ve hükümet, kamu yapılarının modern bir tutumda tasarlanması için mimarları desteklemiştir (**Türker & Tapan, 2022**). 1927’de çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu ile sanayi alanındaki yabancı uzmanların yanı sıra ülkeye yabancı mimar ve plancıların da getirilmesinin önü açılmıştır. Bunun yanında, aynı yıl Sanayi-i Nefise Mektebi’nin Güzel Sanatlar Akademisi’ne dönüştürülmesi

mimarlıkta modern yapılanmanın önemli bir adımı olmuştur (**Memis & Belir, 2023**). Dönemde yapılan mimarlık yarışmaları şartnamelerinde de yeni mimarlık anlayışını destekleyen ifadeler yer almıştır. Örneğin, 1933 yılında açılan Ankara Sergi Evi projesine dair yarışma şartnamesinde yapının “modern mimari üslupta” tasarlanmasının istenmesi modern mimarlığın hükümet tarafından desteklendiği savını güçlendirmektedir (**Aslanoğlu, 1985**).

Batı ülkelerinde yirminci yüzyıl ile birlikte değişen mimarlık algısının Türkiye’de de gerçekleşebilmesi için atılan adımlardan biri de Celal Esad Arseven’in çıkarmış olduğu Yeni Mimari adlı çalışmasıdır. Çalışmada dönemin yapılarından örnekler verilerek çağdaş mimarlık anlayışı aktarılmıştır (**Ergut, 2009**) (**Şekil 2.4**).

Şekil 2.4: Celal Esat’ın Yeni Mimari adlı eserinin kapağı (**Web 2**).

Ayrıca dönemin mimarlık dergisi olan Arkitekt’de yayınlanan makalelerin de bu çalışmayla aynı kaygıyı güttüğü söylenebilir.⁵ O yıllarda ülkede sayıca artış gösteren

⁵⁵ Bkz. Zeki Selah, (1931), “İnşaatta Standart”, Mimar, 1931-1.

A.Adnan (1931), “Yeni Mimaride Milli ve Beynelmilel Vasıflar”, Mimar, 1931-10.

Arif, B. (1932), “Modern Bir Şehirin Uzviyeti”, Mimar, 1932-09.

Behçet ve Bedrettin, (1933), “Mimarlıkta İnkılâp”, Mimar, 1933-08.

Behçet ve Bedrettin, (1933), “Türk İnkılap Mimarisi”, Mimar, 1933-09-10.

yabancı mimarlar da mimaride batılı anlayışın yayılmaya çalışılmasında etkili olmuştur ve uluslararası bir yaklaşım benimsenerek yapılar daha yalın ve rasyonel bir anlayış çerçevesinde inşa edilmiştir. Dönem mimarlığı incelendiğinde Birinci Ulusal Mimarlık dönemiyle farklılıkları oldukça net okunmaktadır. Plan ve cephede düşey ve yatay çizgiler kütleleri biçimlendirmektedir, teknolojiyle birlikte dairesel formların kullanımı başlamıştır ve kırma çatı kullanımı da değişerek teras çatı tercih edilmiştir. Yarışma şartnamesinde modern olma zorunluluğu olan Ankara Sergi Evi'nde de bahsedilen yapı özelliklerinin kullanıldığı görülmektedir (Şekil 2.5).

Şekil 2.5: Sergi Evi, 1933, Şevki Balmumcu (SALT Araştırma, Belge No: AHANKA027).

İktidarın gücünün tezahürü olarak mimarlığın aracı bir dil olarak kullanılması neredeyse insan uygarlığının var oluşuyla yaşıttır. Dolayısıyla Erken Cumhuriyet Dönemi'nde mekanlar üzerinden okutulmaya çalışılan modernizm çabasının olağan dışı bir durum olmadığı ifade edilmektedir (Altınöz, 2020). Bu dönemdeki yeni ideolojiyle birlikte atılan her adım, Bozdoğan (2001)'ın da deyimiyle aslında hasta adam yıllarından çıkılıp güçlü Türkiye Cumhuriyeti'nin var olduğu alt metnini barındırmaktadır. Bu doğrultuda değişimin en etkin hissedildiği alanlardan biri olan mimarlık, propaganda görevini yerine getirmiş ve çağı takip etmeye çalışmıştır.

Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'si, bir tür toplum mühendisliği ve tepeden aşağıya modernleşme politikasını benimsemiştir ve modernizm de devletin ideolojilerinden biri olarak görünmektedir (**Bozdoğan, 2001**). Birinci Ulusal Mimarlık dönemindeki yapılarda eleştirilen taklit ögeler bu dönemde kısmen bırakılmıştır ancak taklit ögelerden kaçınılsa da dönem yapıları toplumun ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kalmıştır. Bunun yanı sıra, **Türker ve Tapan (2022)**, batılı yapıların taklidi ve bağlamla ilişkisizlik sorununun da ortaya çıkmaya başladığını belirtmektedir.

Bozdoğan (2001)'a göre, Birinci Ulusal Mimarlık ile cumhuriyet modernizminin ortak ideolojik paydaları da vardır. Her ikisi de tek parti yönetimi altında ve mimarlığın propaganda aracına dönüştüğü dönemlerdir. Cumhuriyet modernizminin Behçet ve Bedrettin (1933) tarafından şu şekilde övülmesi durumu açıklamaktadır:

“Yüce Türk milleti kıyafetle inkılap yaparken fesi asrileştirmeyi düşünmedi, şapkayı kabul etti. Harf inkılabı yaparken birtakım işaretlerle eskiyi yenileştirmeyi düşünmedi. Latin harflerini aldı. Bugünün Türk mimarları da kubbeli çiçekli ve çinili şekilleri bıraktılar. Yani ve mantıklı bir yol üzerinde yürüyorlar.” (**Behçet ve Bedrettin, 1933**).

1940 yılları sonrasında ise cumhuriyetin ilanından başka, ülke ilerleyişini değiştiren bir olay daha etkisini göstermiştir. İkinci Dünya Savaşı ve çok partili hayata geçiş dönemleri, farklı birçok alanda olduğu gibi, dönem mimarlığına da etki etmiştir. Modern mimarlığın çevresine duyarsızlığının eleştirilmesi, maliyetli olması gibi durumlar yeni bir üslup arayışını doğurmuş ve bu kapsamda çalışmalara başlanmıştır.

Sonradan İkinci Ulusal Mimarlık Akımı olarak anılacak bu mimarlık anlayışının oluşmasında, Güzel Sanatlar Akademisi başkanının Sedat Hakkı Eldem olması ve 1934'te Milli Mimari Semineri'nin başlamasının etkili olduğu belirtilmektedir (**Çubukçu, 2021**). Bu yıllarda modern olanla milli olan arasında bir diyalog kurulmak istendiği söylenebilmektedir, modern yapım teknikleri kullanılırken biçim olarak geleneksel olan uygulanmıştır.

Milli mimari konusu hakkında kaleme aldığı çalışmasında Sedat Hakkı Eldem şu şekilde bir eleştiride bulunmuştur:

*...Ankara'nın ilk imar devirlerinde, ecnebilere müracaat edilmesine başlandığında, her şey onlardan beklendi. Bundan başka o devirlerdeki müstacel ihtiyaçları bir an evvel karşılamak lazım geliyordu. Bu itibarla, stil meseleleriyle meşgul olmak için vakit bulunamadığını kabul etmek lazımdır. Lazım olan barınacak çatılar idi... Artık bu mesele ile meşgul olmak zamanı gelmiştir. Milli mimari olabilir mi değil, olmalıdır demek lazımdır... (**Eldem, 1939**).*

Milli mimarlığı övmek ve halka aşılama için manifestolar yayınlanmış ve Atatürk devrimlerinin milli bilinci güçlendirme ilkesine dayanarak düşünceler desteklenmeye çalışılmıştır (Alsaç,1976). Cumhuriyetin ilanından sonra aşılana çalışılan modernlik, batılı olma gibi kavramların yerini Türklük vurgusu almıştır (Ulubay, 2019). Ülkedeki kültür ortamı Almanya’da ve İtalya’da revaçta olan milli söylemlerden etkilenmiş ve mimaride, simetrik, anıtsal ve kütlece büyük yapıların yapılması olarak karşılık bulmuştur.

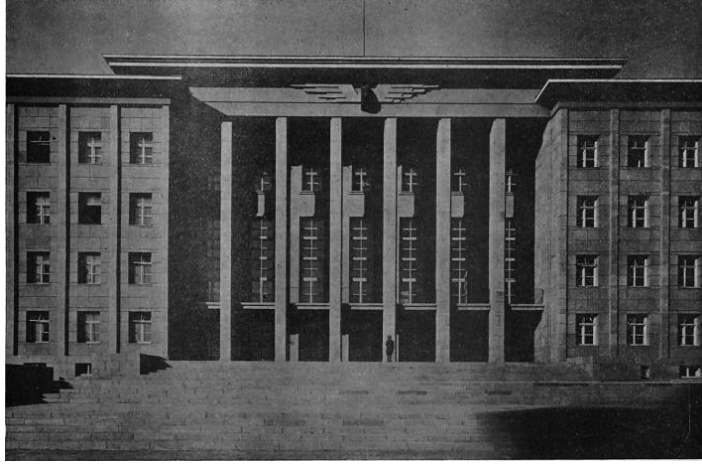
Bu dönemde; Türk Sanatı ve Türk mimarisinin özgünlüğü üzerine birçok şey kaleme alınmıştır. Mimarlık alanında dönemin etkili dergisi olan Arkitekt Dergisi yazılarında da bu konu hakkındaki çalışmalara rastlanabilmektedir⁶ (Ulubay, 2019). Mimari dile de yansıyan bu düşünce, yalnızca Türk mimarlar tarafından benimsenmekle kalmamış ülkedeki yabancı mimarlar tarafından da uygulanmıştır.

Yapı cephelerindeki taş kaplamalar, düşeylik vurgusu, düz lentolu pencere ve kapılar, cumbalar ve geniş saçaklı çatılar dönem mimarisinin genel özelliklerindendir (Şekil 2.6, 2.7). Bunların haricinde, tonoz ve kubbe kullanıldığı da görülmektedir.

Şekil 2.6: İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, 1942, Sedad Hakkı Eldem-Emin Onat. (SALT Araştırma, Edhem Eldem Arşivi, No TSHEPA02608).

⁶ Bkz. Mortaş, A. (1941), “Modern Türk Mimarîsi”, Arkitekt, 1941/42-05-06 (125-126).
Eldem, S. H., (1940), “Yerli Mimarîye Doğru” Arkitekt, 03-04 (111-112).

Şekil 2.7: D.D.Y. Umumi İdare Binası, 1941, Yüksek Mimar Bedri Uçar (Arkitekt,1941/42-11-12).

Milliliğin ve modernliğin birlikteliğinin okunduğu bu mimarlık anlayışı, 1950’lerin başında, dönemin ihtiyaçlarını karşılayamaması ve ülkede yaşanan sosyal, ekonomik değişimler gibi nedenlerle yerini uluslararası üsluba bırakmıştır. Artık yeni dönemin düşüncelerinin yansıması, Uluslararası Üslup olarak anılan yeni bir mimari dil aracılığıyla ifade edilmeye başlanmıştır.

2.2. Yüzyıl ortasında Türkiye’de Mimarlık Pratikleri: Demokrasi ve Uluslararası Üslup

1950’li yıllar, getirdiği sosyopolitik ve ekonomik değişimleriyle birlikte, ülke toplumunun hayatına etki etmiştir. Söz konusu yıllarda cumhuriyet reformlarının coşkusunun hissedildiği bir dönemden, uluslararası düzene geçişin yaşandığı bir sürece tanık olunmuştur (Balaban Varol, 2023). Kahraman (2007), 1950 sonrasını, tüm eksik ve doğru olmayan yanlarına rağmen bir demokrasi projesi ve aktif modernleşme olarak ifade edilebilen, Demokrat Parti’nin önderlik ettiği ekonomik temelli kalkınma ve ilerleme hamlesi olmak üzere iki yönüyle açıklamaktadır. Bunun yanında, önceki yıllara göre farklı ekonomi politikalarının da uygulandığı bilinmektedir.⁷ Bütün bu değişimler mimarlığı da doğrudan etkilemiş ve yapı tasarımlarında farklı bir yaklaşımın belirmesini sağlamıştır. Ülkedeki dönüşümler ve

---

⁷ Demokrat Parti, devlet elinin ekonomiye müdahalesini eleştirerek kalkınmanın özel sektör gücüyle gerçekleşeceğini savunmuştur, yürüttüğü ekonomik politikalar da bu doğrultudadır (Takım,2012).

imar hareketleri, kırdan kente göç gibi toplumsal hareketliliklerin de bu değişimi tetiklediği belirtilmektedir (Özorhon & Uluş, 2009).

İkinci Dünya Savaşı'na fiili olarak girilmese de savaşa girme olasılığı sebebiyle alınan önlemlerden dolayı ülkede ekonomik problemler yaşanmıştır.⁸ Savaşın bitimine yakın şartlar iyileşmeye başlasa da yaşanan ekonomik problemler ve iktidarın süreçteki tutumunun halkı rahatsız ederek halktan bazı kesimlerin mevcut iktidardan uzaklaştığı belirtilmektedir (Karpat, 1976).

1946 yılında, Aydın milletvekili Adnan Menderes, İzmir Milletvekili Celal Bayar, Kars Milletvekili Fuat Köprülü ve İçel Milletvekili Refik Koraltan Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılarak Demokrat Parti'yi kurmuştur.⁹ 1950 yılında yapılan seçimde Demokrat Parti %52.68'lik oy oranıyla iktidar olmuş ve Celal Bayar Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü cumhurbaşkanı olurken, Adnan Menderes de başbakan görevine getirilmiştir (Akdağ,2007).

DP'nin ilk parti programında insan hakları ve demokrasiyle birlikte, imar ve kalkınma faaliyetlerinin de önemsinmesi dikkat çekici olmuştur (**Demokrat Parti Programı, 1946**). Bayındırlık - Ulaştırma İşleri adındaki ayrı bir başlıkta, modern ve ucuz ulaşım gerekliliği vurgulanmıştır. Bunun yanında, tarım, hayvancılık gibi sektörler için de birtakım uygulamaların düşünüldüğü görülmektedir (**EK-B**).

DP iktidarlığı sırasında modernleşme anlayışı da bağlamında sağlık alanında da önemli adımlar atılarak Genel Sağlık Sigortası kurulması adına çalışmalar yürütülmüştür. Yapılan çalışmalar sonucunda bu fikrin ülke ölçeğinde değil ancak ücret karşılığı çalışan işçiler özelinde uygulanabileceği düşünülmüştür ve bu hedef

---

⁸ İkinci Dünya Savaşı süresince Türkiye Cumhuriyeti savaşa girmeme eğiliminde politikalar yürütmüştür ancak savaşın bitmesine iki ay kala, 23 Şubat 1945'te, sembolik olarak Almanya ve Japonya'ya savaş ilan edilmiştir (Özçelik,2010)

⁹ Adnan Menderes, (1899 – 1961), Aydın'da varlıklı bir çiftçi ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. 1931 yılında CHP'den Aydın Milletvekili olarak seçilmiştir. Dörtlü Tahrir ve iç muhalefetten dolayı CHP'den ihraç edilmiştir. 1950-1960 seneleri arasında Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı görevinde bulunmuş ve aynı dönemde Demokrat Parti (DP) Genel Başkanlığını yürütmüştür (Web 3).

Celal Bayar, (1883-1986), Meclis-i Mebusan üyeliği, iktisat vekili, başbakan ve 1950-1960 arasında Türkiye'nin üçüncü cumhurbaşkanı olarak görev yapmıştır (Dursun,2015).

Fuat Köprülü, (1890-1966), 1934 yılında Kars Milletvekili seçilmiştir. DP döneminde İstanbul Millet Vekili (1946-1954) ve Dış İşleri Bakanı (1950-1955) olarak görev yapmıştır (Web 4).

Refik Koraltan, (1889-1974), hukuk eğitimini bitirdikten sonra Emniyet Müfettişliği yapmıştır. 1920-31 yılları arasında Konya Milletvekili olarak; 1939-57 seneleri arasında da Mersin Milletvekili olarak görev almıştır (Web 5).

doğrultusunda İşçi Sigorta Kurumu işçilere sağlık sigortası hizmeti sunmak üzere görevlendirilmiştir (Fişek, 1991).

Başbakan Adnan Menderes, göreve başladıktan sonra özellikle İstanbul'un imarı üzerinde durmuştur. Ülke ekonomisinde zorlukların yaşandığı bir zaman aralığında, büyük ölçekli imar çalışmalarının yürütülüyor olmasının, siyasi sebeplerle ifade edilebileceği belirtilmektedir (Bilsel, 2015). Tarihi yarımada odaklanan imar planıyla birlikte, Cumhuriyet'in ilanı sonrasında tek parti yönetiminin altında geri plana atılan İstanbul'a, yeniden temsil mekanı görevi verilirken "hükûmetin icra takatının kalmadığı" hakkındaki söylemlerin de önüne geçilmesinin hedeflendiği ifade edilmektedir (Anonim,1936, aktaran (Tekeli, 2013). Ayrıca, İstanbul'daki uygulamalarına bakılarak ilk parti programında bahsedilen, imar ve ulaşım politikalarının uygulanmaya çalışıldığı da söylenebilmektedir.

Öncelikle DP tarafınca, İstanbul'un modern bir görünümde olmadığı ve "asrı" bir kent haline gelerek turizm merkezi olması düşüncesi merkezli eleştiriler yapılmıştır (Tuna, 2019). DP'nin 1950'deki genel seçim sonrasında, belediye seçimlerinde İstanbul'a yönelik bir beyanname yayınlayan tek siyasi parti olması dikkat çekici olmuştur. Bahsi geçen beyannamede İstanbul'un modern bir görünüm kazanması gerektiği ifade edilmektedir (Cumhuriyet, 4.09.1950). Bu bağlamda Başbakan Menderes'in 23 Eylül 1956'da yaptığı basın toplantısıyla duyurduğu imar programı, İstanbul'da geniş caddeler ve bulvarlar açılmasını, Haliç kıyıları ile Marmara Denizi kıyılarını çevreleyen sahil yolları yapılmasını, büyük camilerin yakınındaki "çirkin" yapıların yıkılmasını ve turistler için kentin çekiciliğinin artırılmasını içermektedir. Avrupa'dan gelen yabancı ziyaretçilerin Yeşilköy Havalimanı'ndan çıktıktan sonra otoyolla karşılaşarak kent merkezine birinci sınıf yollardan geçerken İstanbul'un gelişmemiş alanlarını görmemesini hedeflediği de belirtilmektedir (Gül, 2015).

İstanbul'da yürütülen bu imar çalışmaları süresince, "eski" olana "bir an önce yenilenmesi gereken" olarak bakılmıştır. Bu bağlamda, nitelikli olup olmamasına bakılmaksızın, eski görülen yapılar yıkılmış, bazı tarihi yapılar da dönemde yürütülen karayolları politikaları bağlamında zarar görmüştür (Boysan, 2010).

Menderes'in imar programı açıklamaları, bizzat dahil olduğu karar ve uygulamaları sonradan eleştirilecek olsa da o dönemki toplumun her kesiminden destek görmüştür. Yeni yapılan yolların ve uygulanan yıkımların gazete manşetlerindeki "İstanbul

Gelecekte Orta Doğu'nun En Modern Şehri Hâline Gelecek" ve "İmar İşlerine 700 Milyon Lira Ayrıldı" gibi başlıklarla desteklendiğinin altı çizilmektedir (İstanbul Expres, 23 Eylül 1956; Akşam, 23 Eylül 1956, aktaran **(Gül, 2015)**). Şevket Rado da caddelerin geniş olmadığını ve yeni yolların bu problemi çözeceğini savunmuştur **(Rado, 1956)**. Benzer şekilde Menderes'in imar tutumu mimarlık ve akademiden kimi insanlar tarafından da desteklenmiştir.¹⁰ Hatta, dönemin muhalefet partisi CHP tarafından da yapılan imar hareketleri övülerek, çalışmaların eleştirilecek bir noktası olmadığı belirtilmiştir **(Boysan, 1990)**.¹¹

Günümüzde, Adnan Menderes'in o dönemlerde İstanbul'da uyguladığı imar hareketlerinin siyasi propaganda aracı olarak nitelendirildiğinden bahsedilmektedir. Yapılan çalışmalar ve değerlendirmelerin doğrultusunda, Menderes'in İstanbul'daki imar uygulamaları 1950'lerdeki ekonomi durağanlığındaki bir dönemde toplumdaki dikkati başka yöne çekip siyasi gücünü gösterebilme çabasıyla da ilişkilendirilmektedir **(Gül, 2015)**. İstanbul'dan sonra, Ankara ve İzmir başta olmak üzere birçok kentte imar çalışmalarına başlanmıştır. Başbakan Adnan Menderes'in 1953 yılındaki bir basın toplantısında "Memleket baştanbaşa inşa halindedir" ifadesi de durumu özetlemektedir **(Milliyet, 1953)**. 15-21 Nisan 1955 tarihlerinde Ankara'da Adnan Menderes'in de katıldığı Birinci İmar Kongresi toplanarak ülkenin tekrardan imarı hakkında hazırlanan dört rapor üzerine konuşulmuştur (Milliyet, 15.04.1955; Milliyet, 22.04.1955; Aslan, 2017, aktaran **(Tuna, 2019)**).

Ülke genelinde geniş çaplı imar faaliyetlerinin yapılacağı Adnan Menderes tarafından da sıklıkla söylenmiştir:

---

¹⁰ Arkitekt'in editörü Zeki Sayar, yıkmadan imar yapılamayacağını ve Karaköy'ün bir meydan hâline getirilip Karaköy'den Bebek'e kadar uzanacak sahil yolunun genişletilmesini "her şehirliyi memnun edecek bir hadiseydi." olarak ifade etmektedir (Sayar, 1956).

İstanbul Üniversitesi İdari Hukuk Profesörü Siddık Sami Onar da Türkiye'de yapılabilen az sayıdaki başarılı imar hareketlerinin ancak "bazı devlet, hükûmet ve idare adamlarının enerjik teşebbüs ve hareketlerinin bir mahsulü" olarak gerçekleşebildiğini vurgulamaktadır (Onar, 1957).

¹¹ 1957 senesinde CHP'den Esat Mahmut Karakurt'un :

Hayır efendiler, güzel, tenkit edilemez!" başlıklı gazete yazısında, "İstanbul'a İstanbul olduğu günden beri, rüyasında, hayalinde dahi görmediği, tasavvur etmediği bir güzelliği ihtişamı vermeye azmetmiş büyük bir enerjiyi, bir zevkiselimi durdurmağa kalkmak veyahut böyle bir teşebbüse geçmek, muhalefet sıralarında vazife görenler için, en hafif tabiri ile ustaca bir hareket değildir (...) Hayır, hayır, her şey söylenebilir, fakat İstanbul'un imarı hareketine asla dil uzatılmaz !

cümlelerini kurduğu aktarılmıştır (Boysan, 1990).

Bu hareket evvela İstanbul'da başladı. İmar hamlesi, İstanbul'dan Ankara'ya intikal etti. Ankara'dan sonra da diğer vilayetlerin peyderpey programa alınması suretiyle yurdun muhtelif şehirlerine teşmil edilmek üzeredir. İstanbul ve Ankara'dan sonra İzmir'in Antalya'nın Diyarbakır'ın Adana'nın ve diğer bütün şehirlerimizin de birer birer ve yıldırım sürati ile yepyeni bir hale inkılaba edeceklerini şimdiden müjdelirim. (Aktaran :Tuna, 2019).

Bora (2016), DP'nin ilerleme stratejisinin temelini oluşturan liberal modernizm bakış açısına göre, modernleşme dinamiğinin ekonomik kalkınmalarda arandığını söylemektedir. **Demirel (2011)** de DP'nin modernleşme politikalarına göre, yol, baraj, elektrik-su gibi imar çalışmalarını “muasır medeniyet”in maddi yönleri olarak belirtmektedir. DP hükümetinin, önceki dönemdeki imar çalışmalarını mali açıdan israfçı tutumda bularak imar bütçesini eleştirdiği ve artık devletin daha iyi durumda olan mali durumunun da gözetilerek imar çalışmalarının uygulanacağını savunduğu belirtilmektedir (**Dağlı ve Aktürk, 1988**). Bununla beraber, dönemde karayolları çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Hatta dönemdeki karayolu çalışmalarının -önceki dönemlerin aksine- mimarlık dergilerinde de yer aldığı görülmüştür.¹²Uygulanan liberal ekonomik politika ile birlikte toplumda bireysel başarı ve sınıf atlama telaşının yeni değerler olarak karşımıza çıktığı ifade edilmektedir (**Tunç, 2014**). Bununla birlikte, dönemdeki çok partili hayata geçiş ile birlikte de tek parti yönetiminden çıkılması, mimarlık alanında yeni bir bakış açılmasına neden olmuştur. Örneğin DP'nin yürüttüğü yol politikası ile ulaşımı zor olan yerlere yol ve kamusal yapıların yapıldığı görülmüştür. Böylelikle bir anlamda, devlet elinin ülkenin her noktasına ulaşabildiği kanıtlanmaya çalışılmıştır yorumu çıkartılabilmektedir.

DP Dönemi'nde konut sorunu, kente göç ve arsa maliyetlerinin artması gibi nedenler, çeşitli önlemlerin alınmasını gerektirmiştir. İmar ve İskan Bakanlığı'nın kuruluşu ve düzenlenen İmar Kanunu bu önlemlerdendir (**Türker & Tapan, 2022**). **Hasol (2020)**, o dönemlerdeki mimarlığın gelişmesinde İmar Bakanlığı'nın öneminin büyük olduğunu, böylelikle kamu yapılarının yapım işlerinin düzenlenip rasyonalist mimarlığın da desteklediğini belirtir. Fakat bu gelişmeler dönemdeki göç probleminin çözülmesinde yetersiz kalmış ve kentlerdeki kaçak yapılaşmalar da artış göstermiştir. İktidar tarafından çıkarılan aflarla da bu artışın desteklendiği ifade edilir (**Türker & Tapan, 2022**). Yaşanan konut problemi için yabancı uzmanlara başvurularak çözüm için Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin kurulmasına karar verilmiştir (**Tekeli, 2009**). Öte yandan, 1958'de başbakan Adnan Menderes'in emriyle İller Bankası'na bağlı

¹² Bkz: Anonim, (1952), “Karayolları Çalışmaları”, Arkitekt:11-12:245-251.

Anonim, (1954), “1953-1954 Türkiye Karayolları Faaliyeti”, Arkitekt,03-06,81-82.

olarak İstanbul İmar Planlama Bürosu kurulmuştur (**Gül, 2015**). İstanbul ve Ankara için yapılan kent planlarının dışında, 1951’de uluslararası yarışma düzenlenerek İzmir için bir kent planı uygulanmıştır. Yarışmanın kazanan master planı, Kemal Ahmet Aru, Emin Canpolat ve Gündüz Özdeş’in tasarımı olmuştur (**Arkitekt, 1952**).¹³

Genç Türk mimarların,1950’lerin Uluslararası Üslup mimarlık anlayışının farklı varyasyonlarını yansıtan ürünler ortaya koydukları belirtilmektedir (**Bozdoğan ve Akcan, 2011**). Prizmatik kütleler ve Le Corbusier rasyonalizminin etkisinde, farklı işlevlere ait yapılar dönem teknolojisi beraberinde üretilmeye başlanmıştır. Amerika ile kurulan işbirlikleri kapsamında Marshall yardımları ile, Hilton Oteli gibi bazı imar çalışmaları yürütülmüştür (**Türker & Tapan, 2022**).

Dış dünya ile yeniden kurulan iletişimlerle birlikte ülkeye ABD’den, çeşitli Avrupa ülkelerinden ve Japonya’dan dergiler gelmiştir. Böylelikle, dış dünyadaki mimarlık alanındaki gelişmeler daha ulaşılabilir olmuştur. Bunun yanında Arkitekt dergisinde de Amerika’daki mimarlık gelişmeleri ve yeni yapı malzemelerinin yer aldığı görülmüştür.¹⁴ Diğer önemli gelişmeler ise, 1954 yılında Türk Mühendis ve Mimar Odaları’nın kurulması, 1956’da belediye sınırları içinde ve mücavir alanlarda yapılaşma, planlama, ruhsat, konularıyla ilgili İmar Kanunu’nun yürürlüğe girmesidir, 1958’de de İmar ve İskan Bakanlığı kurulmuştur (**Hasol, 2020**).

Yukarıda da bahsedildiği gibi, ülkede sosyal ekonomideki değişimlerle uyumlu, ithal edilen yeni inşaat malzemelerinin kullanıldığı ve batı ABD ile Avrupa’daki mimarlık akımlarının etkisinde gelişen akımlar görülmeye başlanmıştır. Avrupa’da yaşanan ekonomik değişimler ve II. Dünya Savaşı sonrası üretimin artması inşaat malzemelerinin fiyatlarının düşmesine sebep olmuştur. Fiyatlarda yaşanan bu düşüş, yapı malzemelerinin ithal edilerek kullanımlarının artmasını sağlamıştır (**Ural, 1974**). 1950’lerden önce ülkede kullanılmayan yapı malzemelerine ulaşılabilmesi ve yeni

---

¹³ Bkz. Anonim (1952), “İzmir Şehri Milletlerarası İmar Plânı Müsabakası Jüri Raporu”, Arkitekt,05-08:119-138.

¹⁴ Amerika’daki yapılardan ve yeni yapı malzemelerinden bahseden sayılardan bazıları:

Anonim, (1950), “Amerika Birleşik Devletlerinde Fabrika Mamulü Hazır Ev Tipi”, Arkitekt, 03-04:71-73.

Anonim, (1950), “Bir Amerikan Mutfağının Tertibatı”, 07-10:158-161.

Aline B. Louchheim, (1951), “Modern Amerikan Mimarisi Hakkında Bir Noktai Nazar”,Arkitekt,05-08:137-138.

Anonim (1952), “Birleşik Amerika’da Milli Parklar”, Arkitekt,05-06:97-98.

Yüngül, B. (1950), “Plastik Nedir?”, Arkitekt,11-12:244-245.

Yüngül, B. (1954), “Hafif Beton ve İsveç’te Kullanılışı”,Arkitekt, 07-08:136-137.

yapı türleri çeşitliliğini sağlayarak mimarlığın uluslararası düzende var olmaya başlamasına neden olmuştur (**Sözen, 1984**).

Düzenlenen mimari yarışmalar da, dönem süresince mimarlık ortamını hareketlendirmiştir. Bayındırlık Bakanlığı tarafından 1952 yılında çıkarılan “Mimarlık ve Şehircilik Yarışmalarına ait Yönetmelik” kapsamında yarışmalarla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Özellikle kamu yapıları için düzenlenen proje yarışmalarının, hareketli bir mesleki ortam oluşturarak serbest meslek ofislerinin gelişmesini desteklediği belirtilmiştir (**Sayar, 2004**). Yarışma sonucunda tasarlanan yapılar da Arkitekt dergisinde yayınlanarak hem yeni yapı tipleri hem de güncel mimarlık anlayışı dönemin mimarlarına aktarılmıştır.¹⁵

Dönem mimarlığındaki gelişmelerle birlikte özel sektörün yapı talebinin karşılanmasında rol oynaması, yeni yapı tiplerine ihtiyaç duyulması ve yeni yapı malzemelerinin kullanılması görülmüştür (**Özorhon & Ulusu Uraz, 2009**). **Tanyeli (1998)**, “Yapı endüstrisinin yeni yeni gelişmeye başladığı ve teknolojik altyapının yetersiz olduğu bu dönemde, mimarlar, yeni teknolojiyi üretememiş, ancak çözülmüş 'detaylar'ı eldeki malzeme ve teknoloji ile uygulama yoluna gitmişlerdir. Ancak eldeki olanakların zorlanması, yapı teknolojisinin gelişmesinde itici bir rol oynamıştır” demektedir.

Birçok mimarlık tarihçisi tarafından mimarlıktaki değişimin İstanbul Adalet Sarayı yarışmasıyla birlikte görüldüğü kabul edilir. Birinciliği kazanan Sedat Hakkı Eldem’e ait olan tasarımın cephesinde taşıyıcı sistemin net bir biçimde okunması ve formu, yapıyı kendinden öncekilerden ayırmaktadır (**Şekil 2.8**). Ardından, 1952’de, Skidmore, Owings & Merrill ortaklığı ve Sedat Hakkı Eldem tarafından tasarlanan ,Türkiye’nin ve İstanbul’un ilk 5 yıldızlı oteli, Hilton ızgara sistemli cephesiyle dönemin mimarlık anlayışının değişimiyle ilgili fikir vermektedir (**Batur, 2005**) (**Şekil 2.9**).

---

¹⁵ Yarışmayı kazanıp dergide yayınlanan projelerden bazıları:
Büyükkada Anadolu Kulübü Binası: Arkitekt, 1959-02: 295.
Elazığ Hükümet Konağı: Arkitekt: 1956-03:285.
Brüksel Sergisi Türkiye Pavyonu: Arkitekt,1957-02:287.

Şekil 2.8: İstanbul Adalet Sarayı, 1948, Sedat Hakkı Eldem. (SALT Araştırma, Edhem Eldem Arşivi, TSHEPA03415).

Şekil 2.9: Hilton Otel, 1952, Sedat Hakkı Eldem ve SOM. (SALT Araştırma, Belge No: TMH0002).

Hilton Otel'i'nin, yalın geometrisi, işçilik kalitesi ve işlevsel öncelikleri ile Türkiye'de "uluslararası üslubun karakteristiği" olarak algılandığı ve uluslararası otel zincirlerinin işletmeciliği kurallarının da öncüsü olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca bu otelin, konaklama dışında sağladığı olanaklarla – beş çayları, düğün ve yemek organizasyonları - İstanbul'a yalnızca mimari açıdan bir yenilik katmadığı, yaşam tarzına da etki ettiği belirtilir (Öztürk, 2010).

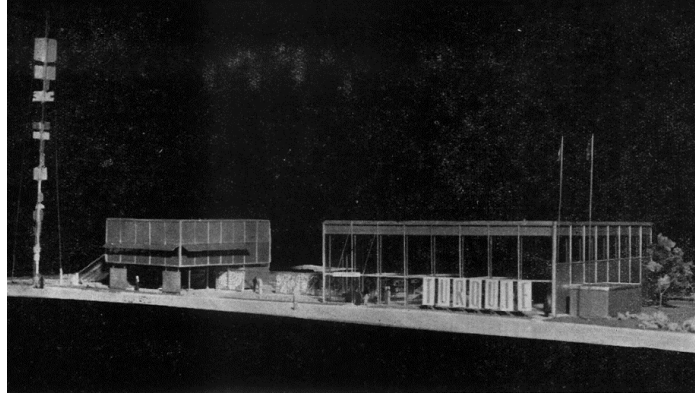
Uluslararası Üslup İstanbul'dan sonra büyük şehirlerde de görülmeye başlanmıştır. Enver Tokay ve İlhan Tayman'ın tasarladığı Emek İş Hanı, hem ülkedeki ilk gökdelen

yapısı hem de giydirme cephenin ilk uygulandığı proje olmuştur (**Şekil 2.10**). Binanın ofislerini barındıran kule bölümü, sosyal ve ticaret aktivite alanlarının olduğu düşük katlı bölüm ile birlikte kurgulanmıştır (**Türker ve Tapan, 2022**). Emek İş Hanı da Hilton Oteli gibi petek cephesinin haricinde, içinde barındırdığı sosyal alanlarıyla kente yeni bir yaşam tarzı sunmuştur.

Şekil 2.10: Emek İş Hanı, 1959, Enver Tokay ve İlhan Tayman. (SALT Araştırma, Belge No: AHANKA065).

Kentlerde var olmaya başlayan yeni yapıların haricinde uluslararası sergilerde kurulan pavyonlar da ülkeyi dışarıda temsil etmesi bakımından ilgi çekici olmaktadır. 1958’de düzenlenen ve II. Dünya Savaşı’ndan sonra gerçekleştirilmiş ilk önemli Dünya Fuarı olan Brüksel Sergisi’ndeki Türk Pavyonu, yarışmayla seçilmiş bir tasarımdır (**Şekil 2.11**). Yarışma sonucunda birinciliği kazanan projenin; strüktürü, plan organizasyonu ve kütle tasarımı ile Mies Van der Rohe etkileri taşıdığı ve modernist anlayış içinde yerelliğe ilişkin arayışları ile de dikkat çektiği belirtilir (**Sayar, 2004**). Öte yandan, genç mimarların uluslararası bir ortamdaki ilk büyük çalışması olduğundan mimarlık alanı için önemli olduğunun altı çizilmektedir (**Kan Ülkü, 2019**).

Şekil 2.11: Brüksel Sergisi Türkiye Pavyonu maket görseli, 1958, Utarit İzgi, Muhlis Türkmen, Hamdi Şensoy, İlhan Türegün. (**Arkitekt, 1957/02: 63-68**).

Ancak, yeni anlayış ve malzemelerle tasarlanan yapılar, önceki dönemlerde de olduğu gibi özgünlük probleminden dolayı eleştiri almıştır. Şevket Rado, 1954 yılında kaleme aldığı Taklit Siyaseti adlı yazıda şu ifadelerde bulunmuştur: "Mimarlarımız ellerine bir katalog geçirdiler mi hemen kopya ediyorlar. Binalarımız baştanbaşa taklittir. Hem de en kötü örneklerin taklitlerini yapıyoruz." (**Rado, 1954**).

Şevki Vanlı, Hilton Oteli'nden sonra benzer tasarım dilinde yapıların yapılmasını "vasat yerli yapı tipolojisi" ve "Hiltonculuk" olarak nitelendirerek mimarların yaratıcılıktan uzaklaşıp bu dili kabul ettiğine değinmektedir. Benzer şekilde Sedad Hakkı Eldem de bu tipteki yapıların Anadolu'da yayılmasını eleştirmiştir (**Çetin, Ultav ve Uz, 2019**).

Batı mimarisi etkisinde gelişmeye devam eden bu dönemin mimarlığında, yalnızca büyük şehirlerde değil ülke genelinde bir yapılaşma söz konusu olmuş ve kentlerde büyük ölçekli kamusal mekanlar var olmaya başlamıştır. Başbakan Adnan Menderes'in de bu imar hareketlerindeki etkisinin yadsınamaz ölçüde olduğu bilinmektedir.

Literatürdeki dönem hakkındaki şehir planlaması ya da mimarlıkla ilgili çalışmalar İstanbul'a odaklanmış olsa da başbakan Adnan Menderes'in memleketi olan Aydın da yaşanan imar hareketlerinden payını almış ve kentte Kurtuluş Savaşı sonrasında başlayan imar çalışmaları yüzyıl ortası dönemde de hız kaybetmeden devam etmiştir.

3. MODERNLEŞME VE TAŞRA

Osmanlı döneminde, merkez kentlere göre dışarıda kalan şehirler taşra olarak nitelendirilmektedir. Merkeze uzaklığı dolayısıyla yeniliklerden ve gelişmelerden daha sonra haberdar olan bu kentler, cumhuriyet ile birlikte gelen bütüncül kalkınma stratejisiyle birlikte gelişmeye başlamışlardır. Özellikle Erken Cumhuriyet Dönemi süresince kırsal kesimde yaşayan toplum, millileşme ve modernleşme programlarının odağına alınarak kırsal çevrenin de değişmesi sağlanmıştır **(Sezer, 2021)**. Bu bağlamda; Ankara, Kayseri, Eskişehir, Balıkesir, Aydın gibi kentlere yönelme gerçekleştiği bilinmektedir **(Kayın, 2009)**.

Bu bölümde modernizm, modernleşme, modernite ve taşra kavramlarının nasıl bir birliktelik oluşturduğu ve tüm bu yeni kavramların taşradaki mimarlık anlayışına ne şekilde etki ettiği Aydın özelinde ele alınmıştır.

3.1. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Taşradaki Modernleşme Politikaları

Modernleşme, modernite ve modernizm kavramları birbirleriyle ilişkili ve zaman içerisinde farklı anlamlar kazanan kavramlardır. Kavramların tanımları ve ilişkileri üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, dönemsel bakış açılarının ve coğrafyaların kelimelere yeni yan anlamlar kazandırdığı ve yaygınlaştırdığı görülmektedir. Bu olgular, doğrudan insanların hayatına ve deneyimlerine etki ederek onları değiştirmiştir. Toplumlardaki bu değişimi kavrayabilmek için önce bu kavramların nasıl ortaya çıktığının incelenmesi yararlı olacaktır.

Yapısal olarak ele alınırsa modern kelimesi, Latince “modernus”tan gelmektedir. Modernus kelimesi de “hemen şimdi” tanımını karşılayan “modo” sözcüğünden türemiştir **(Kızılçelik & Erjem, 1996)**.

Aslanoğlu (1988), modern kelimesini; çağdaş, bugüne ait olan olarak tanımlamaktadır ve kelime, on dokuzuncu yüzyılda daha belirsiz bir zaman dilimini kapsayan yan anlam kazanmıştır. Modernizm kelimesini de, “modern düşünce biçimi, bir üslubun ya da bir ürünün modern zamana özgü özellikleri ve moderne duyulan yakınlık” şeklinde ifade etmiştir **(Aslanoğlu, 1988)**. **Tekeli (2009)**'ye göre ise modern kelimesi,

çağın yeniliklerini benimseyen, ihtiyaçlarına uyum sağlayan ve uygar oları karşılamaktadır.

Heynen (1999), modern kavramını etimolojik olarak ele alarak üç anlamda açıklamaktadır. İlk ve en eski anlamını güncel olarak tanımlamıştır ve Orta Çağ zamanında bu anlamı kullanılmıştır. İkinci anlamı için eskinin karşıtı, yeni, olduğunu belirtmektedir ve şimdiki zamanı ifade eden bir anlam kazanmıştır. 19. yüzyılda ise yeni bir anlam daha kapsamaya başlayan modern sözcüğü, artık yalnızca özellikli bir geçmiş değil belirsiz bir süreci içinde barındırmaya başlamıştır. Heynen (1999) moderniteyi de şimdiki geçmişten farklı kılmadaki yolu gösteren şey ve geleneksel olandan bir ayrılış olarak ifade etmektedir. Aynı eserinde Heynen'in Octavio Paz'ın da bakış açısından bahsettiği görülür. Octavio Paz, moderniteyi bütünüyle batıya ait olan bir kavram olarak açıklamaktadır. Bunun temelinde yatanın ise batıdaki ilerlemeci zaman anlayışı olduğu ifade edilir (**Heynen, 1999**). Modernleşme olgusu ise, sanayileşme, toplumsal gelişme, siyasallaşma, kamu yönetiminin gelişmesi, demokratikleşme ve hızlı kentleşme olarak da tanımlanmaktadır (**Cengizkan, 2002**). Eisenstadt (2007) da benzer şekilde modernleşmeyi; 17. -19. yüzyıl arasında Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da gelişip sonrasında diğer Avrupa ülkelerine, Asya, Afrika ve Güney Amerika kıtalarına sıçrayan siyasal, toplumsal ve ekonomik açıdan dönüşümler olarak belirtmektedir (**Eisenstadt, 2007**). Kısaca, 17. yüzyılda Avrupa'da başlayıp neredeyse tüm dünyayı etkileyen toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerini tanımlayan bir düşünce sistemi olarak ele alınmaktadır (**Giddens, 2014**). Modernleşme üzerine yapılan farklı tanımlamaların birbirini tamamlayıcı şekilde iç içe olduğu ve yapılan tanımlamaların; fikir özgürlüğüne sahip özgür bireylerin olmasını, endüstriyel üretimin ve makinelerin tarımsal-hayvansal üretimin yerini almasını ve dışa dönük ticaretin uygulanmasını barındırdığı vurgulanmaktadır (**Sığın, 2017**).

Heynen (1999) modernleşme, modernizm ve modernite kelimelerinin ayrımını ise şu şekilde ifade etmektedir: Modernleşme, endüstrileşme, kentleşme, ulusal devletlerin ve bürokrasinin güçlenişi, demokratikleşme ve toplumsal gelişim sürecini; modernite, modern zaman özelliklerinin toplumdaki deneyim biçimini; modernizm ise moderniteye dair kuramsal düşünceler için kullanılan bir terimi karşılamaktadır. Modernizm, bireylerin eleştiri ve yargılama becerilerinin gelişmesinde etkili olan

kültürel bir dönüşüm projesi ve düşünsel bir çaba olarak da belirtilmektedir (**Yıldırım, 2009**).

Modern sözcüğü farklı zamanlarda, içinde bulunduğu çağa uygun anlamıyla kullanılabilirken modernizm kelimesi bir sanat ve mimari anlayışı karşılamaktadır (**Heynen, 1999**). Modernizmin, Sanayi Devrimi ile beraber çağın değişen ihtiyaçları ekseninde ve tarihselcilik ile gelişen neoklasik yaklaşımların mimarlığı çektiği duruma karşılık bir anlayış olduğu belirtilmektedir (**Tanyeli, 2000**). Zaman içerisinde modernizmin, belli bir tarihsel süreci/ aralığı ifade etmek üzere işlev kazanarak bilim ve ilerlemenin dönemi olarak topluma, doğaya ve gelecek tasarımlarına “akılcı esaslarla” yaklaşma mantığını geliştirdiği ifade edilmektedir (**Özyalvaç, 2013**). Harvey (2003) ise; modernliğin başlıca parametrelerinin kentlilik, demokrasi, kapitalizm, endüstriyalizm, farklılaşma, bürokrasi, teknoloji, bilgi ve ulus devlet olduğunu ve bilginin, inançların, ortak değerlerin ve evrensel gerçekliklerin modernizmi betimlediğini söylemektedir (**Harvey, 2003**). Bununla birlikte, Harvey, modernizmin, yeni üretim şartlarına olan tepkiden daha fazlası olduğunun altını çizmektedir (**Harvey, 1997**). Modernizmin değişimlerin üretilmesinde öncü olduğundan ve birbirinden farklı tepkilerin modernizmi çelişkilerle yüklü bir bütüne çevirdiğinden bahsedilmektedir (**Akpınar vd. ,2011**).¹⁶

Yirminci yüzyıldaki modernizmin, mimarlık alanında iki dünya savaşı arasında Avrupa’da doğan devrimci estetik kuralları ve bilimsel öğretileri kapsadığı belirtilmektedir. Betonarme, çelik ve cam kullanımı, kübik formların ve ızgaraların öne çıkarak bezeme ile geleneksel çatıların mimaride kullanılmaması kararlarıyla modernizm, belirleyici özelliklere sahip olmuştur (**Bozdoğan, 2001**). Türkiye’de de modernizm arayışları, 1930’lu yıllardan 1960’lı yıllara kadar devam etmiştir.

Bunun yanında, modernleşme, modernizm ve modernite kelimeleri; yalnızca mimarlık penceresinden değil, başka disiplinlerin de bakış açısından bakılarak değerlendirildiğinde toplumlardaki yansıması ve farklı bakış açıları daha net bir şekilde anlaşılabilir. Örneğin sosyolog Marshall Berman modern olmayı; yeni deneyimlere kucak açarken bir yandan da onlardan korkmak, hem devrimci hem de

---

¹⁶ Aynı yazıda; evrensel modernizasyon sürecindeki yıkıcı niteliklerin Ortadoğu şehirlerinde gözlenerek ilerletmecî modernizasyonun karşısındaki büyük engel olarak nitelendirilen “bakımsız” tarihi şehirlerdeki geleneksel dokunun bozularak geniş ve düz yollardan oluşan ağır birçok Ortadoğu şehrinin özelliği haline geldiği ifade edilmektedir (Akpınar vd. ,2011). Bu durum 2.2.’de de bahsedilen 1950-1960 yılları arasındaki İstanbul imar çalışmalarıyla ilişkilendirilebilmektedir.

muhafazakâr, yani çelişkilerle dolu bir hayat sürdürmek olarak ifade etmektedir **(Berman, 1994)**. Sosyolog ve siyaset bilimci olan **Jürgen Habermas (1997)**'ın gözünden ise modernleşme, üretimdeki emeğin artışı, merkezi siyasal iktidar ve ulusal kimliklerin oluşmasını, kentsel hayat biçimlerinin yayılmasını içermektedir. Modernitenin de kendi prensiplerini geçmişe dayanmadan oluşturduğu belirtilmektedir **(Habermas, 1997)**.

Bütün bu anlamlarıyla birlikte düşünüldüğünde, bahsedilen modernite, modernizm ve modernleşme terimlerinin bu çalışmadaki kullanım şekilleri şunlardır: Modernite, gelenekle bağını koparıp yeni akılcı arayışlar içinde olan dönemin toplum deneyimi üzerinden ifade edilmesi anlamında kullanılmıştır. Modernleşme, yeni teknoloji, yeni deneyimler ve geleneklerin birlikteliğindeki olağan ya da çelişkili olabilen süreci karşılamaktadır. Modernizm ise 20. yüzyıldaki mimarlık ve sanat anlayışını ifade etmektedir.

Türkiye'deki ilerlemenin nasıl gerçekleştiğinin kavranması için ülkede modernleşmeye nasıl başlandığının anlaşılması faydalı olacaktır. Türk modernleşmesinin, Tanzimat Fermanı'yla başlayıp devamında Islahat Fermanı, Birinci Meşrutiyet, İkinci Meşrutiyet, cumhuriyetin ilanı ve çok partili hayata geçişle devam ettiği ifade edilmektedir. Çok partili döneme geçiş sürecinin, diğer değişimlerden farklı olarak batı tipi demokrasiye geçme yönünde bir adımdır ve bu ülke halkına farklı perspektifler açılmasına neden olduğu söylenmektedir **(Kanlı, 2006)**.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Mustafa Kemal'in siyasi saygınlığı artmış ve bu durum TBMM içerisinde tartışmaları neden olarak meclis içinden muhalif bir grup, kişisel bir yönetim kurulmasından çekinmiştir. Mustafa Kemal, bu durumu önlemek adına 6 Aralık 1922 tarihinde "Halk Fırkası" isminde yeni bir siyasi parti kurulacağını açıklamasını yapmıştır ve Eylül 1923'te resmi kuruluş gerçekleşmiştir **(Göndürü, 2020)**.

Cumhuriyetin ilanından sonra batı tarzı hayat biçimi örnek alınarak modern topluma ulaşma gayesi bir proje olarak ele alınarak reformist bir hareket olarak uygulanmıştır. Bu reformist hareket, çağdaş ülkelerdeki politik ve kültürel yapıya ulaşmayı hedeflemiştir **(Tekeli, 1999)**. Bu bağlamda, Kemalist modernleşme özel alanı etkisi altında bırakan kültürel ve toplumsal değişimlerin ilk adımı olarak nitelendirilmektedir

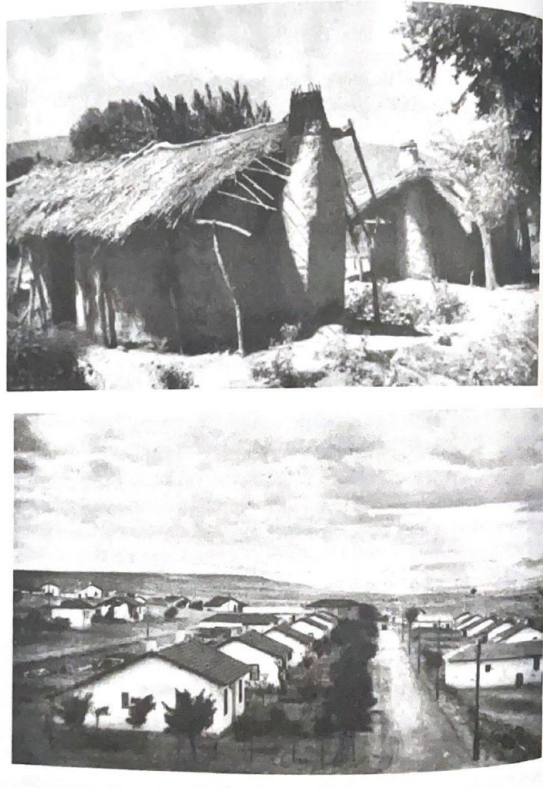
(Çetin, 2005). Karal (1981), Kemalist reformcuların toplumdaki günlük alışkanlıkları ve yaşam şeklini değiştiren uygulamalarını batılı dünya görüşünün halka aşılması olarak algılanması gerektiğini belirtmektedir.

Yeni ideoloji toplumu pek çok yönden etkileyerek bütüncül değişimi istemiştir ve bu istek doğrultusunda, inkılaplarla birlikte modernleşme hareketi desteklenmiştir.¹⁷ Şapka ve kıyafet devrimi, kadınlara – erkeklere eşit haklar verilmesi, güzel sanatlarda yenilikler yapılması, örnek çiftliklerin kurulması, Sanayi Teşvik Kanunu gibi inkılaplar diğer tüm inkılaplarla birlikte halkın modernleşmesinde etkili olmuştur. Öte yandan, bütün bu değişimlerin uygulanmasında ve benimsenmesinde elit kesimin öncülük üstlenerek modern yaşam biçimlerinin benimsenmesinde toplumun geri kalanına örnek olduğunun altı çizilmektedir **(Çetin, 2005).**

Ülkede gerçekleşen her bir değişim yayınlar aracılığıyla tüm dünyaya duyurulmak ve Türkiye Cumhuriyeti'nin eskiden kurtularak çağı yakaladığı gösterilmek istenmiştir. Bunun yanında, 1930'larda yabancı ziyaretçilerin kaleme aldığı çoğu kitapta ve ülke içindeki yayınlarda Türkiye'de izlenen radikal değişimlerden söz edilmiştir **(Bozdoğan, 2001).** Yayınların çoğunda da eski – yeni karşılaştırması yapılarak değişimin kuvvetliliği vurgulanmıştır **(Şekil 3.1, 3.2).**

---

¹⁷ İnkılap kelimesinin, CHP'nin 1931 yılındaki parti programında Kemalizm'in altı okundan biri olarak geçtiği bilinmektedir.

Şekil 3.1: Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiye'si (1938) adlı yayından “eskiye karşı yeni” fotoğrafları, üstteki: İmparatorluğun köyleri, alttaki: Ankara, Etimesgut Örnek Köyü. (Bozdoğan,2001).

Şekil 3.2: Aydın'da çarşaf ve peçe tarihe karışıyor” başlıklı haber yazısı. (Anadolu Gazetesi, 14.08.1935).

Cumhuriyet yönetiminin öngördüğü tek değişim sosyal ve toplumsal anlamda olmamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarıyla birlikte pratiğe geçen değişimlerin mekanlarda da görünür kılınması için şehirlerin yeniden imarı konusunun üzerine düşülmüştür (**Çetin, 2005**). Teknoloji ve sanayileşmede geç kalınması, ekonomik problemler gibi olumsuz etkenler olsa da genç cumhuriyet, bu modernleşme gayesinde mekan üretimini de gözetmiştir (**Altınöz, 2020**). Modernleşme projesinin ilk adımlarının Ankara’da atılarak kentteki yeni mekanların Anadolu kentlerine örnek olması düşünülmüştür (**Altaban, 1998**). Kentin imarı sürecinde, tasarlanan meydan, kamu yapıları, bulvar ve yeşil alanlar ile birlikte yeni bir ulus yaratma izleniminin oluşturulmak istendiği belirtilmektedir (**Tankut, 1993**). Bu bağlamda, kentliye modern insanın ihtiyaç duyduğu yaşam biçimleri de gösterilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda, dönemdeki yayınlar, yapılan yeni alanlar/mekanlarla birlikte modern insanın kültürel gelişimini destekleyecek öğeler de kente dahil olmuştur. Örneğin 2.1.’de de bahsedilen Sergi Evi, kentlinin kültürel gelişimine katkıda bulunan ve modern mimarlık anlayışında tasarlanan bir yapı olmuştur. Bu yayınlar ve mekanlarla öğretilmeye çalışılan modern yaşam pratikleri, **Harvey (2003)**’in modernizm tanımlamasındaki evrensel gerçekliği akla getirmektedir.

Erken Cumhuriyet Dönemi süresince kırsal kesimde yaşayan toplumun, millileşme ve modernleşme programlarının odağına alınarak kırsal çevrenin dönüştürüldüğü ifade edilmektedir (**Sezer, 2021**). Bu bağlamda; Ankara, Balıkesir, Eskişehir, Kayseri, Aydın gibi kentlere yönelim gerçekleşmiştir (**Kayın, 2009**). Modernleşme hareketinin bütüncül olması hedeflendiği için, taşra olarak nitelendirilebilecek kentleri de etkisi altına alması beklenen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Taşranın neresi ve ne olduğu hakkındaki tanımlamalar, zamana bağlı olarak değişen felsefi görüşlere, inançlara, siyasal fikirlere göre değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin, Osmanlı döneminde, bürokratik açıdan İstanbul dışındaki her yer taşra olarak algılanırken cumhuriyetle birlikte taşra kavramının yeni bir kimlik kazanarak algısal olarak değişim yaşadığı söylenmektedir (**Narlı, 2013**).

Taşranın ifade edilebilmesi için aslında taşra olmayanın da anlaşması gerekmektedir ve taşranın merkez üzerinden ifade edilmesi de farklı şekillerde yorumlanabilmektedir. **Laçiner (2006)**; bu tanımlama sorununu modern ve modernist süreçler içinde ele alarak taşra kavramının, merkez kentlerle doğal bir bütünlük oluşturan periferileri karşılaması dolayısıyla monoton bir ilişkiyi ifade ettiğini belirtir. **Kayın (2009)**’a göre

ise taşra kavramı, merkeze bağlı olarak yolunu çizen, sıradan ve kalıpların dışına çıkılmayan bir alanı tanımlamaktadır.

Özetlenecek olursa taşra kavramı, bu çalışmada da kullanılan haliyle, çabuk büyüüp moderniteye adapte olan kentlere nispeten daha az gelişim göstermiş kenti karşılamaktadır.

Taşra ve modernitenin ilişkisine bahsedilen tanımlamalar dahilinde bakıldığında, ilginç ve kendine özgü bir süreci kapsadığı söylenebilir. Çünkü, **Kayın (2009)**'ın ifadesinden yola çıkılırsa taşra kalıpların kırılmadığı bir alandır ve modernite de eskiye karşıt olan bir tutumsa bu birliktelik kendi içinde bir çelişkiyi ve ikiliği barındırmaktadır. Modernitenin ülkede etkilerinin görülmeye başladığı zaman konusundaki genel kabul Tanzimat Fermanı'ndan sonrasdır (**Bilgin, 1998**). Erken Cumhuriyet Dönemi'nde modern Türkiye inşasının, Osmanlı Devleti'nin son yıllarda etkisini artırdığı politik İslam çizgisinden seküler ulus devlet çizgisine doğru gerçekleştiği belirtilir (**Berkes, 2005**). **Sezer (2021)**, sürecin hızlı ilerleyebilmesi adına da ülkede çoğunluk durumunda olan kırsal nüfusun, yeni girişimlerin odağı olduğunu söylemektedir. Bununla ilişkili olarak, 1930 - 1945 yılları arasında, tek partili dönemde, CHP'nin ekonomik, sosyal ve demografik düzenlemeleri hedefleyen araçları daha geniş alanlarda uygulamaya başladığı bilinmektedir (**Sezer, 2021**). Örneğin 1932'de 14 ilde kurulan Halkevleri ile reformların toplumun bütününe hedeflediği ve geliştirilen eğitim programları kapsamında teşkilatlandığı ifade edilmektedir (**Karaömerlioğlu, 2006**). Halkevlerinin açılış konuşmasında Genel Sekreter Recep Peker, Halkevlerinin kuruluş amacı ve beklentilerini şu şekilde aktarmıştır:

...Önümüzde kapısı şimdi açılmakta olan mesai sahası engindir. Davamız millet olarak medeniyet yolunda bir zamandan beri kaybettiğimiz mesafeyi en kısa bir zamanda kazanmak ve medeniyet safında layık olduğumuz mertebeye yani ileriye varmaktır; Halkevlerinin gayesi bu maksada bağlanacak enerjileri ve hizmet emellerini teşkilatlandırmaktadır... (Arikan,1999).

Kırsal nüfusu hedefleyen düzenlemelerden diğerleri ise 18 Mart 1924'te yürürlüğe konulan Köy Kanunu ile 31 Mayıs 1926'da kabul edilen İskân Kanunu'dur. Köy Kanunu ile köy ilk defa tüzel anlamda bir birim olarak tanımlanmış, köy işleri ve köylünün işleri başlıklarıyla daha sağlıklı, hijyenik ve iletişim içinde bir yerleşim olabilmek adına maddeler belirlenmiştir (**Köy Kanunu, 1924**). İskan Kanunu ise Türk kültürünü kuvvetlendirmeyi, yaşama şartları elverişli olmayan köyleri daha uygun

yerlere taşımayı, , dağınık ve ufak köyleri birleştirmeyi, köylüyü faizcilerden kurtarıp ekonomide otomatik işler hale getirmeyi ve hükümetle köylü arasındaki iletişimi sağlamayı amaçlamıştır (**Sarı, 2015**).

Laçiner (2006), Cumhuriyet ile birlikte ortaya çıkan modernleşme projesini, devletin kalıcılığı ve otoritesini önceliğine koyan bir girişim olarak tanımlamaktadır. Modernleşme ve modern insanın kentte nasıl yaşaması gerektiği birtakım öğeler üzerinden halka öğretilmeye çalışılmıştır. Bu öğreti için özellikle şehir planlaması ve kamu yapıları etkin rol oynamışlardır. Şehir kulüplerinden, halkevlerinden, mesleki lokallerden ve orduevlerindeki sosyal yaşantıdan taşra modernleşmesindeki etkili öğeler olarak bahsedilmektedir (**Laçiner, 2006**). Küresel ve siyasal değişimler taşranın dönüşmesine neden olmuş ve taşralar da artık her gelişmeden haberdar hale gelmiştir. Bu dönüşümde, taşranın iletişim halinde olduğu milletvekillerinin, diğer kentlerle yarışabilecek takımlarının, sanatçıların (sanat ve kültür hayatının) ve yayın organlarının varlığının da payı söz konusudur. Bütün bu öğeleriyle taşra artık benliğini dönüştürebilir bir konuma gelmiştir. Ancak, ne kadar dönüşmek istediği ya da dönüşümde nasıl bir tavır takındığının kentlere göre değişim gösterebildiği de ifade edilir (**Narlı, 2013**). Bu durum, taşra kavramının içinde geleneksel olana tutunma düşüncesini kaynaklanmaktadır.

Daha önce de bahsedildiği gibi, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde savaştan çıkan çoğu kentte yeniden imar planlaması ve yapılaşma gerçekleşmiştir. Bu yapılaşma gerçekleşirken yeni mekanlar, inkılapların nesnesi haline gelerek görünür kılınmıştır. **Overy (2007)**, iki dünya savaşı arasındaki modern hareketin temel özelliklerini, “gün ışığı, temiz hava, ferahlık, hijyen ve sağlık” olarak ifade etmektedir. Ülkemizde de Kemalist ideoloji, modern bir ülke ve toplum oluşturma amacındadır ve bu fikrin oluşmasının altında, savaş döneminden gelen “hasta adam” fikrinin yıkılarak artık sağlıklı yeni nesillerimizin varlığının kanıtlanmasının yattığı belirtilmektedir (**Bozdoğan, 2001**). Yeni ideoloji ile birlikte kurulan kentler ve modern kullanıcılar göz önüne alındığında, dönemdeki kent planlaması ve mimarlığa düşen görevin önemi yadsınmamaktadır. Öte yandan, öğretilmek istenen yeni yaşam biçimi için, modern insanın kadın-erkek birlikte vakit geçirebileceği rekreasyon alanları, yeşil alanlar ve

parklar kent içlerine dahil edilmeye başlanmıştır. Tasarlanan bu alanlara kimizaman su ögesi de dahil edilerek, modernleşme pratiklerinin alandaki etkisi arttırılmıştır.¹⁸

Modernleşme hareketinin taşradaki yansımaları, dönemdeki çağdaşlaşma ve ilerleme anlayışının kuvvetliliğinin kavranması açısından önemlidir. Hem büyük kentlerdeki hem de taşradaki batılılaşma gayesi sayesinde kent ve kent kullanıcıları modernleşmenin kilit taşı haline gelmişlerdir. Bu taşra kentlerinden biri olan Aydın’da da modernleşmenin izlerini mimarlık aracılığıyla okumak mümkündür.

3.1.1. Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Aydın’daki Mimarlık Pratikleri

Kurtuluş Savaşı sonrasında birçok Anadolu kenti gibi, Aydın da neredeyse tamamen yıkılmış bir haldedir. Yunan işgali ve 1922 yılındaki yangın nedeniyle Aydın’ın birçok mahallesi yanmıştır. Müslüman ve gayrimüslimlerin bir arada yaşadığı Aydın’da işgal ve kentin durumu, Türklerin başka yerlere göç etmesine neden olmuştur. İşgal bittikten sonra ise Türkler evlerine dönerken, gayri müslimler göç etmişlerdir (**Güneş, 2003**).

İşgal öncesinde, yaklaşık 30.000 olan kent nüfusunun, işgal sonrasında neredeyse 1.000’e kadar düştüğü belirtilmektedir. İşgal bittikten sonra kent yıkık durumda olduğu için, geri dönen Aydınlıların barınma problemi çıkmış ve ilgilenilmesi gereken bir durum olmuştur (**Göney, 1975**). Güneş (2003), kentin onarımı için gerekli olan sermayenin; merkezi yönetimde ya da yerel yönetimde bulunmadığı gibi kentin yerlisinde de olmadığı; fakat bu ekonomik şartlara rağmen onarım için kısıtlı

---

¹⁸ Erken cumhuriyet döneminde taşra kentlerindeki imar hareketleri ve kentsel düzenlemeler için bkz. Karataş, M. (2021), “Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Çanakkale’nin Kentsel Gelişimi (1923-1950)”, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi,8:39-56.

Kayın, E. (2009), “Merkez-Taşra İkilemindeki Anadolu Kentlerinde Kimlik Arayışı ve Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası”, Mimarlık Dergisi, 346.

Sağlam,S. (2016), “1923-1950 Yılları Arasında Türkiye’de Kent Ve Kentleşme Olgusu”, Sosyoloji Konferansları,53:257-274.

Saraçoğlu Gezer, A. M., Bölükbaşı Ertürk A.E. (2023), “Karabük’te Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Planlama Alanı Dışında Gelişen Yerleşme: Bayır Mahallesi”, Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi,85:119-150.

Sarı, F.H.,Umar, N.(2023),”Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Kamu Yapıları: Malatya Kenti Örneği”,Art-Sanat,19(2023),415-445.

Sezer,Ö., (2021), “Modern Köyün İnşası: Erken Cumhuriyet Dönemi Kırsalında İskan Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme”, TÜBA-KED 24/2021.

Yavuz,E., Uğurlu, E. (2023), “Eğlence ve Sağlık Görünümleri Arasında: Taşrada Bir Yüzme Havuzu”, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, Cilt 13, Sayı İhtisaslaşma, 2023, 92 – 107.

imkanlarla çalışmalara başladığını ifade etmektedir. Bunların yanında, sağlıklı bir toplumun yetişmesi için salgın hastalıklara da çözüm aranmıştır. Örneğin sıtma hastalığının çözümü için Tabakhane deresi kurutulmuş ve kente su kaynaklarını kurutma etkisi olan okaliptüs ağaçları dikilmiştir (**Güneş, 2003**). Bu sayede hem hastalığın yayılması önlenmiş hem de kentin ağaçlandırılması yapılmıştır.

1920'lerin sonlarına doğru Aydın'da tarım ve hayvancılık ürünleri sanayisi, ağaç ürünleri sanayisi, bina inşaat sanayisi ve dokuma sanayisi en gelişmiş sektörler olmuştur. Bunun yanında, İzmir-Aydın Demiryolu'nun 1935'te satın alınarak millileştirilmesi, kentlinin ürettiği ürünlerini pazarlamasına imkan sağlamıştır. 1937'de üretime başlayan Nazilli Basma Fabrikası da kentin gelişimini desteklemiştir. 1950'li yıllarda ihracatın gelişmesiyle Aydın, Nazilli ve Söke ilçeleri ile beraber bölgede üretilen ürünlerin toplandığı merkez haline gelmiştir (Anonim, 1982, aktaran: **(Şimşek, 2015)**). 1950'de nüfusu 20.000'lere ulaşarak artan ve ekonomisi gelişen Aydın'ın Cumhuriyet'in kuruluş dönemindeki sürecin takip edilebildiği bir kent olduğu belirtilmektedir (**Şimşek, 2015**). Bu süreç boyunca; önceki dönemlerde kentte yaygın olan ağalık sisteminden endüstrileşmeye geçiş, modern yaşam öğelerinin – su, temiz hava, yeşil alan...- kente dahil oluşu ve eğitim-kültürel aktivitelerin yaygınlaşması kentte okunabilmektedir.

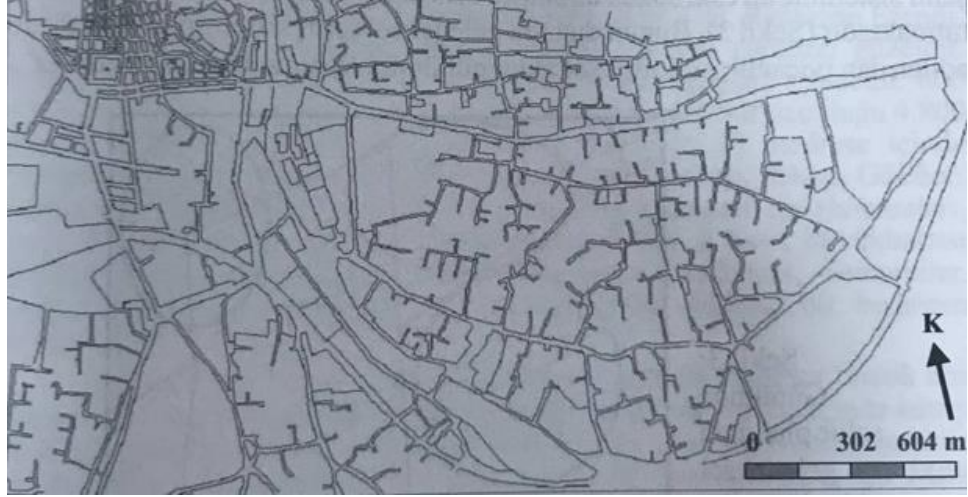
İşgal sonrasında şehre geri dönen kentlilerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla düzenlemeler ve planlamalar yapılmıştır. Planlamaların hızlı yürütülebilmesi için 1925 yılında çıkarılan yeni bir imar kanunu ile büyük hasar gören Batı Anadolu şehirlerinin belediyelerine geniş yetkiler verilmiştir ¹⁹ (**Oktay, 2008**). Bu sayede şehir planı, elektrik, su gibi ihtiyaçların giderilmesi sağlanmıştır.

İşgal sonrasında, 1922 yılında, Aydın Belediye başkanlığı görevini Fuat Bey (Erlaçın) yapmıştır. Şehirde ihtiyaç duyulan yeni plan için hazırlıklar yapılmıştır ve Güneş (2003)'in ifadesiyle, 1922 yıllarında bu sorunun konuşulması, şehir planı yaptırma fikrinin çok erken tarihlerde Aydın'da gündeme geldiğini göstermektedir (**Güneş, 2003**)

---

¹⁹ 1925'te 1882 tarihli Ebniye Kanunu'nun bazı maddelerini değiştiren 642 sayılı Kanun çıkarılarak 150'den fazla binanın yandığı alanlarda belediyelere önemli yetkiler verilmiştir (Uluengin ve Turan,2005).

1924 yılında tasarlanan şehir planlamasının, ızgara plan sistemine göre yapıldığı görülür, önceden var olan kent planıyla ana hatları dışında çok benzerlik taşımamaktadır (Şekil 3.3, 3.4). 1924 yılına gelindiğinde Aydın çarşısının kentte okunmaya başlandığı söylenmektedir (Bayındır ve Poyrazoğlu, 1966).

Şekil 3.3 : 1924 yılı öncesi Aydın Haritası (Güneş,2012).

Şekil 3.4 :2012 yılı Aydın İmar Planı. (Güneş,2012).

Plan konusunda Belediye Başkanı Fuat Bey'in çalışmaları yarım kalmış ve görev süresi işin tamamlanmasına yetmemiştir. Fuat Bey'den sonra görevi devralan Ahmet Emin Bey (Arkayın) de şehrin imarı ve düzeni için çaba sarf ettiği belirtilmektedir.

Ekonomik koşullardan dolayı çalışmalar kısıtlı imkanlar dahilinde yürütülse de şehrin ihtiyaçlarının giderilmesi için adımlar atılmıştır (**Kalo, 2019**).

Öncelikle kent merkezinde başlayan çalışmalarda kentliye hizmet edecek kamusal alanlar zlmeye çalışılmıştır. 1926’da istasyon ve gazinosu bulunan belediye binası ve belediye oteli yapılmıştır (**Anonim, 1950**). Ayrıca o yıl süresince 500 ev, 300 dükkan yapıldığı belirtilir (**Güneş, 2003**). Modern kent insanının gündelik yaşamı için gerekli olan öğeler ve yeni yapı malzemeleri kente dahil olmaya başlamıştır. Örneğın; umumi park, spor sahası, havuz, elektrik fabrikası gibi yeni yapı/alan fonksiyonları görülmeye başlanmıştır. Bu anlamda, tüm bu imar etkinliklerinin modern bir kenti inşa etme sürecine dönüştüğü söylenebilir.

Bahsi geçen yıllarda Aydın’a gelerek incelemelerde bulunan gazeteci Zeynel Besim Bey’in ifadeleri Aydın’ın durumu hakkında fikir vermektedir:

*Aydın’dayım bu güzel memleket de diğerkleri gibi bitmiştir. Daha istasyona gelmeden karşımıza feci bir manzara çıkıyor. Her taraf kl, yıkıklık, harabe. Zavallı Aydın! Tam manasıyla harap olmuş bitmiş. şehir toz içinde. Her tarafta yeni, yeni binalar göze çarpıyor. İnşaat faaliyetleri herhalde İzmir’dekinden çok fazladır. Belediye halkı tozdan kurtarmak için sürekli alışıyor. (**Besim, 1925**).*

Ulusal basında da Aydın’da devam eden imar uygulamalarıyla ilgili haberlerin yer almıştır. Son Posta Gazetesi’nin 10 Ekim 1932 tarihli sayısında, “Aydın’da Yepyeni Bir şehir Kuruldu”. başlıklı haber metni görülmektedir (**şekil 3.5**). Birkaç yıl sonra çıkacak olan Ulus Gazetesi’nin 25 Aralık 1935 tarihli sayısında da Aydın için, “eşitli ürünleri verimli toprağı ile yurda milyonlar kazandıran Ege’nin en mutlu ve güzel köşesi.” ifadeleri kullanılmıştır. Aynı haber metninde, “Hazırlanan bayındırlık programıyla cumhuriyetin kurduğı bir eser halinde yükseliyor.” cümlesi de dikkat çekmektedir (**şekil 3.6**).

Şekil 3.5: “Aydın’da Yepyeni Bir Şehir Kuruldu” başlıklı haber metni. (Son Posta Gazetesi, 10 Ekim 1932).

Şekil 3.6: “Çeşitli ürünleri verimli toprağı ile yurda milyonlar kazandıran Ege’nin en mutlu ve güzel köşesi.” başlıklı haber metni. (Ulus Gazetesi, 25 Aralık 1935).

Aydın'daki kent imarının temelinde ülkede hakim olan modernleşme hareketi yer almıştır. Bu bağlamda, kentte yapılan en önemli örnekler; umumi park, yüzme havuzları ve spor sahası olmuştur. Bu alanları önemli hale getiren noktaları, **Overy (2007)**'nin de vurgulamış olduğu, modern bireyin ihtiyaç duyduğu yeşil alanı, güneşten yüksek düzeyde faydalanmayı sağlayacak açık hava etkinliklerini ve su öğelerini barındırmalarıdır. Barınma, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarının dışında, keyif alabilecekleri, kadın-erkek sosyalleşebilecekleri alanların yaratılması söz konusu dönem için oldukça önemli ve radikal denebilecek gelişmelerdir.

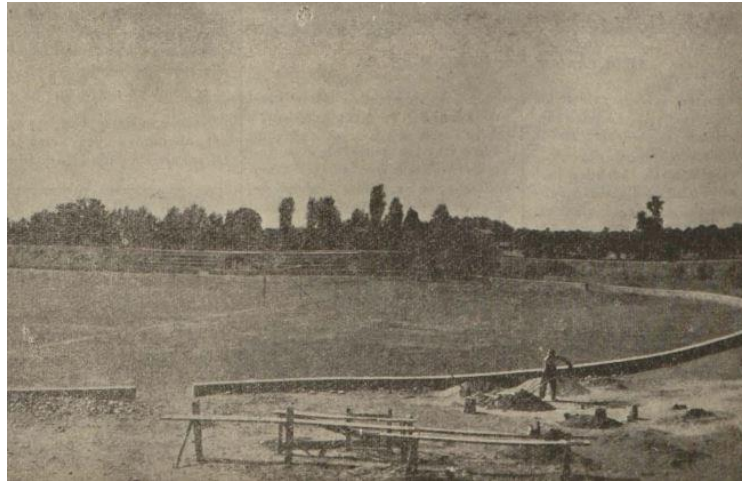
Kent merkezinde büyükçe tasarlanan umumi park, eskiden beri var olan bir aks üzerinde kentlinin rahatça ulaşabileceği ve içine girmese bile sürekli görebileceği ve temas edebileceği bir alana yapılmıştır. 12.286 m² alana yayılmış olup parçalı tasarlanan ve oldukça büyük olan parkın dört ayrı bölümü için havuzlar tasarlanmış ve böylelikle kent merkezine ilk defa bir su ögesi dahil olmuştur (**Güneş, 2003**). Kent merkezinin denizle ilişki kuramamasından dolayı, havuzlar kentliye ihtiyaç duydukları, vakit geçirebilecekleri bir alan tanımlamıştır. Su havuzlarının dışında bir de kum havuzu ve çeşitli oyun aletleri içeren çocuk parkı bulunmaktadır (**Kaloç, 2019**). Birçok yönüyle birlikte yeni şeyleri kente kazandıran park, her yaş grubuna hitap edebilecek şekilde düşünülmüş ve boş zaman geçirilebilecek bir yer haline gelmiştir.

Dönemin ulaşılan fotoğrafları incelendiğinde parkın kadın, erkek ve çocuklarca kalabalık bir şekilde kullanıldığı görülmektedir (**Şekil 3.7**).

Şekil 3.7: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Aydın Umumi Parkı. (Tul,2022).

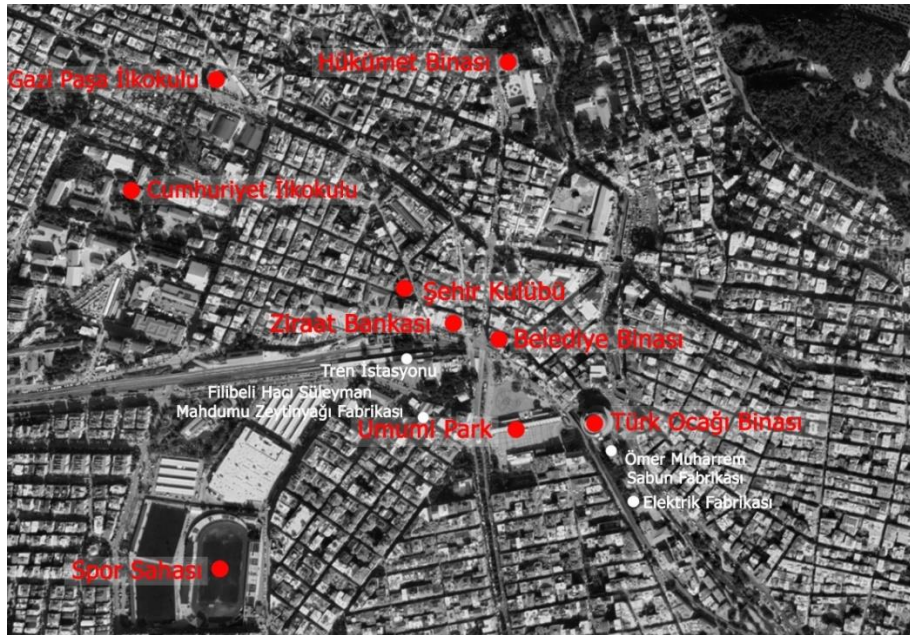
Yine yakın senelerde yapılan spor salonu da modernleşen kentli için önemlidir (**Şekil 3.8**). 1923 yılında kurulan spor kulübü ile birlikte spora olan ilgi ve heves artmaya başlamıştır. 28.540 m² alanda tasarlanan spor sahası, profesyonel sporcuların haricinde halkın da kullanımına açık tutulmuştur. Yıllar içerisinde spor sahası geliştirilmiştir ve büyük bir lokal, duş alanları olan kapalı bir güreş salonu, koşu pisti eklenmiştir (**Anonim, 1950**).

Şekil 3.8: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Aydın Spor Sahası İnşaatı (**Anonim,2022**).

Bu gelişmelerin yanında, modernleşmenin başka bir gerekliliği olan hijyen koşullarını sağlamak için kentteki farklı işlevlere karşılık veren mekanların da birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Fenni mezbaha, meyve pazarı gibi alanlar oluşturularak halkı sağlıklı gıdalara ulaştırmak hedeflenmiştir.

1920'lerden ve 1930'lu yılların sonuna kadarki dönemde kentlinin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için inşa edilen kamusal yapılar/alanlar şunlardır: Belediye Binası, Ziraat Bankası, Gazi İlkokulu, Cumhuriyet İlkokulu, Türk Ocağı Binası, Şehir Kulübü, Umumi Park, Spor Salonu ve Hükümet Binası. Bu kamusal yapıların haricinde Filibeli Hacı Süleyman Mahdumu Zeytinyağı Fabrikası, Ömer Muharrem Sabun Fabrikası ve Elektrik Fabrikası gibi kentlinin diğer ihtiyaçlarına yönelik yapılar da kente kazandırılmıştır. Farklı işlevlere hitap eden yapıların yapılması modern çağın gerekliliğiyle birlikte temelde, kentlinin ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik adımların atıldığını kanıtlamaktadır. Bahsi geçen yapıların konumlarının birbirilerine yakın olması da rastlantısal bir durumdan çok kentte planlanan bir kurgunun izlerini taşıdığını gösterir. Özellikle belediye binası, banka gibi resmi kurumların ve zeytinyağı, sabun fabrikalarının kentin merkezini oluşturan demiryolu ve istasyon binasıyla ilişkili olması dikkat çekicidir (**Şekil 3.9**). Böylelikle bu süreç boyunca kentte tanımlı bir aks oluşmaya başlamıştır.

Şekil 3.9: 1920-1940 aralığında kentteki kamusal alanlar/mezanlar.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Aydın'daki yapıların mimarisi incelendiğinde, 1930'a kadar Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'ndan etkilenilerek Osmanlı ve Selçuklu mimarisine atıflar yapıldığı görülmektedir (**EK-C**). Belediye binası, Türk Ocağı, Ziraat Bankası ve Gazi Paşa Okulu, geniş saçakları ve kemerleriyle dikkat çekmektedir. Özellikle Gazi Paşa Okulu dönemde ülkenin farklı yerlerinde de uygulanan Gazi ve Latife Okulları'na benzer şekilde tasarlanmıştır.

1930'dan sonra ise Kemalist ideolojiyi yansıtan uygulamalar ve modern mimarlık örnekleri görülmeye başlanmıştır. Umumi park, kentte cumhuriyet ideolojisini yansıtan etkili bir örnek olmuştur. Yapı ölçeğinde bakıldığında ise, kübik yapıların yapılmasının yanı sıra Sergi Evi örneğinde de olduğu gibi Art deco etkileri görülerek kıvrımlı mekanlar üretilmiştir. Tasarlanan elektrik fabrikası binası; oranları, daire formunun kullanımı ve bol ışık alan pencereleriyle modern mimarlık özelliklerini taşımaktadır. 1940'lı yıllara kadar Aydın'da bu iki örneğin dışında, modern mimarlık hareketi bağlamında değerlendirilebilecek yapı ya da alan bulunmamaktadır.

1940'lı yıllara gelindiğinde, İkinci Dünya Savaşı ve çok partili hayata geçilmesi gibi iki etkili faktör Türkiye'de önemli değişikliklere sebep olmuştur. 1939-1945 yılları arasında yaşanan İkinci Dünya Savaşı, Türkiye'de ekonomik ve sosyal şartları zorlaştırarak gelişmeleri sekteye uğratmıştır. Türkiye, savaşa fiili olarak girmese de dolaylı yoldan savaştan etkilenmiştir ve ekonomisi bozulmuştur. Bu durum sonucunda da cumhuriyetin ilk yıllarındaki kalkınma hızının yavaşladığı, ülkedeki yetersizliklerin kendisini savaş yıllarında önemli ölçüde hissettirdiği, milli stokların ve stoklama için yeterli depolama tesislerinin olmadığı belirtilmektedir (**Aydemir, 1968**). **Karpat (1976)**, İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı problemler için tek parti hükümetinin almış olduğu Varlık Vergisi, Milli Korunma Kanunu, sıkı yönetim uygulaması gibi önlemlerin vatandaşın iktidara olan güveninin düşmesine neden olduğunu söylemektedir. Bu güven zedelenmesi de çok partili hayata geçilmesinde etkili olmuştur.

Ülkede olduğu gibi, Aydın'da da savaş yüzünden kentlinin ekonomik alanda ve bayındırlık işleri gibi konularda sorunlar yaşadığı ifade edilmektedir (**Kaloç, 2019**). Aynı zamanda, 1946 yılında çok partili hayata geçilmesi de Aydın içinde hareketliliklere neden olarak kenti etkilemiştir.

Aydın'ın Koçarlı ilçesinin Çakırbeyli köyünün varlıklı bir ailesinin oğlu olan Adnan Menderes (1899-1961), ilk defa milletvekili olduğu 1931 yılından, CHP'den ihraç edildiği 1945 yılına kadar, dört yılda bir gerçekleşen seçimlerde (1935-1939-1943), Aydın'dan milletvekili seçilmiştir **(Aydemir, 1968)**. **Akdağ (2008)**, Demokrat Parti'nin kurulma aşamasında Adnan Menderes'in Ankara, İstanbul ve İzmir kentlerine kıyasla daha çok Aydın'da siyasi faaliyette bulunduğunu belirtmektedir. 2.2.'de de belirtildiği üzere DP'nin ilk il teşkilatı, 31 Ocak 1946'da Ankara'da kurulmuştur, ikinci il teşkilatı ise Etem Menderes'in başkanlığında Aydın'da kurulmuştur **(Burçak, 1979)**. Akdağ (2007), Ankara'dan kısa bir süre sonra ikinci il teşkilatını Aydın'da kuran Demokrat Parti'nin, Aydın'da hızlı bir şekilde teşkilatlanıp güven kazandığından söz etmektedir. Bu durumda, Celal Bayar'ın Milli Mücadele döneminde Batı Anadolu'da Kuva-yı Milliye ile birlikte görev almasının etkili olduğu ifade edilmektedir **(Akdağ, 2007)**.

Adnan Menderes'in 1931-1945 yılları arasında Aydın'da milletvekilliği yapmış olması ve on beş sene boyunca CHP il başkanlığı yapan Ethem Menderes'in de DP Aydın il teşkilatlanmasının başına getirilmesi Demokrat Parti'nin Aydın'da tutunmasında etkili olabileceğini düşündürmektedir.

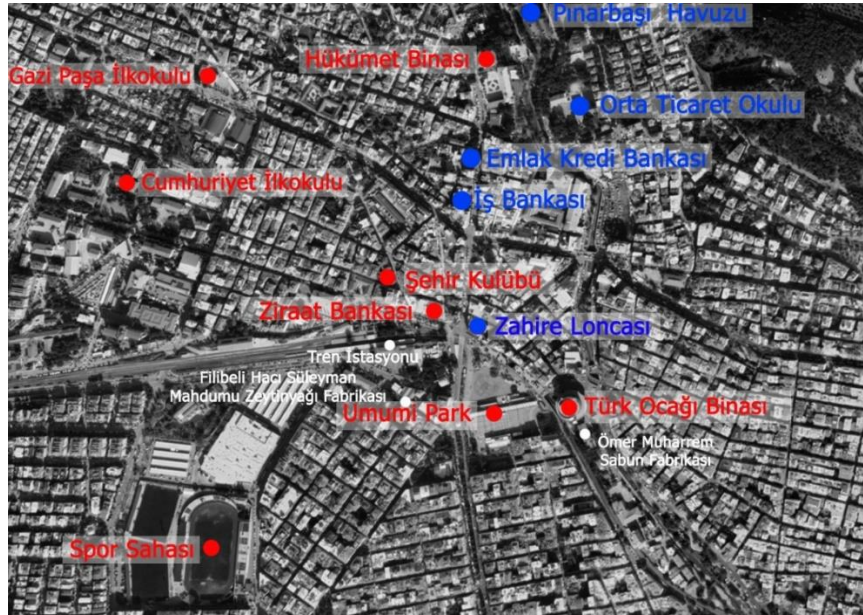
II. Dünya Savaşı sürecinde ülkece uygulanan tedbirler ve politikalar bağlamında yaşanan zorluklar savaş sonunda azalmıştır. Aydın Belediyesi'nin de savaştan sonra kentliye sunduğu hizmetlerde bir iyileşme görülmüştür. Dönemin Belediye Başkanı Orhan Çiftçi, 1946 yılı Aydın'ın Kurtuluş Bayramı'nda yaptığı konuşma sırasında kentin tekrardan bayındır hale getirilmesiyle beraber artık güçlü olduklarını söylemiştir (Aydın, 10 Eylül 1946, aktaran **(Kaloç, 2019)**).

Savaş sonrasında, öncesinde de başlamış olan modernleşme adımları ile birlikte kent merkezi ve ilçelerin kültürel dokusu gelişerek kullanıcıların tüketim alışkanlıkları değişmiştir. Örneğin, Nazilli'de Ege'nin en büyük sinema salonunun inşasına başlanmıştır **(Anadolu, 16 Temmuz 1948)**. Nazilli Basma Fabrikası, Ortaklar Köy Enstitüsü, Söke Efes Sineması ve Otel, Menderes Köprüsü projeleri de bu dönemde yapılmıştır. Yapılan bu tez çalışmasının kapsamı kent merkezi ile sınırlı tutulmuş olsa da Aydın'ın ilçelerinde de söz konusu dönemde modernleşme çabalarının örnekleri görülmektedir.

Kent içinde imarda yaşanan ilk gelişmeler, Aydın Belediyesi'nin eski belediye binasından taşınarak yeni binaya geçmesi, halkevi binasının kütüphaneye çevrilmesi ve İller Bankası'ndan kentin imarı için 300.000 liralık tahsisat ayrılması olmuştur (**Anadolu, 31 Mart 1946**). Cumhuriyetin ilk yıllarında da şehrin yeniden imarı aşamasında fenni mezbaha, meyve hali gibi bazı kentsel işlevlerin ayrıldığı görülmüştür. Bu dönemde de benzer bir izlek üzerinden çalışmalara devam edilerek kentte birbirlerinden farklı alanlarda asri bir mezarlık, hal ve zahire pazarı yapılmıştır (**Anadolu, 2 Ocak 1946, aktaran (Akdağ, 2007)**).

Dönemde eğitim yapıları da düşünülmüş ve daha öncesinde imar planında adliye sarayı ve cezaevi yapılması planlanan proje alanına Ticaret Okulu yapılması kararlaştırılmıştır (**Aydın, 25 Haziran 1946**).

1940-1950 yılları arasında, İş Bankası (1942), Emlak Kredi Bankası (1951), Kültür Park Havuzları (Pınarbaşı) (1946), Orta Ticaret Okulu (1947) kente kazandırılan yapılardır (**Şekil 3.10**). Bu yapılar, önceki dönemde tanımlanmaya başlanan kent aksının doğrultusunda konumlanarak aksı kuvvetlendirmişlerdir.

Şekil 3.10: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kentteki kamusal alanlar/mekanlar.

Havuz, mekanlarıyla ve kadın-erkek birlikte kullanımı dolayısıyla Aydın'da cumhuriyet ideolojisinin en etkin temsilcisi olmuştur denilebilir. Yüksek Mimar Ulvi Başman'ın tasarladığı Pınarbaşı'nda yapılan havuzlar tenis kortu, basket sahası ile de

beraber özellikle gençlerin boş zamanlarını geçirmek için tercih ettiği ve buna teşvik edildikleri bir alan olmuştur. Daha da önemlisi, ülkede benzer işlere ön ayak olması açısından diğer ilçelere atanacak olan kaymakam adaylarına örnek bir uygulama olarak gösterilmiştir (**Anadolu, 11 Ekim 1946**).²⁰ Ayrıca, kent merkezinin denize kıyısı olmadığı düşünüldüğünde kentli için sıcak havalarda serinleme ihtiyacını giderip sosyalleşebilecekleri bir alan tanımlaması bakımından dönemi bağlamında önemli bir kamusal alan olduğu söylenebilmektedir.

Yapı, oranlarıyla, mekânsal düzeniyle ve beyaz yalın kütlesiyle modern mimarlık bağlamında kentte dikkat çekici bir örnektir. U plan tipiyle tasarlanan kütlenin girişi yandaki bölümlere göre yükseltilerek görece anıtsal bir giriş kurgulanmıştır (**Şekil 3.11**).

Şekil 3.11: Kültür Park Havuzları (SALT Araştırma, Belge No: PFILORS01950).

Yapı, gazetelerde, Mimarlık Dergisi'nde, Aydın'ın yerel yayınlarında yer almış ve hepsinde ilgi ve övgüyle sunulmuştur. 1950 yılındaki bir gazete haberinde yapı, Türkiye'nin en güzel yüzme havuzu ve Avrupai bir pisin olarak bahsedilmektedir (**Son Posta, 28 Temmuz 1950**) (**Şekil 3.12**).

²⁰ Daha detaylı bilgi için Bkz : Yavuz, E., & Uğurlu, E. (2023), "Eğlence Ve Sağlık Görünümleri Arasında: Taşrada Bir Yüzme Havuzu", Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 13(İhtisaslaşma), 92-107. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1304409>

Şekil 3.12: “Aydın Türkiye’nin en güzel yüzme havuzuna sahip” başlıklı haber yazısı. (Son Posta, 28 Temmuz 1950).

Dönemde iki tane de banka yapısı yapıldığı bilinmektedir. Bunlardan ilki Nezih Eldem’in tasarımı olan İş Bankası’dır. (Şekil 3.13). Daha önce farklı illerdeki şubelerinin tasarımı için de yarışmalara katıldığı bilinen Eldem, Aydın şubesini tasarlamış ve yapı 2 Şubat 1942 tarihinde açılmıştır (Mamalı, 2020).

Şekil 3.13: Aydın İş Bankası tasarımı için Nezih Eldem’in çizimi. (SALT Arşivi, Nezih Eldem Koleksiyonu).

Yapılan diğerk banka yapısı ise Emlak Kredi Bankası'dır. Günümüzde Halk Bankası olarak hizmet veren yapı, kot farkı olan bir alanda, bodrum haricinde iki katlı olacak şekilde ve dikdörtgen plan şemasıyla tasarlanmıştır (**Şekil 3.14**). Kot farkını tasarıma dahil etmeleri, bağlamın gözetildiğine işaret etmektedir.

Şekil 3.14: Aydın Emlak Kredi Bankası (Ünlü,2021).

Bu dönemde, eğitim yapılarına verilen önem devam etmiştir ve Orta Ticaret Okulu bu dönem açılan okullardan biridir. Daha öncesinde eski bir konakta eğitim veren okul, ihtiyacı karşılayamadığı için yeni bir yapıya taşınarak 29 Ekim 1947 tarihinde hizmete açılmıştır.

Okul yalın cephe ve plan tasarımına sahiptir. İki katlı olarak tasarlanan yapıda zemin ve birinci katın pencere yükseklikleri birbirinden farklıdır, birinci katta daha uzun boyutta dikdörtgen pencereler kullanılmıştır. İki katın arasında cepheleri boyunca bir silme bölümü katları görsel olarak ayırır. Yapının girişi çıkma yapılarak vurgulanması ve çatısının kırma çatı şeklinde yapılması yapıyı İkinci Ulusal mimarlık çizgisine konumlandırmaktadır (**Şekil 3.15**).²¹

²¹ Cumhuriyet dönemi eğitim yapıları için Bkz: Alpagut L. (2005), "Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'daki Eğitim Yapıları", Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. Işık G. (2010), "Kayseri'de Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları", Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri. Yıldız, M. (2013), "Denizli'deki Erken Cumhuriyet Dönemi Okul Yapılarının Mimari Özelliklerine Genel Bir Bakış," Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi.

Şekil 3.15: Aydın Ticaret Orta Okulu (Ünlü,2018).

Barınma problemine çözüm arayışları da dönem içinde ele alınmıştır. 1946 yılından sonra ülkenin çoğu yerinde olduğu gibi Aydın’da da bir gecekondulaşma durumu söz konusudur. Bu problemi çözmek için gecekondular yıktırılarak yerlerine yeni konutlar yaptırılmıştır. 1953 ve 1954 yıllarında metrekaresi 25 kuruş ve 50 kuruştan olmak üzere, isteyenlere arsa tahsis edilerek A ve B tipinde 140 adet konut inşa edilmiştir. Her iki tip konut da ikiz konut şeklinde tasarlanmış ve 2+ 0 şeklinde kurgulanan A tipi konuttan 84 adet; 3+1 şeklinde kurgulanan B tipi konuttan da 56 adet üretilmiştir. 1954 yılında hazırlanan metne göre, 30 tane B tipi konut da o yıl inşaat halindedir (Anonim, 1954).

Ayrıca, Kurtuluş Savaşı sürecinde Yunan işgal güçleri tarafından zarar gören Aydın’daki Eski Rum Mahallesi de ancak II. Dünya Savaşı sonrasında onarılabilmektedir. Dönemin valisi olan Salim Gündoğan’ın liderliğiyle kurulan bir kooperatif eliyle Kepez mevkiinde 103 konut yapımına başlanmıştır (Akdağ, 2007). Bahsi geçen konutların üretimi, Emlak Bankası’ndan alınan kredi ve kooperatif ortaklarından toplanan aidatlar ile yapılmıştır (Anadolu, 10 Ocak 1947).

Bütün bu veriler ışığında, erken yirminci yüzyıl Aydın için modernleşme çalışmalarının aktif olduğu bir dönem olmuştur denebilmektedir. Savaşlar sonrası kentin onarılması, cumhuriyet ideolojisinin benimsenmesi, çok partili hayata geçilmesiyle başka görüşlerden ve politikalarından etkilenilmesi gibi durumlar

modernleşme çalışmalarına doğrudan etki etmiştir. Kentteki modernleşme sürecinin izi, hem konut ölçeğindeki hem de kamusal ve/veya kurumsal yapılardaki imar pratikleri üzerinden okunabilmektedir. Yüzyılın ilk yarısı böyle iken devamında bir yandan kamusal mekan üretimine devam edildiği diğer yandan da modernleşme çabasının dışında başka çabaların da vurgulandığı görülecektir.

3.2. Yüzyıl Ortasında Taşradaki Modernleşme Politikaları: Demokratik Yaşam Biçimleri

Yüzyıl ortası olarak ifade edilen 1950’li yıllar, savaş, siyasal değişimler, ekonomik etkiler gibi olayların yaşandığı bir dönem olmuştur. II. Dünya Savaşı’ndan sonrasında; zarar gören şehirlerin yeniden inşa edilmesi, yeni başkentlerin planlanması, restorasyon üzerine çalışmalar yapılması gibi gündeme gelen sorunlarla ilgilenilmiştir.

1950’lerde DP hükümeti ile Türkiye’de ekonomik açıdan düzenlemeler yaşandığı bilinmektedir. Bu dönemdeki ekonomi politikalarının özünün; daha önce yürütülen devletçi ekonomik politikalardan liberal politikalara geçiş, sanayileşmedeki özel sektörün yatırımları ve tarımın gözetilmesi olduğu belirtilmiştir (**Kanca, 2012**). **Demirel (2011)**, 1950’li yıllardan, Türkiye’de ekonomik canlanmanın yaşandığı yıllar olarak söz etmektedir. Bahsedilen canlanmanın nedenleri Marshall Planı, tarımda makineleşme, atıl alanların tarıma açılması ve savaş dolayısıyla ertelenen harcamalara başlanması olmuştur.^{22 23} Ayrıca, bu dönemde ülkedeki ihraç ürünlerine olan rağbet artışı sayesinde üreticinin satın alma gücünün arttığı söylenmektedir (**Demirel, 2011**).

Böylelikle, taşralının eline para geçmiş ve DP’nin vaat ettiği modern yaşam şekline ulaşmak istenmiştir. Bora (2004), bahsedilen yaşam şeklinin DP iktidarında “Medeniyetin, modernliğin yeni ve yüksek tecellisi olarak Amerikan hayat tarzı” olarak yerleşik bir politik söylem olduğundan bahsetmektedir (**Bora, 2004**). Bunun

---

²² Atıl alanların tarım için açılmasında tarımdaki makineleşme de etkili olmuştur. Örneğin traktör kullanımıyla birlikte, kurak ve yarı kurak alanlarda da tarım yapılabilmiştir (Yılmaz,2012).

²³ Marshall Planı ile birlikte ülkenin hafif sanayi yatırımları desteklenerek tarım, yol inşası ve madencilik alanında yardımlar yapılmıştır. Özellikle karayolları yapımı için destek sağlanırken ray, inşaat malzemeleri temini, enerji işleri, tekstil sanayi, şeker gibi diğer malzemeler için de yardımda bulunulmuştur. Savaştan önce Türkiye’nin, Avrupa’nın hammadde sağlayıcısı ve ambarı olması dolayısıyla tarım sektörü de desteklenerek yine aynı durum sürdürülmek istenmiştir. Türkiye, yardımlarla beraber modern tarım yöntemleri ve aletleri ile verimli bir döneme girerek ihracat arttırılmıştır. Aynı zamanda, o dönem için %82’si çiftçi olan nüfusta, çiftçilere kredi sağlanarak traktör almaları da sağlanmıştır (Web 6)

yanında, taşranın yeni konumunu ifade eden bu söylemi, taşranın gelişimine atıf yapan ve endüstrileşmeyi çağrıştıran propaganda broşürlerinde de okumak olasıdır: “Az laf çok iş” , “buğday tarlalarımızın yanı başında göklere uzanan fabrika bacaları”, “her köye yol”, “geri kalmış bir devlettik ileri bir dünya milleti olduk” ,“dağlar yol viraneler bağ oldu” gibi sloganlar seçim afişlerinde kullanılmıştır (Demirel, 2011).

Büyük kentlerde başlayıp etkilerini dolaylı yoldan taşraya da yansıtan gündelik hayattaki değişikliklerin birbirini desteklediği, birbirinden güç aldığı söylenebilir. Başka bir deyişle, hükümetin kazandırmaya çalıştığı modern pratikler mekanlara yansımış, mekanlara uygun kıyafetler moda olmuş; mekanlara uygun müzikler, danslar popüler hale gelmiştir. Bu popülaritenin ulusal basında sıklıkla ön plana çıkmasının yanı sıra yabancı basın da taşradaki modern hayata geçişi paylaşmış ve insanları yeni duruma teşvik etmiştir (Şekil 3.16, 3.17). Bu karşılaştırmalar Erken Cumhuriyet dönemindeki eski-yeni karşılaşmalarını çağrışırsa da mimarlık, sanat, kılık- kıyafet değişiminden farklı olarak hem teknolojik vurguları barındırması hem de yurtdışı bağlantılarını ya da özel sektör gücünün altını çizmesi bakımından öncekilerden ayrılmaktadır.

Şekil 3.16: Sümerbank Reklam Afişi,1950’ler, İhap Hulusi Görey. (Yarar,Z. (2020), Markut,4).

Şekil 3.17: National Geographic dergisinin 1951 yılı 168.sayısında tarımda makineleşmeyi gösteren bir fotoğraf ²⁴ (Aktaran: Kanlı,2006).

Diğer yandan, Kayın, Erken Cumhuriyet döneminin mekânsal doğrultularını saptayan ilkelerin kırılma yaşadığı 1950 yılı sonrasında, taşralaşmanın başka görüntüler altında belirmeye başladığını savunur. Bu dönemde hızlı kentleşme desteklenirken kırsal kesimden kente göçler yaşanarak gecekondü yapı tipi ortaya çıkmıştır (Kayın, 2009). Bunun yanı sıra Narlı, çok partili döneme geçilmesiyle taşranın, modernleştirme çalışmaları karşısında karşı kendisinin de gözetilmesine neden olacak sağlayacak bir güce sahip olduğunu fark ederek siyasete dahil olduğunun altını çizmektedir (Narlı, 2013). Bu savın önemli bir örneğini Aydın’da görmek mümkündür.

Çok partili hayata geçildikten sonra 1950 yılında yapılan seçimle Demokrat Parti iktidar olmuş ve Aydın milletvekili Adnan Menderes de Başbakan konumuna yükselmiştir. Bunu izleyen aynı yıl gerçekleşen yerel seçimlerde de Aydın Belediye seçimini DP kazanmıştır. DP Aydın’da, CHP döneminde başlayan çalışmalara devam ederek kentsel ölçekteki problemlere çözümler aramıştır. ²⁵

Bununla beraber, DP’nin ülkenin dört bir yanında uygulamaya çalıştığı politikalar Aydın’da da kendisini göstermiştir. Liberal ekonomi anlayışına geçilmesi, özel

²⁴ Dergide fotoğrafın metni şu şekildedir: “Marshall Planı’nın dolarları ve makineleri sayesinde yavaş deve ve eşeklerin yerini ülkenin en içi bölgelerindeki çiftlik ve madenleri Akdeniz, Ege ve Karadeniz’e bağlayan her türlü hava koşuluna uygun yollar aldı... ECA eğitilmiş Türkler, Anadolu yollarında Amerikan malzemeleriyle yeri oynatıyorlar” (Ağustos 1951: 168, aktaran: Kanlı,2006).

²⁵ Su tesisatı genişletilmiş, şehirdeki aydınlatma düzenlenmiş, yeni bir pazar yeri kurulmuş ve yapılacak olan göçmen mahallesi alanında kalan mezarlık başka bir yere taşınmıştır (Kaloç,2019).

sektörün de sanayi girişimlerine teşvik edilmesi gibi faktörler Aydın'daki yeni yatırımların önünü açmıştır. Aynı zamanda kırsal kesimi de hükümet programına dahil eden Demokrat Parti, köylerdeki gelişimleri de gündemine almıştır **(Baytal, 1988)**.²⁶ Ayrıca, 29 Mayıs 1950 tarihinde Başbakan Adnan Menderes, 19. Cumhuriyet Hükümeti'nin Programı'nın sunuş konuşmasındaki "yeni iktidarı Halk Partisinden ayıran mühim bir görüş farkı da, ziraat işlerimizin ele alınışında tecelli edecektir." sözleriyle ziraat işlerini gözettiğini vurgulamıştır. Üretimi kolaylaştırmak ve tarımda makineleşmeyi sağlamak için çalışmalar yapan Türkiye Zirai Donatım Kurumu'nun da yerli ziraat sanayiinin temellerini oluştururken bir yandan da kredi teminiyle ihtiyaç duyulan makineleri uygun fiyatla yurtdışından getirdiği belirtilmektedir **(Akın ve Akın, 2023)**.

Aydın da sadece merkeziyle değil, ilçeleri ve köyleriyle birlikte çağı yakalamaya çalışmış ve tarım, hayvancılık gibi alanlar için elverişli coğrafyası dolayısıyla dönemde uygulamalara dahil olmuştur. Örneğin, Zirai Donanım Kurumu, Tarış binaları ve Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Binası kente kazandırılarak kırsal kesimin üretimleri gözetilmiştir.

Modernleşmenin önemli temsillerinden biri olan sağlık alanında da dönem içinde gelişmelerin yaşandığı bilinmektedir. 2.2.'de de bahsedilen, dönemde düzenlenen Genel Sağlık Sigortaları kapsamında Aydın'da bu hizmeti verebilmek için bir SSK Binası yapılmıştır. Bunun haricinde kentlinin devlet hastaneleri dışında da sağlık hizmetine ulaşabileceği bir özel hastanenin de yapıldığı görülmektedir. Bu iki yapı aynı dönemde hem devlet yatırımını hem de özel yatırımı teşkil eden örneklerdendir.

Kültür alanındaki gelişmelere de bakılacak olunursa Demokrat Parti'nin parti tüzüğündeki 39. Madde dikkat çekmektedir:

İlmin, tekniğin, güzel sanatların gelişmesini sağlamak için bütün vasıta ve tedbirlere başvurmak, bu cümleden olarak ehliyet ve istidatların teşvik etmek, kütüphaneler, müzeler, tiyatrolar ve konservatuarlar kurmak, Türk dilinin, milli bünyesine uygun olarak, süratle gelişmesini yolundaki çalışmalara yardım etmek, kısaca yurdumuzda milli ve insani kültür seviyesinin yükselmesini sağlayacak her faaliyeti desteklemek, kanaatimizce devletin başlıca vazifelerindendir. Ancak ilmin, sanatın ve her türlü fikir hareketlerinin, siyasi ve idari müdahalelerden uzak kalmasını, demokrasinin değişmez bir esası olarak kabul ediyoruz. (Demokrat Parti Programı, 1946).

---

²⁶ 1946 yılında hazırlanan DP Programı'nda, Tarım İşleri başlıklı 12 maddeden oluşan bir bölüm bulunmaktadır.

Dönemde uygulanan kültür politikalarıyla ilişkisi net olarak bilinmese de Aydın'da da konu hakkında çalışmalar yürütüldüğü görülmüştür. Örneğin, özel sinema açılarak, yeni kütüphane binası yapılarak ve fabrika yerleşkelerinde spor alanları, lokantalar gibi alanlar gözetilerek bahsedilen insani kültür seviyesi geliştirilmeye çalışılmıştır.

Ayrıca DP'nin modernleşme olarak gördüğü uygulamalardan biri olan karayolları yapımı Aydın'da da devam ederek birçok ilçenin yolları yapılmış, Aydın'ın diğer illerle bağlantıları üzerinde de çalışmalar yürütülmüştür. Kentte gerçekleşen bütün bu gelişmeler dönem basınında zaman zaman ele alınarak eski-yeni karşılaştırmaları görülmüştür (**Şekil 3.18, 3.19**).

Bu bağlamda, 1946 yılı sonrasında çok partili hayata geçilmesi ve birkaç yıl sonra DP'nin iktidarıyla birlikte yaşanan sosyal ve politik değişikliklerin günlük yaşantıda karşılık bulduğu anlaşılmaktadır. DP'nin ülke çapında uygulamaya çalıştığı modernleşme politikalarının etkisinin, partinin demokrasi vurgusundan dolayı kentteki kamusal yapılarda okunabilmesi olasıdır. Başbakan Adnan Menderes'in memleketi olan Aydın'daki modernleşme pratiklerinin mekan üretiminde ne ölçüde etkili olduğunun anlaşılması için dönemde üretilen kamusal yapıların birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Geniş Yollar Örnek Yapılar,

Eski Aydından bir köşe

Eski sokaklardan biri

Kitabın bir iki yerinde sırası geldikçe işaret edildiği şekilde, Aydın, kâh zelzeleden kâh yangından yerle beraber olmuş, «Taştüstüne taş kalmadı» denecek hale gelmiş fakat insanın azmi ve iradesi, tabiatının feyzi ve bereketi sayesinde tekrar doğrulmuş, tekrar gelişmiş, tekrar gülmüş ve güzelleşmiştir. Fakat bu iymar hamlelerinin çoğu bir esaslı plâna ve programa bağlanmadığı, tümsekler üstü, ve dereler arası arazide esaslı tesviyeler ve tertipler hesaba katılmadığı için sokakların birbiri üzerine bindiği, memlekete feyiz getiren demiryolunun şehirde seyrüseferi aksattığı ve evlere kurum yağdırdığı zamanlar olmuştur.

Şehrin düzenini ve temizliğini işlerinin başında gören yeni Aydın Belediyesi, işi bir plân ve programa bağlamak, geniş yollarla düzgün irtibatlar sağlamak, şehri süslemek; mezbaha,

hâl, garaj, açık pazar yeri, temiz dükkânlar, yoksul evleri.. gibi modern tesisler meydana getirmek, bu arada caddeler açıp yeşil sahalara tesis suretiyle tarihi binaları, etraflarını saran değersiz döküntülerden kurtarıp bir güzel ve gösterişli çerçeve içine almış olmak, kararını almış ve bunları az bir zaman içinde gerçekleştirmeye yoluna girmiştir. Geniş yolları, örnek yapıları, maksada uygun tesisleriyle çehresi değişen, ferahlayan ve gülen bir Aydınla karşı karşıya olduğunu uzun zamandır memleketine gelmiyen bir Aydın'ın ilk görüşte farkedecektir kanaatindeyiz: En dar, en terk edilmiş sokağına bile Belediyenin kazması dokunmuş; en uzak mahallesine bile Belediyenin zevkinden ve emeğinden birşey katılmıştır. İlk bakışta fazla iddialı görünen bu hükmü, buracıkta sözden ziyade, yeni bina fotoğrafları ve iymar faaliyeti cetvelleriyle ispat etmek durumundayız:

Yeni Aydın: Gazi Bulvarı — Bahçelievler

Yeni Aydın: Karanlık Köprü ve Ticaret Lisesi

Şekil 3.18: Aydın'ın Aydın'lığı (1954) adlı yayında yer alan eski – yeni karşılaştırmalı fotoğraf ve metinler (Anonim,1954).

**Aydın
Pazar Yerlerinde
Belediyenin Eli**

Eski Pazar yeri

Her zaman için bol mahsulle-
riyle hareketli bir alım satım
merkezi olan Aydın emsalsiz
mahsullerini eskiden harap ve
iptidal yerlerde fena şartlarla
teşhir ediyordu.

Belediyenin iyimarcı eli pazar
yerlerine uzandıktan sonra
Aydın en güzel köşelerinden
birine kavuşmuş oldu.

Pazar yerinin yeni hali

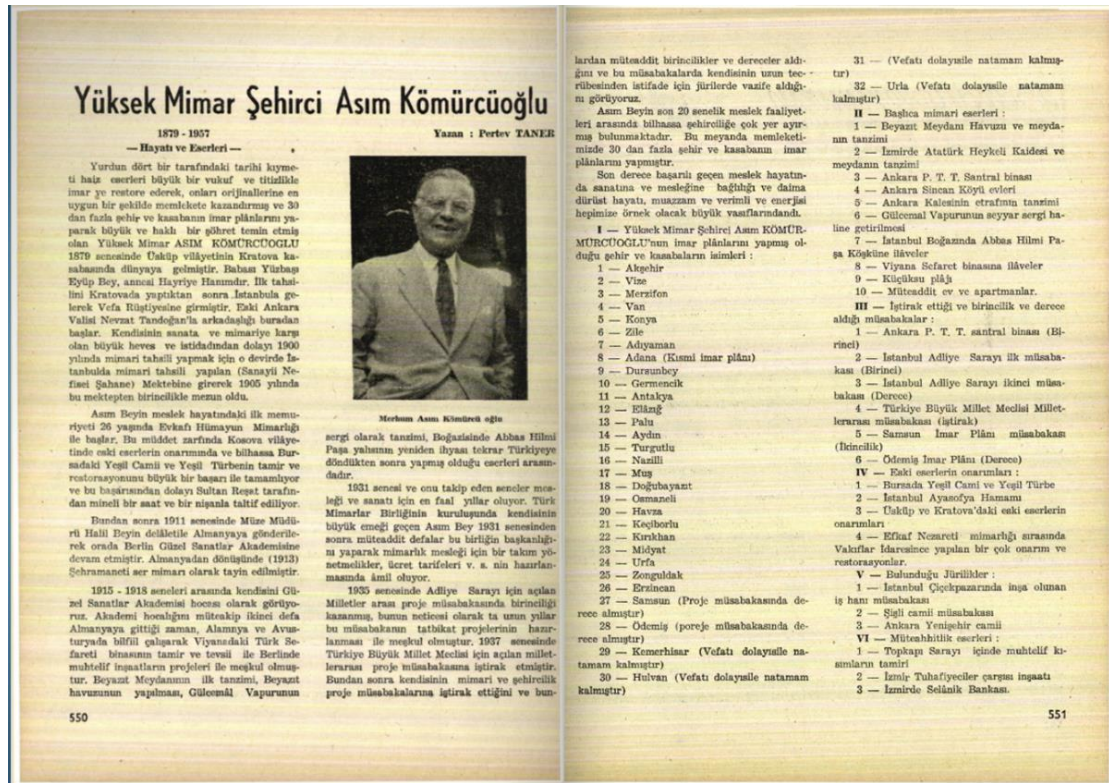

Kapalı satış yerleri: Dükkânlar da Belediye eliyle bu hale gelebildi

Şekil 3.19: Aydın'ın Aydınlığı (1954) adlı yayında yer alan eski – yeni karşılaştırmalı fotoğraf ve metinler (Anonim,1954).

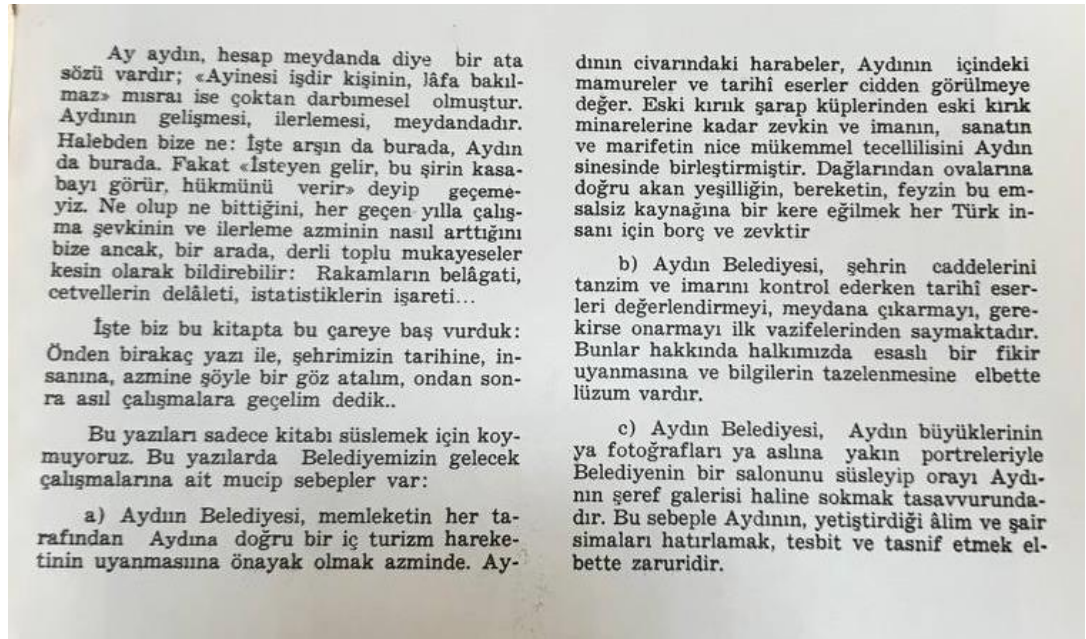
4. AYDIN'DA YÜZYIL ORTASI MİMARLIK PRATİKLERİ

1950-1960 yılları arasında, Adnan Menderes'in başbakan olduğu yıllarda, Aydın'da pek çok imar çalışması yapılmış ve kente yeni kamusal mekanlar kazandırılmıştır. 1953 senesinde belediye tarafından Yüksek Mimar Ertuğrul Menteşe Aydın'a çağırılarak imar çalışmalarına başlanmıştır (Kaloç, 2019). Ertuğrul Menteşe'nin, Belediye binası, şehir meydanı, ana caddeler ve yeşil sahalar üzerinde bir rapor hazırladığı ve belediyeye sunduğu bilinmektedir (Hür Aydın, 29 Ağustos 1953). 1957 yılında da imar planı hazırlanması adına yeniden çalışmalar yapılmış ve iş için Yüksek Mimar Asım Kömürçüoğlu görevlendirilmiştir (Anonim, 1957) (Şekil 4.1).

Şekil 4.1: Yüksek Mimar, Şehirci Asım Kömürçüoğlu'na ait eserleri ve kent planlarını gösteren metin (Anonim, 1957).

Yerel basında, gerçekleştirilen imar çalışmalarından dolayı sıkça Adnan Menderes’e, Demokrat Parti’ye ve belediyeye övgüler sunulduğu görülür (**Şekil 4.2**). Öyle ki, bazı yazılı eserlerin sunuş kısmında Adnan Menderes’e teşekkür sayfası ayrılmıştır (**EK-D**). Yayınlarda sıkça modern bir kent yaratma gayretinden bahsedilir, yapılan her bir çalışma eski ve yeni kıyaslamasıyla anlatılır. Bu durum Erken Cumhuriyet Dönemi’nde sıkça görülen Osmanlı dönemi ve cumhuriyet dönemi kıyaslamalarını anımsatmaktadır.

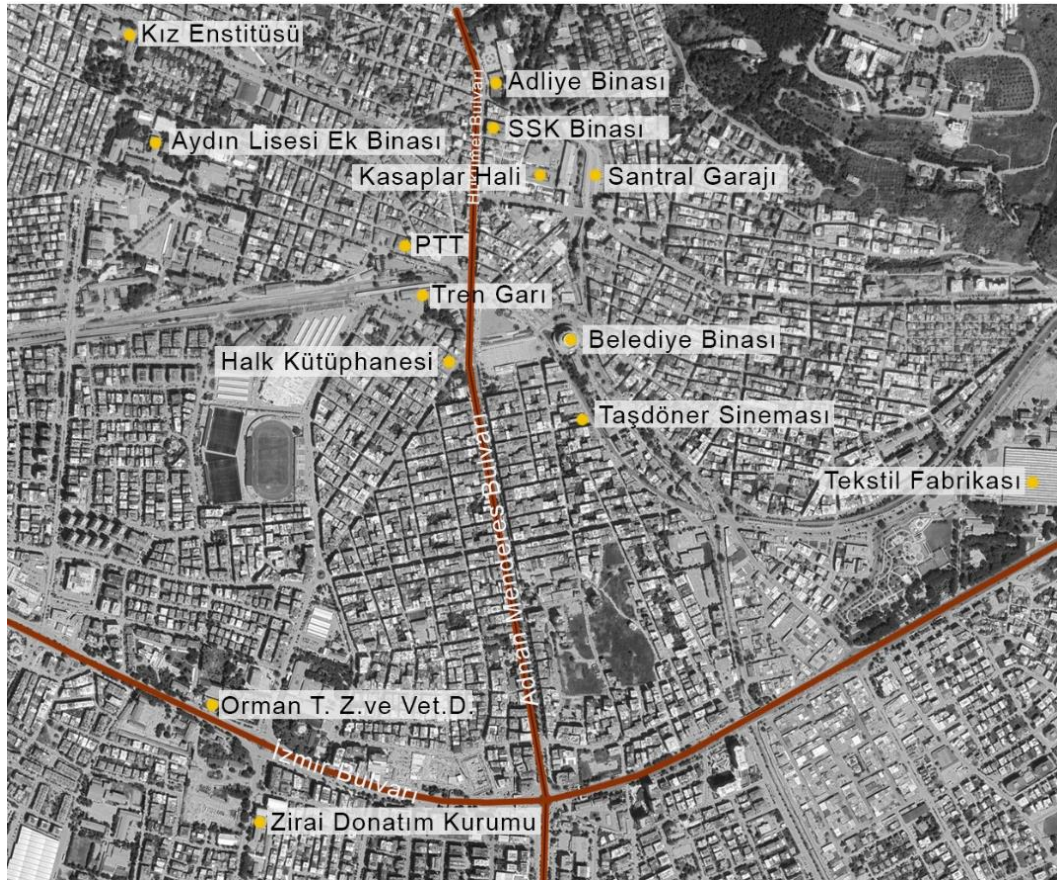

Şekil 4.2: Aydın'ın Aydınlığı (1954) adlı yayında belediyeye karşı olan övgülü cümleler (**Anonim,1954**).

Kent merkezinde yapılanların haricinde ilçelerdeki gelişim de dikkat çekici olmuştur. Kentlilerin ihtiyaçları ve beklentileri düşünülerek hem devlet eliyle hem de özel sektörle uygulamaların yapıldığı söylenebilmektedir. Örneğin; 1950-1954 yılları arasında Didim’de otel, gazino, basketbol-voleybol sahaları, çarşı, otopark gibi tesisleri barındıran bir plaj sitesi yapılması kararlaştırılmıştır. Bozdoğan ilçesinin Kemer köyüne bir sulama ve elektrik üretimi için baraj yapılmıştır. Aynı amaçla Çine ilçesine de baraj yaptırılması planlanmıştır. Söke ilçesinde çimento fabrikasının inşaatına başlanmıştır. Fabrikanın sermayesinin %30’u’nun hususi sermayeden olduğu belirtilmiştir (**Anonim, 1958**). Söke’de Efes Sineması Otelı yapılmıştır. Nazilli’de bulvar ve modern bir PTT binası tasarlanmıştır.

4.1. Yüzyıl Ortasında Aydın'daki Kamusal Yapılar

1950-1960 yılları arasında, kent merkezinde yapılan kamusal yapılar; Belediye Binası Gar, Santral Garajı, SSK Binası, Halk Kütüphanesi, Aydın Lisesi ek binası, Kız Enstitüsü, Aydın Tekstil Fabrikası, Ziraî Donatım Kurumu, Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Binası, Adliye Binası, PTT Binası, Kasaplar Hali ve Taşdöner Sineması olmuştur (Şekil 4.3) (Tablo 4.1.) (EK-E). İki tane önemli mimari yapının da tasarlandığı ancak inşa edilmediği bilinmektedir. Bu yapılardan biri Şark Kahvesi, diğeri ise DP il binasıdır. İki proje de tasarım aşamasında kalarak uygulamaya geçememesine rağmen tasarımları dikkat çekici bulunmuştur. Öte yandan, Erken Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren üretilen kamusal alanlarla birlikte, kentte belirginleşmeye başlayan caddeye daha sonrasında Başbakan Adnan Menderes'in adı verilmiştir.

Şekil 4.3: 1950-60 Aralığında Aydın'da Yapılan Kamusal Mekanlar.

4.1.1. Aydın Belediye Binası

1955 yılı Mayıs ayında Aydın Belediyesi ile ilgili konular üzerine görüşmek için Ankara'ya giden dönemin belediye başkanı Selim Yatağan, Aydın'a döndüğünde eski belediye binasının yerine yeni bir belediye binası yapılacağını belirtmiştir (**Kaloç, 2019**). Konu ile ilgili Türk Ticaret Bankası ile görüşmeler sonucu, iki katlı tasarlanan binanın zemin katının bankaya, birinci katının belediyeye ait olmasını içeren bir anlaşma yapılmıştır. Yapının tasarlanması için dönemin etkin mimarlarından olan ve aynı zamanda da DP İstanbul milletvekili ve Teknik Üniversite profesörlerinden Emin Onat görevlendirilmiştir. ²⁷Tasarım için Emin Onat Aydın'a gelerek çalışmalarda bulunmuştur (**Kaloç, 2019**).

Yapının konumu için, tren istasyonu binasının karşısında ve erken cumhuriyet döneminde gelişmeye başlayan aks üzerinde bir alan seçilmiştir. Daha öncesinde Türk Ocağı ve Halkevi bulunan ve önünde kentliyi kendine çeken umumi parkın bulunduğu konumda iki katlı olarak inşa edilmiştir (**Şekil 4.4**). Öncesinde Türk Ocağı ve Halkevi'nin bulunduğu yerde yapılmasının algısal olarak resmiyeti çağrıştırdığı ve güven vermiş olabileceğini düşündürmektedir. Aynı zamanda da Birinci Ulusal Mimarlık yorumuyla tasarlanan eski bina yerine modern bir bina yapılıyor olması da önemli bir gelişmedir.

1950'li yılların sonunda inşa edilmiştir ve tasarımında Uluslararası Üslup ve ikinci milli mimarlık üslubun birlikteliği görülmektedir. İlk bakışta oldukça modern oranların ve izlerin görülmesine karşın giriş kısmındaki sütunlar ve yükseltilmiş giriş kısmı dikkat çeker. İnce yuvarlak kesitli kolonları, birinci katın balkonunu taşımaktadır. Yol kotundan bakıldığında teras çatıya sahip olduğu izlenimini uyandırır da dönemindeki birçok yapısında olduğu gibi bu yapıda da aslında kırma çatı sistemi kullanılmıştır.

Yapıya ait eski fotoğraflar incelendiğinde belediye binasının sergiler için de kullanıldığı görülmüştür. Döneminde Aydın'da sergi alanı görevini üstlenecek başka bir bina olup olmadığı sorusunu akla getirmiştir ve belediye binasının farklı işlevde bir kamusal mekana dönüşebilecek şekilde tasarlandığını düşündürmüştür. Resmi işleri

---

²⁷ Emin Onat 1954-1957 yılları arasında DP İstanbul milletvekili olarak görev yapmıştır. Söz konusu yılda DP milletvekili olmasının belediye binası tasarım işinin kendisine verilmesinde etkili olabileceği düşüncesini akla getirmektedir.

için belediye binasına gelen kentliler, sergiyle karşılaşarak onlarda bir görgü oluşturmak istenildiği yorumu da çıkarılabilmektedir. Bunun yanında yapının daha sonraki fotoğraflarına bakıldığında, sonradan değişikliğe gidilip ön kısmında kapatılan alanlar olduğu görülmüştür (**Şekil 4.5**). Yapı günümüze ulaşmamıştır, yıkıldığı yere yeni belediye binası yapılmıştır.

Şekil 4.4: Aydın Belediye Binası, Emin Onat (**Tul,2023**).

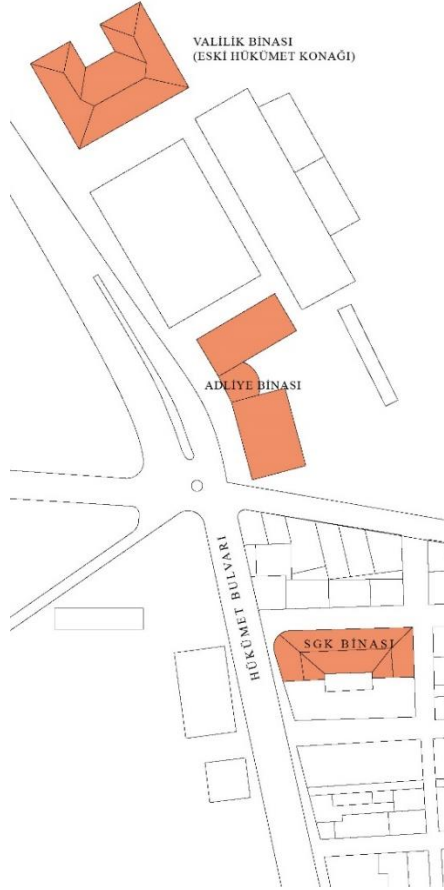

Şekil 4.5: Aydın Belediye Binası, Emin Onat (**Özdemir,2020**).

4.1.2. SSK Binası

Adnan Menderes Dönemi'nde yürütülen sağlık politikaları kapsamında işçilere sigorta hizmeti verilmesi üzerine çalışmalar yürütülmüştür. Bu hizmeti verebilmek için de ülke çapında yapılar yapılmaya başlanmıştır. Aydın'da da zemin + üç katlı olarak kentin işlek hale gelen aksına yakın bir konumda yapı inşa edilmiştir (**Şekil 4.6**). Tasarımıyla çevresindeki yapılardan ayrılan bir forma sahiptir (**Şekil 4.7**). Köşe parselde konumlanan yapı, köşedeki pahlı yapısıyla dikkat çeker ve bu haliyle dünyada da etkisi görülen Art Deco akımından etkilenildiğini düşündürmektedir.

Betonarme taşıyıcılı sistemle inşa edilen yapı, zemin seviyesinden anlaşılamayan bir eğimde olan kırma çatıya sahiptir. Ayrıca yapının sık ve geniş pencereleri vardır ve bol pencere kullanımı, yapının gün ışığı ve temiz havadan yararlanmasını sağlamıştır. Zemin kat haricindeki katların cepheleri birbirleriyle aynıdır, pencerelerin iç kısmında da devam eden düşey betonarme kuşaklarla/plasterlarla ayrıldığı görülmektedir. Bahsi geçen betonarme kuşakların sıklıklarının cephe boyunca değişmesi, cephe tasarımının planla birlikte kurgulandığını göstermektedir. Ancak, iç mekanda sık kullanılan dairesel kolonların mekanı bölmesi işleviyle uyumunu sorgulatmaktadır. Yapının cephesinde turkuaz-beyaz kombinasyonu kullanılmıştır ve turkuaz kısmı mozaiklidir. Turkuaz mozaik kullanımı, o dönem için mimarlıkta yer alan yeni bir tercih olmuştur. İstanbul'da da Emin Onat'ın 1957 yılında tasarladığı Marmara Apartmanı'nın giriş kısmında Ercüment Kalmık'ın mozaik duvar panosunda benzer malzeme kullanımı sanat görülmüştür (**Web 7**).

Şekil 4.6: SSK Binası Vaziyet Planı (Uydu verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

Şekil 4.7 : SSK Binası (Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

4.1.3. Zirai Donatım Kurumu

Zirai Donatım Kurumu (ZDK); 1940 yılında yürürlüğe giren, tarımsal üretimi arttırmayı hedefleyen, Ziraat Vekâletine bağlı bir genel müdürlüktür.²⁸

DP iktidarlığı zamanında tarım ve hayvancılık konularına önem verilmiş ve bu konular hakkında ülke çapında çalışmalar yürütülmüştür. Aydın da iklimi ve toprağı dolayısıyla tarıma elverişli alanlara sahiptir. Birçok farklı ilde açılan Zirai Donatım Kurumları binası, Aydın'da da açılmıştır.

Yapı işlev bakımından tarım aletleri bakım - onarımı, hayvan kontrolleri - yetiştiriciliğı ve de çalışanları için lojman binaları bulunan bir tesistir. Günümüzde kentlinin hafızasında traktör tamir atölyeleriyle kaldığı söylenmektedir.

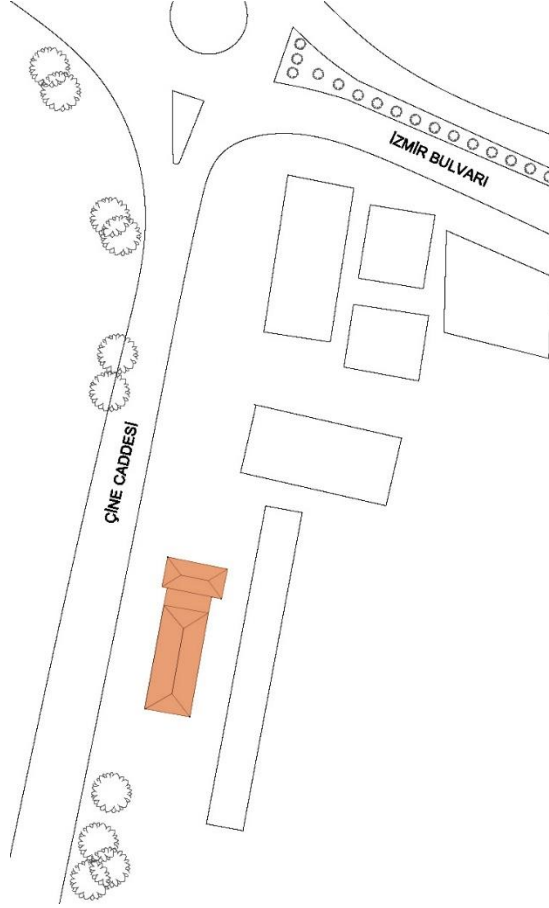
Yapı, iki kütleli şekilde kurgulanmıştır (**Şekil 4.8**). Girişin ve idari birimlerinin olduğu kütle, kübik bir formdadır ve bal peteğı şeklindeki güneş kırıcılarıyla dikkat çeker (**Şekil 4.9**). Diğer kütlesi ana kütlenin üslubundan daha farklı şekilde tasarlanmıştır. Beşik çatılı binada betonarme malzeme ve düşeylik etkisi hissedilmektedir. Tamirhanelerin bulunduğu bu kütlede, bol ışık alacak şekilde pencereler bulunmaktadır. Makine tamiratının ince işçilik gerektirdiğı düşünöldüğünde yapıdaki pencere açıklıklarının işlevine uygun tasarlandığı söylenebilmektedir.

İdari birim kütlelerinde bulunan bal peteğı şeklindeki güneş kırıcılar temelde batı cephesindeki güneş kontrolünü sağlayıcı yapısal bir eleman görevi görmekte ve bu bağlamda yüzyıl ortası modernizminde sıkça rastlanan brise soleil uygulamalarını anımsatmaktadır.²⁹ Öte yandan kırıcıların biçimsel olarak tarımsal üretimi /etkinlikleri çağrıştıran bir tarafı, bir benzeşimi olduğu da söylenebilir. Oranlarıyla da oldukça modern bir tasarım olan kütlede, döşeme hareketleriyle de cepheye hareket kazandırılmıştır.

Yapı daha sonralarda özel okula çevrilmiş bir süre o şekilde kullanılmıştır. Okula çevrilirken özgünlüğünü kaybetmiş olan bu bina günümüzde belediyenin ek hizmet binası işlevi için kullanılmaktadır.

²⁸ Bkz. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-zirai-donatim-kurumu-1943-1998/>

²⁹ Bkz: Türkiye Petrolleri A.O.'nın 1966-1990 yılları arasında faaliyet gösteren bir önceki Genel Müdürlük Binası. Binanın ön cephesinde 'atbaşı motifi' nin soyutlamasıyla brise soleil uygulanmıştır.

Şekil 4.8: Aydın Zirai Donatım Kurumu Vaziyet Planı. (Uydu verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

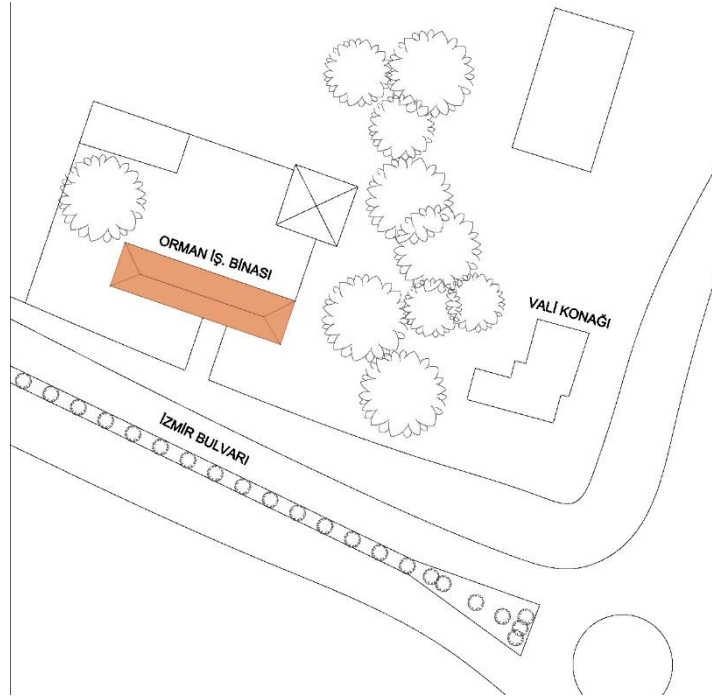

Şekil 4.9 : Aydın Zirai Donatım Kurumu (Anonim,2017).

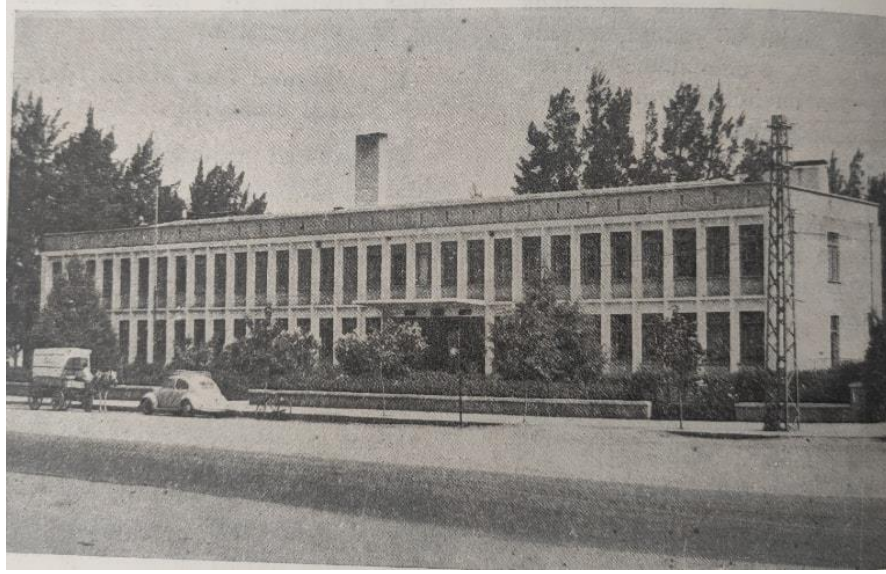
4.1.4. Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Binası

Dönemin yine tarım ve hayvancılık konusundaki çalışmaları kapsamında; ağaçlandırma, zirai ve hayvancılık işlemlerinin yürütülebilmesi için ihtiyaç duyulan yapı, Zirai Donatım Kurumu'na yakın bir konumda inşa edilmiştir (**Şekil 4.10**).

Dikdörtgen formda kütle ve teras çatıya sahip olan binanın, uzun kenar cephesi boyunca daha önce farklı yapılarda da görülen eşit aralıklı pencere ve plasterlar kullanılmıştır (**Şekil 4.11**). İki katlı olarak inşa edilen binanın geniş bir girişi vardır ve girişin üzerinde betonarme saçığı bulunmaktadır. Modern mimarlığa geçiş sürecinde ülkedeki diğer yapılarda da bulunduğu gibi yapı form itibarıyla modern görünse de kırma çatı tercih edilmiştir.

Şekil 4.10: Aydın Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Vaziyet Planı. (Uydu verileri üzerinden yazarin şematik çizimi).

Şekil 4.11: Aydın Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Binası. (**Şahin,2022**).

Yapı, döneminde diğer kentlerde inşa edilen Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri binalarına benzemektedir. ³⁰Bu benzerlik, işleve uygun tip proje üretildiğini düşündürmüştür. Yapının açılışında dönemin Başbakanı Adnan Menderes bulunmuştur ve yapıdan yerel kaynaklarda gururla bahsedildiği görülür (**Anonim, 1954**). Yapı günümüzde hala Orman İşletme Müdürlüğü binası olarak kullanımdadır, yakın zamanda bir onarım geçirmiştir ve cephesinde değişiklikler yapılmış olsa da büyük ölçüde özgünlüğünü korumaktadır.

4.1.5. PTT Binası

Posta ve Telgraf İdaresi, önceki yıllarda icarla başka bir yerde hizmet vermekteyken yeni bir yapıya ihtiyaç duyulduğu 1930'lu yılların sonlarında dile getirilmiş ve hükümet, ticaret aksı ve tren istasyonu ile da ilişkisi düşünülerek bir proje alanına karar verilmiştir (**Kaloç, 2019**). Gar binasıyla yakın tarihlerde inşasına başlanan PTT binası, gar ile aynı günde, 28 Kasım 1955, hizmete açılmıştır (**Hür Aydın, 29 Kasım 1955**) (**Şekil 4.12**).

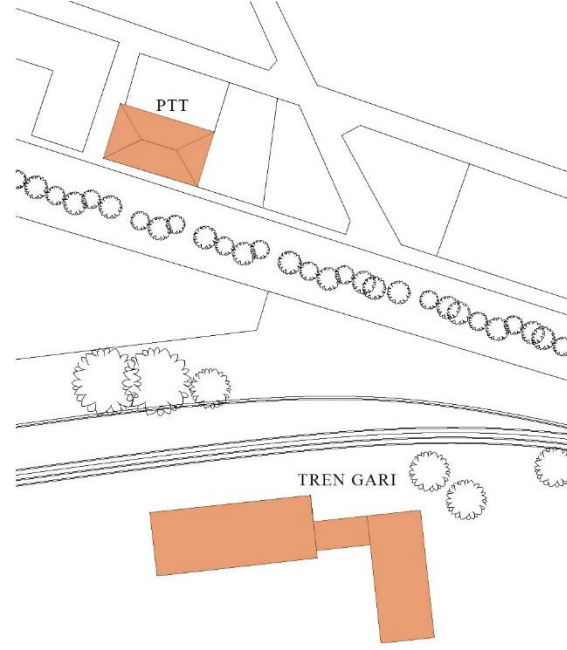
Tasarlanan PTT binası, döneminde Aydın'da yapılan diğer yapılarla kıyaslandığında modern mimarlıktan çok, İkinci Ulusal Mimarlık etkisinde kalmış bir mimariye sahiptir. Yalın, bezemesiz tek bir kütleden oluşan yapı, iki katlı olarak kurgulanmıştır.

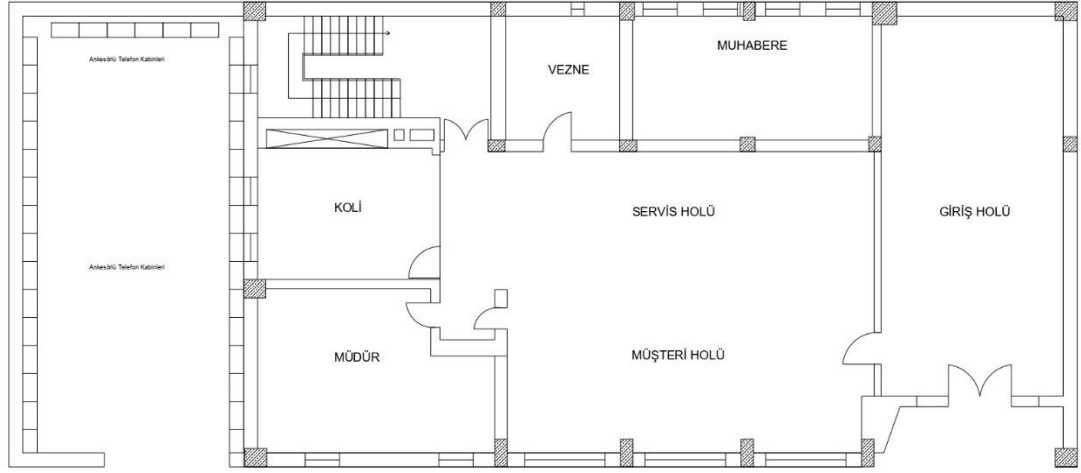
³⁰ Bkz. Adana ve Osmaniye Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Binaları.

Zemin katında, bekleme alanı, vezneler ve koli alanları bulunmaktadır. Birinci katı ise müfettiş ve muhasebe alanları gibi idari birimleri barındırmaktadır. Bodrum katında da depoları ve kazan dairesi yer almaktadır (Şekil 4.13, 4.14, 4.15).

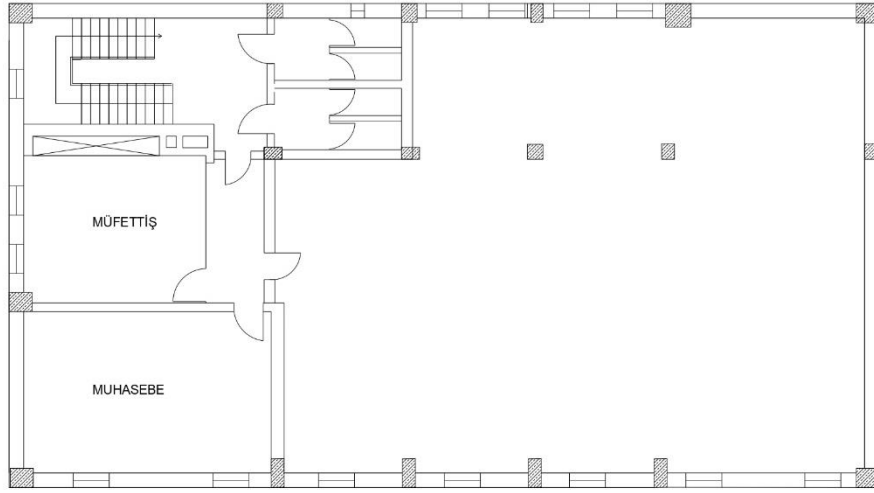
Cephesindeki kesme taş kullanımı ve dizilimi dikkat çekici olup, erken cumhuriyet döneminde Ankara’da yapılan kamu yapılarını çağrıştırmaktadır (Şekil 4.16).

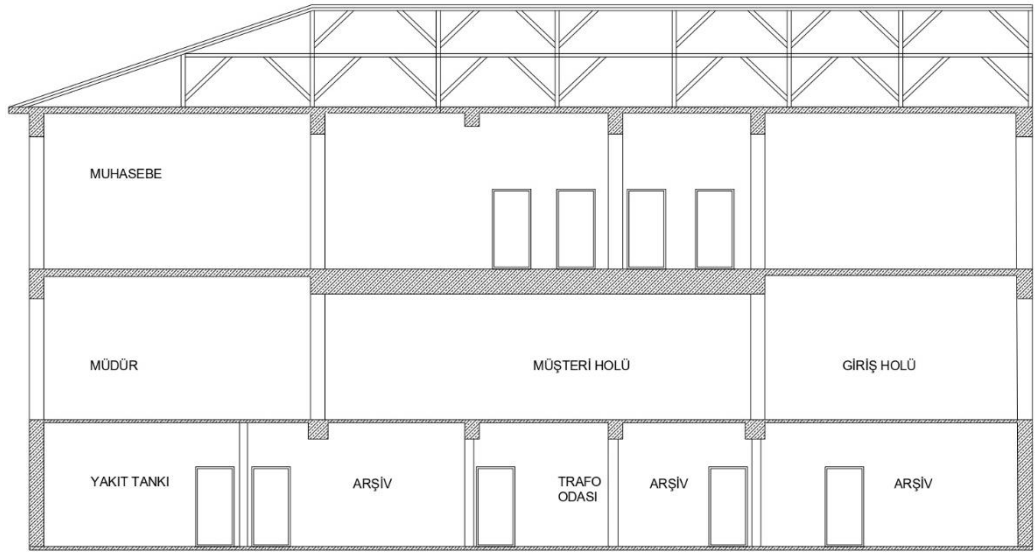
Şekil 4.12: PTT Vaziyet Planı ve Garla İlişkisi. (Uydu verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

Şekil 4.13: PTT Binası Zemin Kat Planı. (Arşiv verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

Şekil 4.14: : PTT Binası Birinci Kat Planı. (Arşiv verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

Şekil 4.15 : PTT Binası Kesiti (Arşiv verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

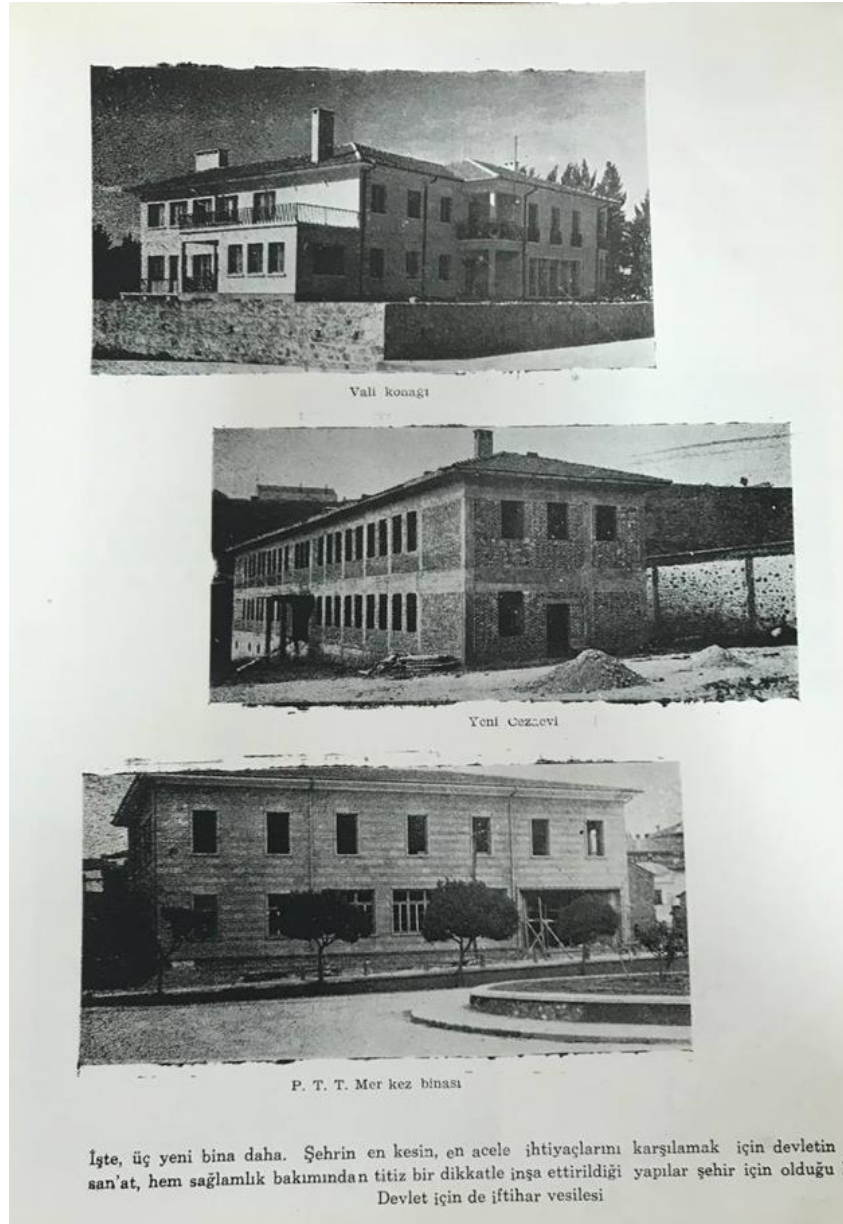

Şekil 4.16 : Aydın PTT Binası,1955 (Ünlü,2022).

Yapının girişi, caddeye bakan cephesinde olup içeriye doğru aç verilerek tanınmlı hale getirilmiştir. Zemin katında gişeler ve bekleme alanları bulunmaktadır. Birinci katında

idari birimleri yer almaktadır. Zemin kattaki pencereleri üst kattaki pencerelerine nispeten daha büyüktür ve ferforjeli parmaklıkları vardır. Birinci katında eşit aralıklı pencereler bulunmaktadır. Günümüzde halen aynı işleviyle hizmet vermektedir.

Yapıldığı dönemde yerel basında, “kent in acele ihtiyaclarını karşılamak için hem sanat hem sağlamlık bakımından titiz bir dikkatle inşa ettirildiği ve devlet için iftihar vesilesi” olarak ifade edildiği görölmüştür (**şekil 4.17**).

şekil 4.17: Aydın'ın Aydınlığı isimli yayında Aydın PTT Binası,1955. (**Anonim, 1954**).

4.1.6. Adliye Binası

Şehrin yeni bir adliye binasına ihtiyaç duyduğu daha önceki senelerde konuşulmuş ancak 1950'li yıllarda harekete geçilebilmiş ve 1958 yılında yeni bina hizmete açılmıştır (Kaloç,2019). Büyük bir kütle olarak tasarlanan yapı, devlet elinin kente ulaştığı ve etkili olduğu iletisini vermektedir. 1954 yılında basılan Aydın'ın Aydınlığı adlı yerel kaynakta da diğer yeni yapılan yapılarla birlikte adliye binasının inşaatıyla da övünüldüğü görülmüştür (Şekil 4.18).

Şekil 4.18: Aydın Yapısında Devlet Eli Başlıklı Yazıda Adliye Binasının İnşaat Süreci Fotoğrafı. (Anonim,1954).

Proje alanı için hükümet binasının hemen yanındaki alan seçilmiştir. Kütleleri üç parçalı şekilde tasarlanmış olup asimetrik bir düzendedir (Şekil 4.19, 4.20,4.21 ,4.22). Orta kütle, anıtsal bir etki taşıyan arkatlı ve yükseltilmiş bir girişe sahiptir. Yanlarda bulunan iki kütle ise cephe düzeni itibarıyla aynıdır ve ortadaki kütleden daha yüksektir. Döneminde birçok yapıda da görülen eşit aralıklı betonarme kuşaklarla (plaster) pencereleri ayrılmıştır (Şekil 4.23). Eşit aralıktaki sık pencerelerin bulunması

iç mekanın aydınlık olmasını sağlamıştır. Benzer bir cephe düzeni Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Binası'nda da görülmüştür.

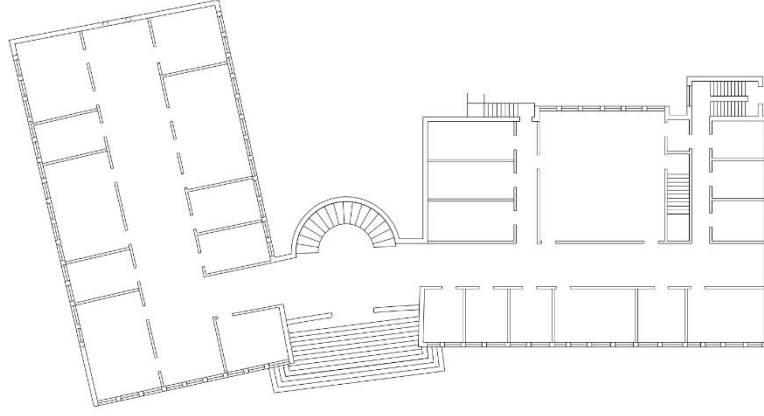

Şekil 4.19: Aydın Adliye Binası Vaziyet Planı. (Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

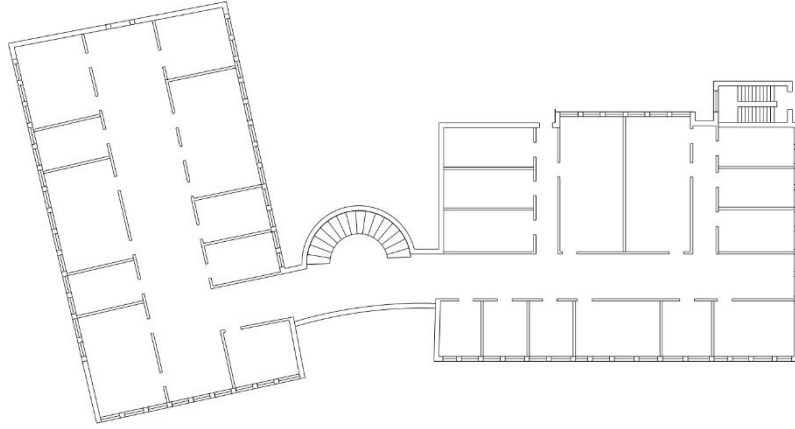
Yapının kırma çatısı, kesitte de görüldüğü üzere modern mimarlığa geçiş dönemindeki yapılarda karşılaşılan biçimde parapetle gizlenmiştir. Orta kütesinin bahçeye bakan arka cephesindeki merdiveni, apsis benzeri bir detayla kurgulanmıştır. Bu detayın Art Deco akımı etkisinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Yanlardaki iki kütle daha net açılara sahiptir, işlevsellik önemsenmiştir. Cephede düşeylik etkisi veren plasterları, çatısı ve orta kütesindeki dairesel çıkıntısı yapının tasarımında eklektik bir tutumun olduğunu göstermektedir.

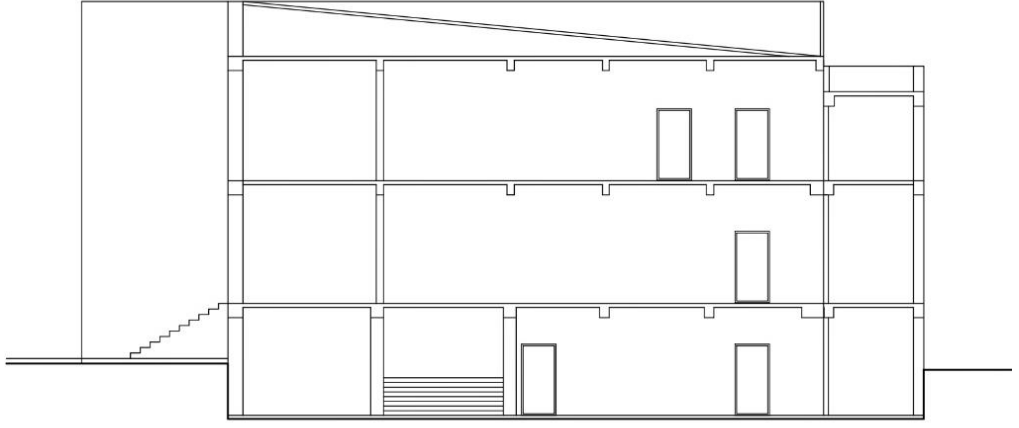
Yapı tescillidir ve günümüzde de hizmet vermektedir. Ancak yetersizliği nedeniyle yakın zamanda yeni bina yapılması planlanmaktadır.

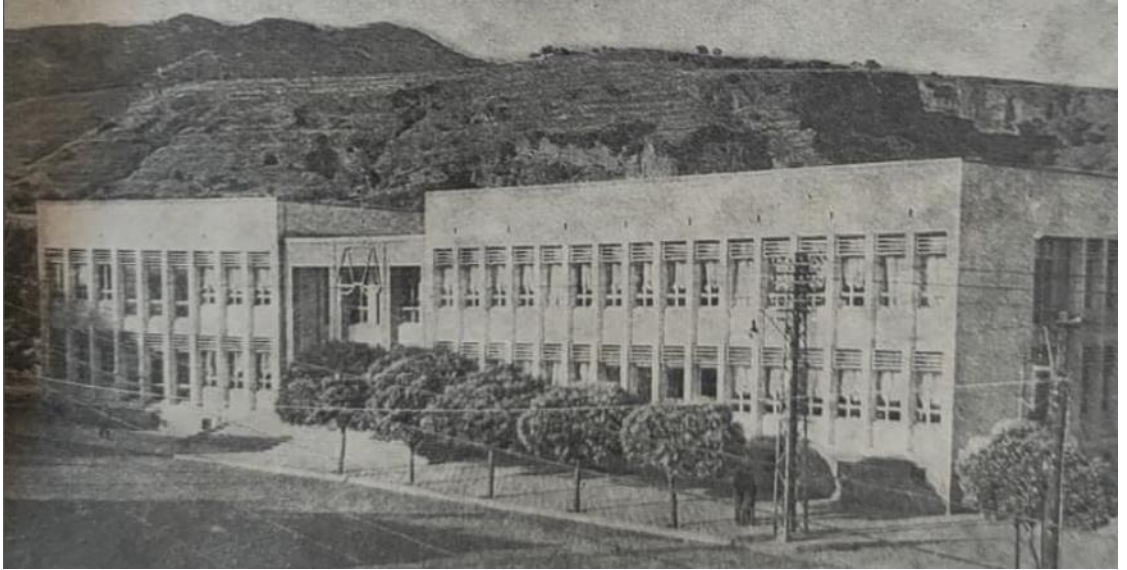
Şekil 4.20: Aydın Adliye Binası Zemin Kat Planı. (Arşiv verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

Şekil 4.21: Aydın Adliye Binası Birinci Kat Planı. (Arşiv verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

Şekil 4.22: Aydın Adliye Binası Kesiti. (Arşiv verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

Şekil 4.23: Aydın Adliye Binası,1958. (Şahin,2023).

4.1.7. Halk Kütüphanesi

Kenti yeniden imar etme çalışmaları devam ederken halkın bilinçlenmesinde önemli bir role sahip olan kütüphaneler de es geçilmemiştir. Aydın'da daha önceden Türk Ocağı, Halkevi, belediye gibi yapılarda kütüphaneler olsa da yalnızca kütüphane hizmeti veren ayrı bir bina bulunmamaktaydı ve bunun için ilk adım Atatürk'ün bir Aydın ziyaretinde önderlik etmesiyle atılmıştır. Türk Ocağı'nın altında bulunan kahvehane binası kütüphane hizmeti verecek şekilde düzenlenmiştir.³¹

Daha sonra o kütüphanenin yetersiz gelmesi nedeniyle ve DP'nin yürüttüğü kültür politikalarının da etkisiyle eğitim, kültür bilinci arttırılmak istenerek yeni bir kütüphane binası yapılmasına karar verilmiştir.³² Halkın yararlanabileceği bir konum seçilerek yeni kütüphane binası, belediye binasının hemen karşısına yapılmıştır (**Şekil 4.24, 4.25**). Belediye binasından önce Türk Ocağı binası ve Halk Evi'nin de yeni konuma yakın olması kullanıcılar için bir aşinalık sağlamıştır. Aynı zamanda, kurgulanırken; konumlandığı köşe sayesinde, hem bulvarla hem de meydanla iletişim kurulabilmesinin gözetildiğini akla getirmektedir.

Yapı, yığma ve betonarme taşıyıcılı, kırma çatılı olarak inşa edilmiştir. Kolonadlı, dar bir giriş kısmından sonra iki kola ayrılmaktadır (**Şekil 4.26**). Sağ kısmı tek katlı olarak kurgulanmış olup kitaplıklar ve okuma alanı bulunmaktadır, sol kısmı ise iki katlıdır ve zemin katında kitaplıklar, merdiven ve tuvaletler konumlanmaktadır. Üst katında idari odalar, sergi alanı ve çok amaçlı salonu bulunmaktadır. Çok amaçlı salonundaki sahnesi, cephede apsis benzeri bir çıkma yapmaktadır. Sağ cephesindeki bu detay dikkat çekici olup döneminin Art Deco ilgisini çağrıştırmaktadır (**Şekil 4.27, 4.28, 4.29**).

Tek katlı düzenlenen kısımda düşey pencereler, güneş ışığından verim alınmasını sağlamaktadır ve okuma salonu, işlevine uygun hizmet etmektedir. Cephesi, ilk bakışta İkinci Ulusal Mimarlık etkilerini anımsatmaktadır.

Yapı, 1997 yılında tescillenmiş olup halen İl Halk Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır.

---

³¹ Bkz. Anonim, (1967), "Aydın il Yılığ", s: 116-119.

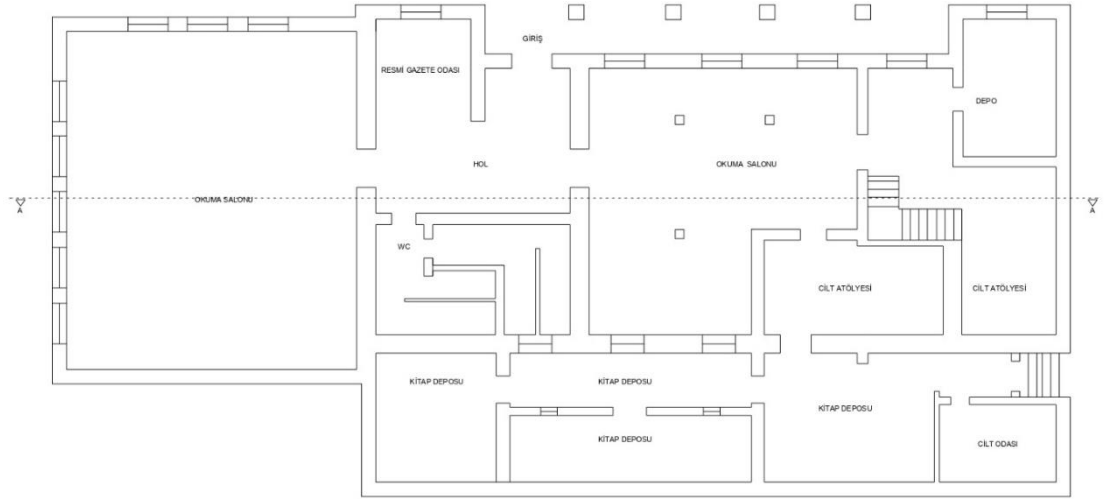
³² Bkz. DP programı, 1946 39. Madde.

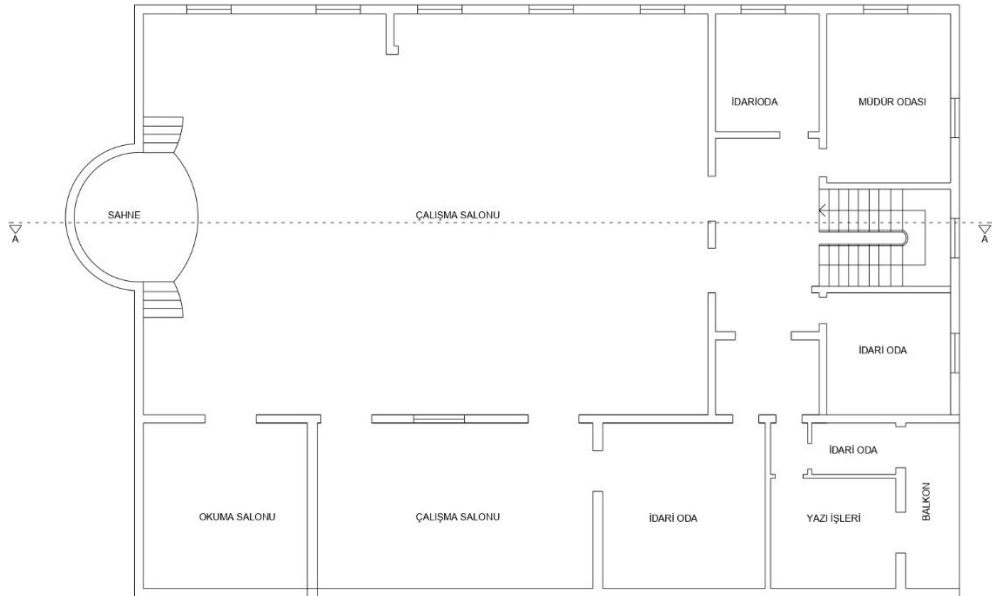
Şekil 4.24: Aydın İl Halk Kütüphanesi Vaziyet Planı. (Uydu verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

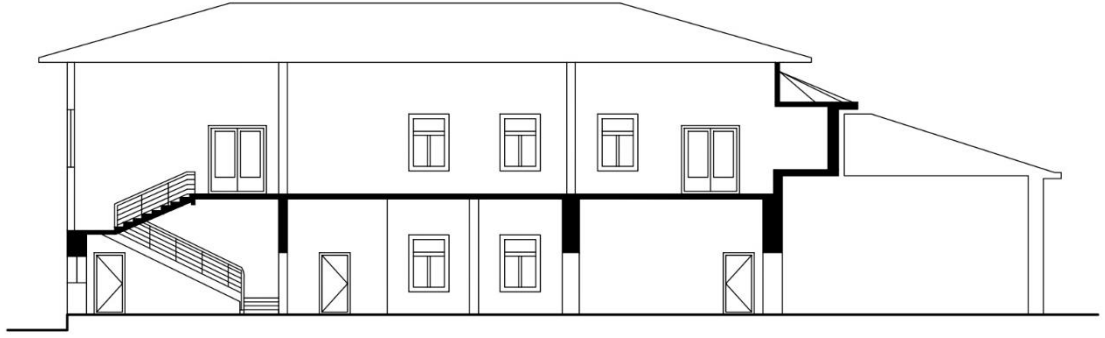
Şekil 4.25: Aydın İl Halk Kütüphanesi, 1950. (Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

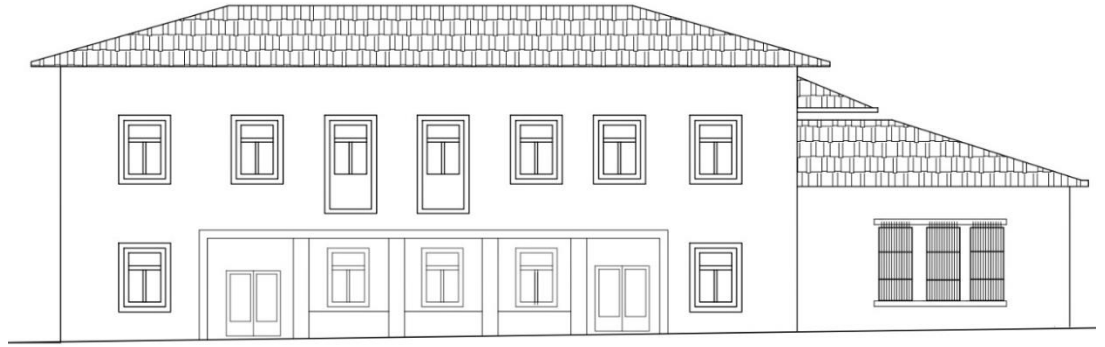
Şekil 4.26: Aydın İl Halk Kütüphanesi Zemin Kat Planı. (Arşiv verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

Şekil 4.27: Aydın İl Halk Kütüphanesi Birinci Kat Planı. (Arşiv verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

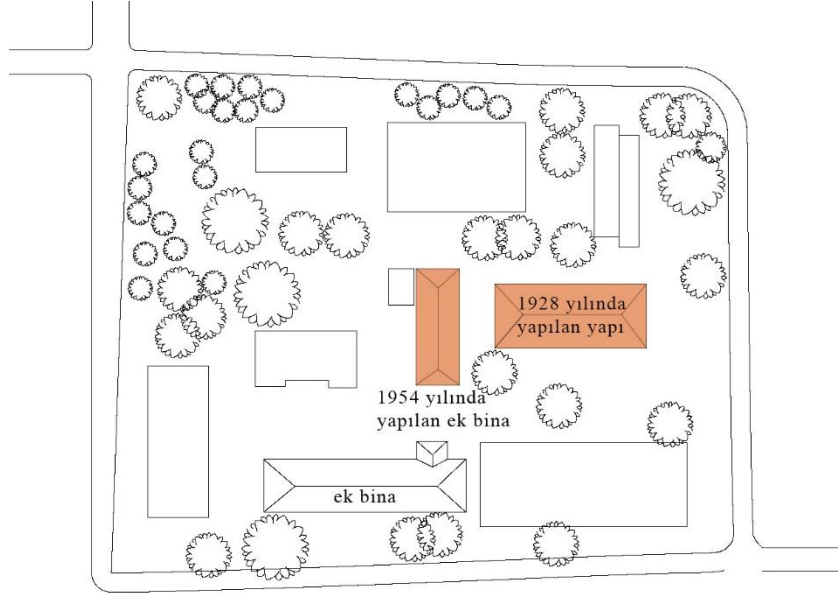
Şekil 4.28: Aydın İl Halk Kütüphanesi Kesiti. (Arşiv verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

Şekil 4.29: Aydın İl Halk Kütüphanesi Sokak Cephesi (Arşiv verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

4.1.8. Aydın Lisesi ek binası

Demokrat Parti hükümetinin ülke ölçekli uyguladığı eğitim politikaları kapsamında birçok farklı seviyede okullar açılmıştır. Aydın’da da bu konuda çalışmalar yürütülmüştür ve bunlardan birisi Aydın lisesine ek bina yapılması olmuştur. Geçmişinde ortaokul olup 1948 yılında lise olarak kullanılmaya başlanan okul binasına 1954 senesinde konferans salonu olarak kullanılmak üzere yeni bir bina eklenmiştir (**Şekil 4.30**). Aynı bahçede farklı dillere sahip yapıların bulunması dikkat çekmektedir. Bahçedeki ilk yapı 1928 yılında tamamlanarak ortaokul eğitimi vermiştir. Tamamen Birinci Ulusal Mimarlık üslubuyla tasarlanmıştır ve cephelerinden bunu okumak mümkündür (**Şekil 4.31**).

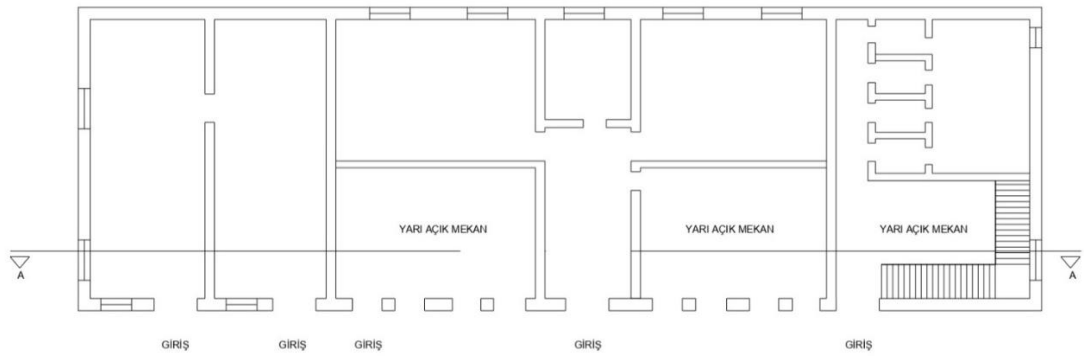

Şekil 4.30: Eski ve yeni bina vaziyet planı (Uydu verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

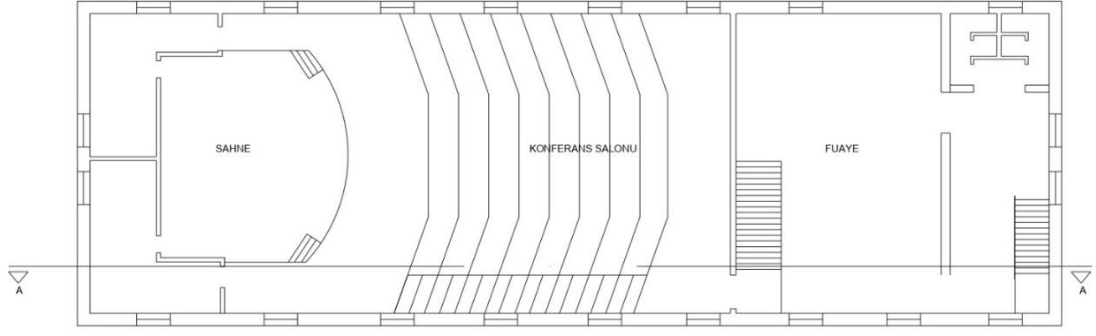

Şekil 4.31 : Cumhuriyet Mektebi,1928 (SALT Araştırma, Belge No :AHAYD086).

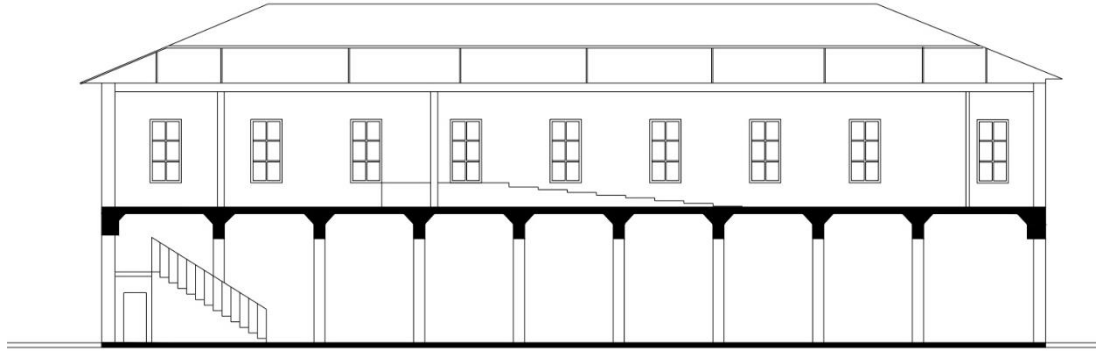
1954 yılında yapılan konferans salonu yapısı ise işlevselliğinin düşünülerek planlandığı ve yarı açık mekanlarıyla dikkati çekmektedir (Şekil 4.32). Zemin katta yarı açık mekanları bulunurken birinci katta fuayesi ve konferans salonu yer almaktadır (Şekil 4.33, 4.34). Cephesindeki sık pencere dizileri, içerisinin bol ışık almasını sağlamıştır. Ön cephedeki kolon dizileri, yapıyı İkinci Ulusal Mimarlık çizgisine çekmektedir. Yapının yan cephelerinde de pencereler dışında herhangi bir çıkma, bezeme gibi hareketlendirmelerin yapılmadığı görülmektedir (Şekil 4.35).

Şekil 4.32 : Zemin Kat Planı (Arşiv verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

Şekil 4.33: Birinci Kat Planı (Arşiv verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

Şekil 4.34: Konferans Salonu Kesiti (Arşiv verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

Şekil 4.35 : Aydın Lisesi Ek Bina (Aydın,2013).

4.1.9. Aydın Kız Enstitüsü

Yine DP eğitim politikaları kapsamında Aydın'da açılan başka bir okul binası ise Aydın Kız Enstitüsü olmuştur. Daha öncesinde Akşam Kız Sanat Okulu adıyla başka bir okul binasında hizmet verdiği bilinen okul, 1950 yılında Kız Enstitüsü adıyla ilköğretim okulu kapsamında öğrenci almıştır, 1954 yılında da yeni yapılan binasına taşınmıştır.

Erken cumhuriyet döneminde kız öğrencilere verilen önem ve atılan adımlar düşünüldüğünde DP döneminde de kızlara kültürlenme, meslek edinme fırsatı sunan bu görüşle devam edilmesi önemli bir durumdur. Okulun eski fotoğrafları incelendiğinde de kız öğrencilerin kıyafetleri, sporla ilgileniyor oluşları gibi detaylar dönemin eğitim görüşü hakkında fikir vermektedir (**Şekil 4.36**).

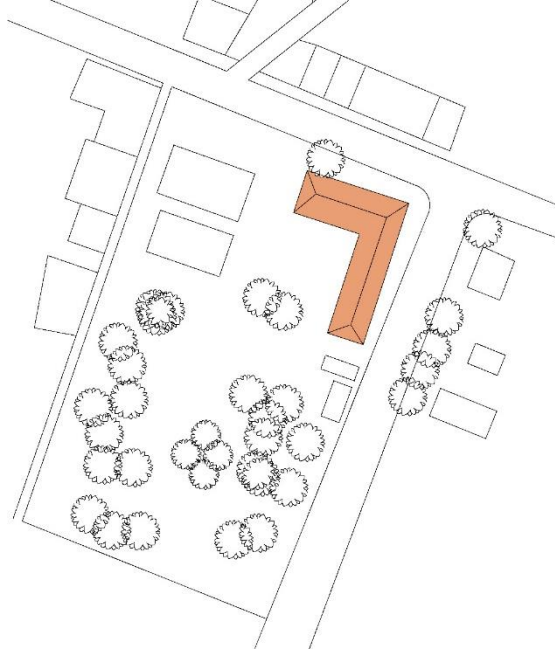

Şekil 4.36: Kız Enstitüsü Spor Gösterisinden Bir Kız Öğrenci, 1954 (**Agman, 2020**).

1954 yılında açılan okul binası incelendiğinde göze ilk çarpan şey giriş kapısının saçağı olmaktadır. Kıvrımlı betonarme saçak, yakın yıllarda İstanbul'da yapılan Hilton Otel'i'nin girişini anımsatmaktadır. Girişi kapısının iki tarafına duvar yapılarak hem giriş tanımlı hale getirilmek istenmiştir hem de kıvrımlı saçağın taşıyıcısı düşünülmüştür (**Şekil 4.37**).

Yapı giriş kısmının haricinde oldukça sade bir kütleden oluşmaktadır. Giriş cephesi boyunca eşit boyutta pencereler tercih edilen yapı, hiçbir bezeme taşımamaktadır. Aydın Lisesi'nde de olduğu gibi sade dikdörtgen bir kütlenin üst örtüsü için geniş saçaklı kırma çatı uygulandığı görülmektedir (**Şekil 4.38**).

Okul binasında dikkat çeken başka bir unsur da bahçe duvarıdır. Bina giriş kapısının saçağında olduğu gibi, bahçe kapısının girişinde de bahçe boyunca düz devam eden duvarın formu yumuşatılarak kıvrım verilmiş ve yükseltilmiştir. Duvara kazandırılan bu hareket bahçe girişinin de tanımlı hale gelmesini sağlamıştır (Şekil 4.39).

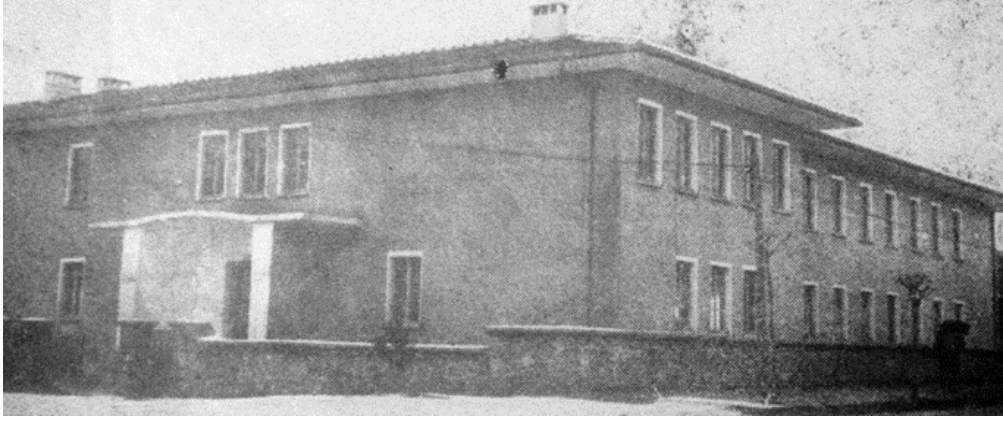

Şekil 4.37: Aydın Kız Enstitüsü Vaziyet Planı (Uydu verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

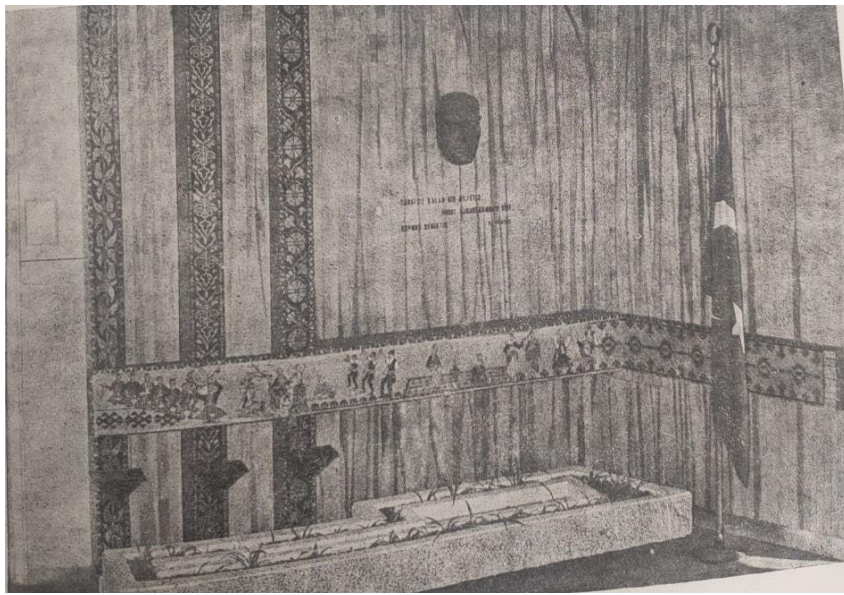
Şekil 4.38: Aydın Kız Enstitüsü, 1954 (Tul, 2023).

Yapının diğ er cephelerinde de işlevine yönelik, verimli ışık alabilecek şekilde sık pencere kullanılmıştır. Cepheler boyunca aynı yalın dilin korunduğu görülmektedir.

Şekil 4.39: Aydın Kız Enstitüsü,1954 (Anonim,2018).

Okulun i  mekanına dair ulaşılan bir fotoğrafta Atatürk K  esi görünmektedir. Dışarıda yansıttığı modern, yalın görünümün aksine iç mekanda Türk motifleri içeren bir k  enin yapılması dönemin zihniyetinin anlaşılmasına işaret edebilir. Modern olanla geleneksel olan k t lede bulu masa da bağlam olarak bir birliktelik kurmuşlardır ( ekil 4.40).

Şekil 4.40: Aydın Kız Enstitüsü Atatürk K  esi,1954 ( ahin,2022).

4.1.10. Tren Garı

Günümüzde hala kullanımda olan garın yerinde, Osmanlı döneminde inşa edilmiş olan tren istasyonu bulunmaktaydı. Ancak bu istasyon binası zamanla ihtiyaçlara cevap veremez hale geldiği için Adnan Menderes'in başbakanlık yaptığı dönemde yıkılıp yerine yeni bir gar binası yapılmıştır. 1953 yılında hazırlanan proje, 28 Aralık 1955 yılında bitirilerek kullanıma açılmıştır. **(BOA, G. No: 523, S. No: 11, 20/10/1953)** Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'nden edinilen 19/10/1953 tarihli belgeden hareketle yapının mimarının Orhan Safa olduğu anlaşılmaktadır **(BOA, G. No: 523, S. No: 11, 20/10/1953)**.³³

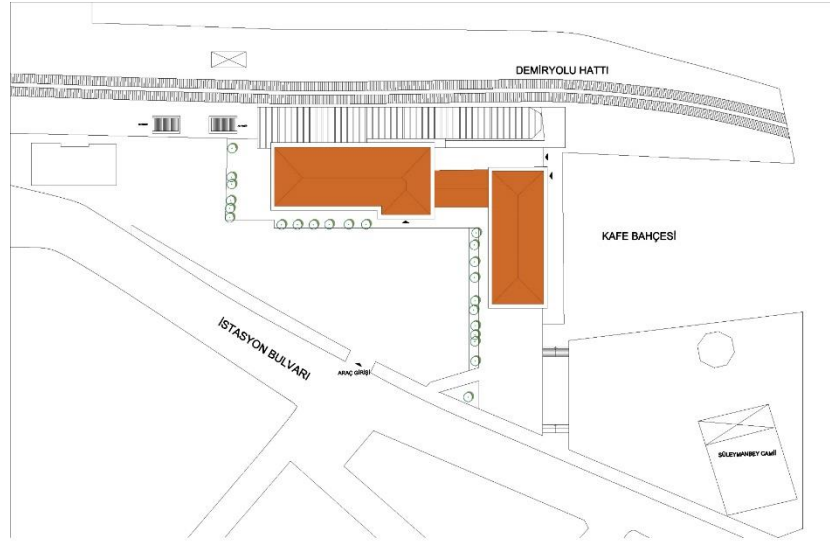
Gar yerleşkesinin içinde, gar yapısının haricinde lojman binası ve depo binası yer almaktadır. Depo binası Osmanlı Dönemi'nde istasyon ile birlikte yapılmış olan yapıdır, lojman binası ise yeni gar ile birlikte inşa edilmiştir. Aydın Garı, bir kolu rayların seviyesinde ve raylara paralel diğer kolu da raylara dik ve iki katlı olacak şekilde kurgulanan L plan şemasına sahiptir. Alandaki kot farkını kullanan tasarım sayesinde kent kullanıcıları gar binasının içinden çıkan geniş kollu merdivenle, kent meydanının da bulunduğu bulvara çıkmaktadır **(Şekil 4.41, 4.42, 4.43)**.

Yolcu girişinin olduğu kotta yolcu bekleme salonu, gişeler, idari birimler bulunmaktadır. L şeklindeki kütlenin diğer kolunda da idari birimler yer almaktadır. Şehir bulvarına çıkan kotta ise kafe, restoran birimleri vardır ve kafe ve restoranın meydanla ilişki kurduğu görülmektedir. Yapıdaki işlevler ve meydanla kurduğu ilişki, yapıyı yalnızca ziyaretçiler için değil, kentli için de vakit geçirilebilecek bir alan haline getirmiştir. Bunun yanı sıra içerisindeki merdiveni, bahçesi ve yarı açık mekanları da yapının kamusallığını arttırmıştır.

Arkadlı cephenin hemen arkasında ve yapının cephelerinin genelinde İkinci Ulusal Dönem'in etkisi olan eşit aralıklı düşey camlar yapının dilini oluşturmuştur. Cephede uygulanan bu dil, iç mekanın döşemesinde de karşımıza çıkmaktadır ve bu durum, iç mekanla cephenin daha tasarım aşamasında birlikte düşünüldüğünü gösteren bir ifadedir **(Şekil 4.44,4.45)**.

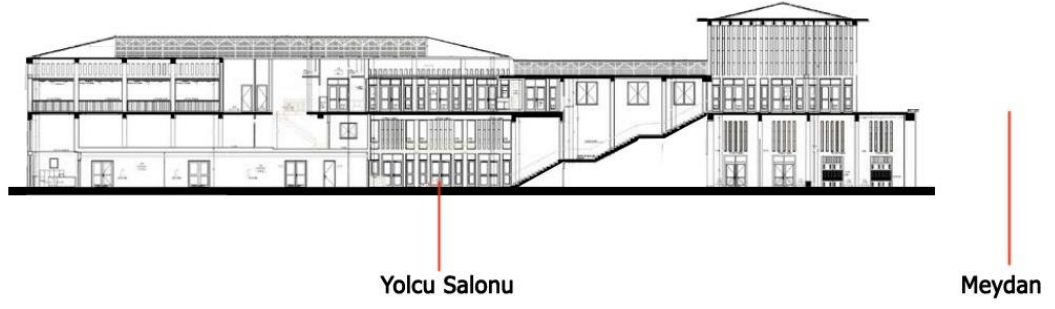
³³ Orhan Safa, 1952 senesinde Teknik Üniversite'de Mimarlık Fakültesi Dekanlığı görevine getirilmiş ve 1952-1954 yılları arasında görevini sürdürmüştür. O yıllarda düzenlenen mimari yarışmalara katılıp kamusal yapı tasarımlarında adı duyulan bir yüksek mimardır.

Şekil 4.41: Aydın Tren Garı Vaziyet Planı (Arşiv verileri üzerinden yazarın şematik çizimi).

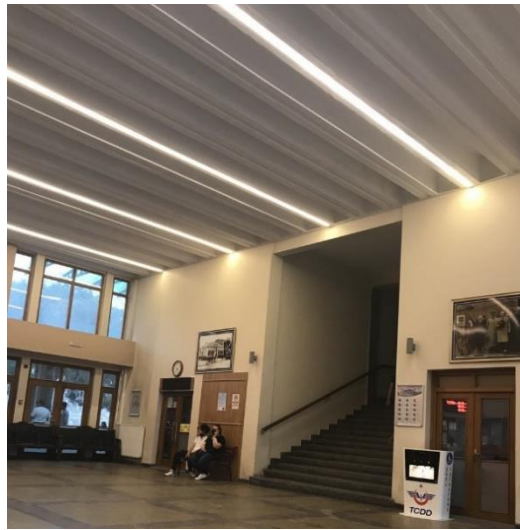
Şekil 4.42: Aydın Tren Garı Zemin Kat Planı (T.C.D.D. III. Bölge Müdürlüğü Arşivi).

Şekil 4.43: Aydın Tren Garı Kesiti (T.C.D.D. III. Bölge Müdürlüğü Arşivi).

Şekil 4.44: Aydın Tren Garı, 1955, Orhan Safa (Anonim,2023).

Şekil 4.45: Aydın Tren Garı Açık Dişli Döşemesi.

Bunun yanında, bekleme salonunun iç mekanında görülen sarı, kiremit rengi ve gri renkteki zemin, döneminde Aydın ve çevresinde de yaygın olan Art Deco'yu anımsatmaktadır. Renk kullanımının yanında gişelerinin tasarımındaki kıvrımlar ve malzeme tercihi de Art Deco etkisini göstermektedir (**Şekil 4.46**). Yapının en dikkat çekici unsurlarından biri de neredeyse dışarıdan algılanamayacak kadar az eğimli olan kırma çatısıdır. Bütün detaylarıyla birlikte düşünüldüğünde yapının modernist ve İkinci Ulusal Mimarlık tutumları arasında bir yerde konumlandığı söylenebilmektedir.

Devlet eliyle yapılan bir yapıda güncel akımların etkisinde kalınması ve kentliyi dünyadaki yeni gelişmelerden haberdar etme çabası DP hükümetinin kültür politikalarıyla bağdaştırılabilir. Diğer bir yandan karayolları politikasıyla bilinen bir hükümetin taşrada bir gar yapısı yaptırması, buna bütçe ayırması da önemli bir durumdur.

Şekil 4.46: Aydın Tren Garı Gişeleri, 1955, Orhan Safa.

4.1.11. Santral Garajı

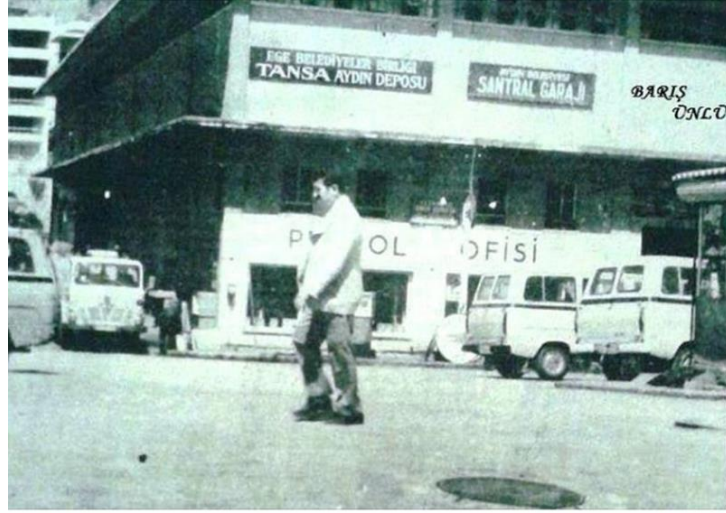
Kentte mevcut kullanılan garajın eski meyve hanı olması ve ihtiyacı tam olarak karşılayamamasından dolayı, yeni planlanan kente hizmet edecek bir garaj ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, Santral garajı, 1953 yılı bütçe görüşmelerinde Aydın'da gerçekleştirilecek olan 5 yıllık imar planına dahil edilen tesislerdendir ve dönemin Belediye Başkanı Selim Yatağan da önemli bir ihtiyaç olan modern bir santral garaj binası yapılması girişimlerinde olduğunu söylemiştir. 1952 yılında başlayan girişimler ekonomik sıkıntılardan dolayı ancak 1953 senesinde karşılık bulabilmiş ve projenin mimar ve mühendisleri mayıs ayında Aydın'a gelerek alan çalışmalarını yapmışlardır (Kaloç,2019).

Proje alanı olarak Nazilli Köprüsü'nün baş tarafı seçilmiştir. Garaj hakkında inşa süreci içerisinde de gelişmeler yaşanmış ve bu gelişmeler yerel basın aracılığıyla halka açıklanmıştır:

Santral garajı, üç katlı olarak inşa edilecek, içerisinde bir tamirhane, her katta ikişer adet yağlama yeri, üçüncü katına yalnız taksi çıkacak, akaryakıt satış pompaları bulunacak, 1. katta 10 dükkânını acente, lavabo, tuvalet, 2. katta lokanta, restoran, kahvehane, gardirop, tuvalet, mutfak, bulaşıkhanesi bulunacak, 3. katında ise 20 adet oda, 1 salon ve banyo, tuvalet ile bir otel bulunacaktır. Ayrıca bir de büfe olacaktır. 1 ve 2 nolu binaların elektrik tesisinin havalandırma ve sıhhi tesisatları bu proje dahilinde yapılacaktır. 3 ve 4 nolu kısımda sıhhi tesisat, elektrik tesisatı, teknik zorunlu ısıtma, havalandırma ve teknik cihazlar ile boru döşemesi bu proje dahilinde yapılacaktır. (Kaloç,2019).

Anlatıldığı üzere garaj içerisinde farklı işlevlere hitap eden birimlere yer verilmiştir. Ancak, bahsedilen otel için yapının üst katı yerine proje alanında başka bir yere yapılması düşünülmüştür.

Garaj yapısı dikdörtgen plan şemasına sahip olup betonarme taşıyıcı sistemli ve teras çatılı olacak şekilde inşa edilmiştir. Zemin katta araçlar için kapalı park alanları bulunmaktadır. Proje alanının topoğrafyasından dolayı cephelerinde kot farkı görülmektedir (Şekil 4.47).

Şekil 4.47: Aydın Santral Garajı, 1959 (Ünlü,2018).

Türk Petrol Ofisi tarafından inşasına başlanan garaj, sonradan belediyeye devredilmiş ve 4 Kasım 1959’da hizmete açılmıştır. Açılışta dönemin belediye başkanı İsmet Sezgin, konuşması sırasında özellikle Başbakan Adnan Menderes’e garajın devredilmesi ve bugünkü halini almasından dolayı teşekkürlerini sunmuştur (**Hür Aydın, 5 Kasım 1959**).

Karayollarının geliştirilmesi politikasıyla ilerleyen bir hükümetin varlığında yol yapımlarının yanında yolcuları ve araçları organize edecek garajların yapılması ilginç bir durum değildir. Yapımı uzun süren bu yapıdan, dönemin yerel kaynaklarında gururla bahsedilmiştir (**Anonim, 1954**) (Şekil 4.48). Yapı, 2015 senesine kadar hizmet vermiş ancak sonradan yıkılmıştır.

4.1.12. Aydın Tekstil Fabrikası

1950’li yıllarda DP hükümetinin yürüttüğü ekonomik politikalar bağlamında devlete dayalı sanayileşme olgusu değişmiş ve özel sermaye desteğiyle açılan sanayi yerleşkelerinin sayısında bir artış görülmüştür. Aydın Tekstil Fabrikası da 1957 senesinde önemli ölçüde yerli, sınırlı seviyede devlet sermayesi ile kurulmuştur ve dönemi bağlamında etkili bir sanayi işletmesi olmuştur. Ayrıca, Nazilli’deki Sümerbank’tan sonra Aydın’da açılan ikinci tekstil yerleşkesidir (**Karatosun ve Arıtan, 2010**). 7 Ekim 1955 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes’in katılımıyla fabrikanın temel atma töreni gerçekleştirilmiştir. (**Milliyet gazetesi,07.10.1955**) (Şekil 4.49).

Şekil 4.49: Aydın Tekstil Fabrikası Temel Atma Töreni Haberi (**Milliyet Gazetesi, 07.10.1955**).

Fabrikadaki fonksiyonların yerleşkeye dağılımı, erken cumhuriyet döneminde devlet eliyle kurulan sanayi yerleşkelerine benzemektedir. Yapılar yerleşkeye ızgara sistemle yerleştirilmiştir ve birbirlerinden işlevsel olarak net biçimde ayrılmıştır (**Şekil 4.50**). Üretim binası yerleşkede en büyük alanı kaplayan binadır, betonarme taşıyıcı sistem ve şet çatı kullanılmıştır. Şet çatı kullanımı, aydınlık bir mekan olmasını sağlamıştır.

Şekil 4.50: Aydın Tekstil Fabrikası Vaziyet Planı (Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

İdare, üretim, ikamet ve sosyalleşme- rekreasyon alanları birlikte tasarlanan bir tesistir. Üretim binası, idari bina, kazan dairesi, yemekhane, tenis kortu, kreş ve konaklama birimlerinden oluşmaktadır. Yerleşkedeki yeşil alanlar ve yemekhanenin, kentli tarafından düğünler gibi eğlenceler için kullanılması çalışma kapsamına dahil edilmesine neden olmuştur. Bu öğeleriyle birlikte, kentli için vakit geçirilebilecek alanlar tanımlamış ve kent belleğinde önemli hale gelmiştir.

Yemekhanesi, tenis kortu, futbol sahası, kreşten oluşan sosyal alanlar ile konaklama, üretim ve idari birimlerin kesişiminde yer almaktadır. Aynı zamanda, Denizli-Aydın karayoluna bağlanan ve yerleşkedeki ana aksı dik kesen yol ile de ilişkilidir. Yemekhanenin bu konumda tasarlanmasının, yerleşke içindeki kullanım kolaylığının dışında, dışarıdan gelen kentlinin de düşünüldüğünü gösterdiği ifade edilmektedir ve

kentlinin yemek ihtiyacı dışında, düğün gibi aktiviteleri de gerçekleştirmesine imkan sağlayan sosyal bir tesis konumunda olduğu belirtilmektedir (Kolsal,2015).

Yemekhanenin haricinde, kentli tarafından da kullanılması öngörölmüş spor alanları, yerleşkenin batı tarafında konumlanan konaklama birimlerine yakın noktalarda konumlandırılmıştır. Konaklama birimlerinden müdür evi, mühendis evi ve memur lojmanları; Aydın-Denizli karayoluna paralel biçimde konumlanmakta ve kentle görsel olarak iletişim kurabilmektedir. Bu konaklama birimlerinin haricindeki bekar pavyonu, diğer konaklama birimlerinin tersine üretim birimlerine daha yakın bir konumda kurgulanmıştır (Yaşdağ,2021). Lojmanların cephesindeki düşey elemanlar döneminde kentte görölen diğer yapılardaki düşeylik vurgusunu çağrıştırmaktadır (Şekil 4.51).

Şekil 4.51: Aydın Tekstil Fabrikası Lojmanlar (Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

Yerleşke 2022 yılında restore edilerek Tekstil Park olarak kullanıma açılmış ve yeşil alanlarıyla da hala etkin bir rekreasyon alanı sunmaktadır.³⁴

³⁴ Detaylı bilgi için bkz: Kolsal,F. (2015), “Cumhuriyet Dönemi Modernleşmesinin Bir Sanayi Yapısı Üzerinden Kentsel ve Mekânsal Olarak Okunması: Aydın Tekstil Yerleşkesi”, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

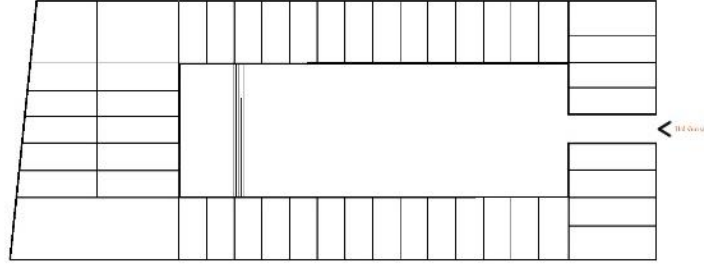
4.1.13. Kasaplar Hali

DP hükümeti zamanında sağlık politikaları yürütüldüğü bilinmektedir. Ondan öncesinde de cumhuriyet sonrası modern bir kent oluşturulmaya çalışılırken, kent planlaması yapıp modern insanın ihtiyaç duyduğu işlevler için farklı alanlar ayrılmıştır. Gıda satışlarında da sağlıklı bir alışveriş ya da üretim için kentte ayrı mekanlara ihtiyaç duyulmuştur. Kasaplar yerleşkesi, bu ihtiyaçlardan biri olmuştur. Bu ihtiyaç, 1930'lu yılların sonunda, tartışılmaya başlanmış ve modern yapılarla birlikte bu problemin çözülmesi düşünülmüştür ancak harekete geçilememiştir (Kaloç,2019). 1950'li yıllara gelindiğinde bu problemin olasılıkla yeniden gündeme gelmesi nedeniyle uygun bir çözüme gidilerek Kasaplar Hali kurgulanmıştır.

Kentin çarşısına yakın konumda, arazinin eğiminden dolayı kademelendirilerek tasarlanmış avlulu bir yapıdır (Şekil 4.52, 4.53). Betonarme taşıyıcılı, yalın bir plan şemasına sahip olup iki katlıdır ve zemin kat cephelerindeki güneş kırıcıları dikkat çekmektedir. Yukarı doğru genişleyen güneş kırıcı rolü de üstlenen taşıyıcı elemanların üzerinde yine kademelenmiş betonarme saçak görülmektedir. Yapıda görülen bu karakteristik özellikteki yapısal öge, o dönemlerde Aydın'da başka yapılarda da benzer formlarda güneş kırıcı eleman özelliği nedeniyle kullanılmıştır.

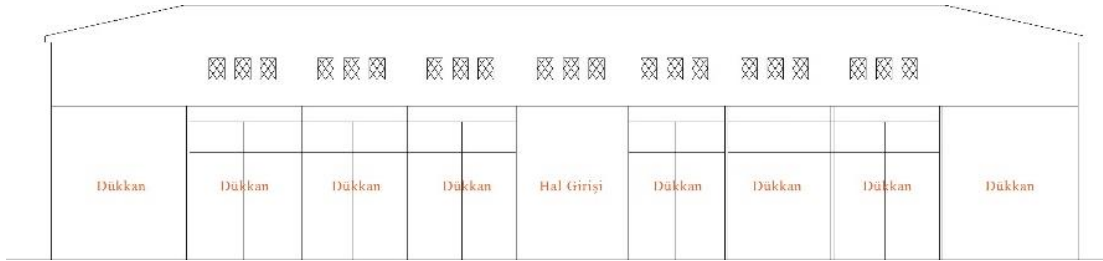

Şekil 4.52: Aydın Kasaplar Hali Vaziyet Planı (Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nden yararlanılmıştır).

Şekil 4.53 : Aydın Kasaplar Hali Yerleşim Şeması (Yazarın şematik çizimi).

Yapının birinci katında eşit aralıklı küçük pencereler kullanılmıştır (Şekil 4.54). Pencere açıklıklarının ve taşıyıcıların eşit aralıklarla uygulanması cephelerde ritmik bir dil oluşturmuştur. Avlu, yapıyı içe dönük ve daha bütünsel bir karaktere büründürmüş ve geleneksel bir dokunun dahil olmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, gerek plastisitesi yüksek yapısal öğeleri barındırması gerekse cephede sahip olduğu ritm yapıyı uluslararası üsluba yakın bir noktaya konumlandırırken, avlu ve kırma çatı gibi bazı unsurlar yapıyı ikinci ulusal mimarlık çizgisine de sokmaktadır (Şekil 4.55).

Şekil 4.54 : Aydın Kasaplar Hali Sokak Cephesi (Yazarın şematik çizimi).

Şekil 4.55 : Aydın Kasaplar Hali (Ünlü,2017).

Yapıda bazı İkinci Ulusal Mimarlık öğeleri görülse de kasap işleri için ayrı bir alanın düzenlenmesi, doğal zemini düşünülerek tasarıma gidilmesi ve işleve uygun tasarımın yapılması modern mimarlık etkilerini göstermektedir. Daha erken tarihlerde tartışılan bir konunun Adnan Menderes döneminde modern bir yapıyla ve kent ölçeğinde büyük bir proje ile çözülmesi de dikkate değerdir. Yapı 2002 yılında tescillenmiş olup günümüzde hala kullanımdadır.

4.1.14. Hisar / Taşdöner Sineması

DP iktidarlığı zamanında devlet eliyle yapılan girişimlerin yanı sıra özel sektör de teşvik edilmiştir. Bu bağlamda yapılan çalışmalar yalnızca sanayi alanında olmayıp kullanıcıların ihtiyaç duyduğu kültür, sağlık, eğitim alanlarında da yapılmıştır. Bunlardan biri de Aydın'da açılan Hisar Sineması olmuştur. Taşdöner Sineması olarak da bilinen bu bina, döneminde modernleşmenin bir gereği olarak kentlinin kültürel gelişimini destekleyen bir yapı durumundadır. 1950'li yıllarda, oyuncu Belgin Doruk'un eşi Özdemir Birsal'in ailesi tarafından yaptırılan yapı, 1950-1970 yılları arasında etkin olarak kullanılmış olup yalnızca sinema için değil, konserler ve okul gösterileri için de hizmet vermiştir (**Web 8**). Yapının mülkiyeti daha sonradan Taşdöner ailesine geçerek isim değiştirmiştir ve öyle anılmaya başlamıştır.

97

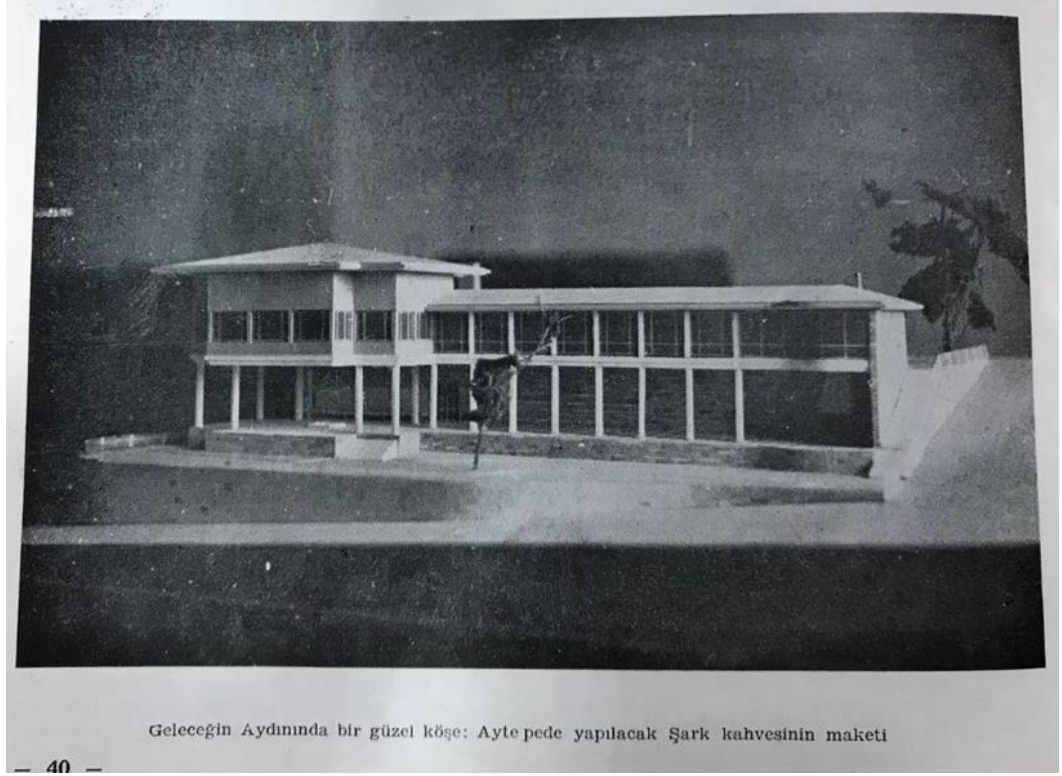
Şekil 4.57 : Hisar / Taşdöner Sineması Cephesi (Alevci,2022).

4.1.15. Şark Kahvesi

1950-1960 yılları aralığında tasarlanıp inşa edilmeyen fakat projelerinin övgü topladığı iki yapı söz konusudur. Bunlardan ilki belediye binasının da projesini yapan Emin Onat tarafından tasarlanan Şark Kahvesi'dir. Yapının Aytepe sırtlarında yapılmasına karar verilmiş ve İstanbul ve İzmir'deki örneklerle benzer şekilde bir şark kahvesi yapılması düşünülmüştür (Kaloç,2019).

Projenin maket fotoğrafına ulaşılabilmiş ve onun üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır (Şekil 4.58). Tasarımın kütlesi iki bölüme ayrılmıştır, girişin olduğu kısımda pilotiler dikkati çeker. Diğer kütleye göre daha yüksek ve daha önde olan giriş bloğunun üst kotundaki mekan, pilotiler üzerinde yükselen cumbalı geleneksel bir Türk evini andırmaktadır. Bu bağlamda, Sedat Hakkı Eldem'in İstanbul'da tasarlamış olduğu Taşlık kahvesinin ve Rıza Aşkan'ın İzmir'deki şark kahvesinin bir benzeridir. ³⁵ Ancak pilotileri, yapıya hem hafiflik hissi hem de modern bir etki katmıştır. Sağdaki kütle ise dikdörtgen formda ve bol ışık alacak şekilde büyük şeffaf yüzeyler şeklinde tasarlanmıştır.

³⁵ Sedat Hakkı Eldem'in Taşlık Kahvesi Amcazade Hüseyin Yalısı'nın selamlık kısmıyla benzerlik taşımaktadır ve Eldem, Türk Evi'nin zaten modern mimarlık öğelerini taşıdığını savunmuş ve ona yönelik tasarım yapmıştır.

Şekil 4.58 : Aydın Şark Kahvesi Maket Fotoğrafı (Anonim, 1954).

4.1.16. Demokrat Parti İl Binası

1950-1960 yılları aralığında tasarlanıp inşa edilmeyen bir diğer yapı da DP il binasıdır. Şark Kahvesi'nde olduğu gibi bu yapının da yalnızca maket fotoğraflarına ulaşılabilmiş ve onun üzerinden değerlendirme yapılmıştır (Şekil 4.59).

Tasarım, modern ve büyük kütlesiyle dikkat çekmektedir. Demokrat Parti'nin, bu ölçekte bir il binasının yaptırma arzusunun nedenleri tam olarak bilinmese de Aydın'da en etkili olduğu zamanlarda ve ülkede iktidarda olduğu dönem olması nedeniyle, merkezin ve resmi erkin taşradaki görünürlüğünü ve temsiliyetini arttıracak bir hamle olduğu varsayılabilir. Yapı, Le Corbusier'nin transatlantik estetiğinin bir örneği gibi dairesel bir köşe dönüşüne sahiptir. Erken dönem modern mimarlık yaklaşımında yaygın olan bu durum, ikinci kattaki bant pencereler, birinci kattaki geniş şeffaf yüzeyler ve giriş bölümündeki pilotiler ile pekişmektedir. Fotoğrafta, ikinci katın giriş cephesine bakan bölümünde kütlenin bir miktar içeri çekildiği ve bir balkon

tasarlandığı çıkarımı yapılmaktadır. En üstte ise aktif kullanımın öngörüldüğü çatı terası tasarlanmıştır. Yapının pilotiler üzerinde yükseldiği görülmektedir. Bu tutum oldukça modern bir hareket olarak üstteki kütlenin hafiflemesini ve anıtsallıktan uzaklaşmasını sağlamaktadır.

Şekil 4.59 : DP İl Binası Projesi (Anonim, 1954).

Tablo 4.1: 1950-1960 Aralığında Aydın'da Yapılan Kamusal Yapılar.

A- RESMÎ YAPILAR	
1- AYDIN BELEDİYE BİNASI, YIL: 1950'LER SONU, MİMARİ: EMİN ONAT	
	Saha analizi notları: Yapı günümüze ulaşamamıştır, ancak kent belleğinde önemli bir yere sahiptir.
2- AYDIN SSK BİNASI, YIL:1950'LER, MİMARİ BİLİNMİYOR.	
	Saha analizi notları: Yapı, günümüzde hala mevcuttur fakat atıl bir durumda olup kullanılmamaktadır. Kullanılmasa dahi tasarımıyla hala bölgede dikkat çeken bir yapı durumundadır.
3- AYDIN ZİRAİ DONATIM KURUMU, YIL: 1950'LER, MİMARİ BİLİNMİYOR.	
	Saha analizi notları: Yapı, sonrasında yapılan değişikliklerle birlikte farklı işlevler için kullanılmıştır.
4- AYDIN ORMAN T. ZİRAAT VE VET. DAİRELERİ, YIL:1950'LER, MİMARİ BİLİNMİYOR.	
	Saha analizi notları: Yapı, günümüzde hala aktif bir şekilde kullanılmaktadır.
5- AYDIN PTT BİNASI, YIL: 1955, MİMARİ BİLİNMİYOR.	
	Saha analizi notları: Yapı, günümüzde aktif bir şekilde kullanılmaktadır.
6- AYDIN ADLİYE BİNASI, YIL:1958, MİMARİ BİLİNMİYOR.	
	Saha analizi notları: Yapı, günümüzde hala aktif bir şekilde kullanılmaktadır ancak dayanıksızlığı ve fiziki yetersizliğinden dolayı yeni bir bina ihtiyacı gündemdedir.
B- EĞİTİM YAPILARI	
7- AYDIN İL HALK KÜTÜPHANESİ, YIL:1950, MİMARİ BİLİNMİYOR.	
	Saha analizi notları: Yapı, günümüzde hala aktif bir şekilde kullanılmaktadır.

Tablo 4.1: Devamı.

8- AYDIN LİSESİ EK BİNASI, YIL:1954, MİMARİ BİLİNMEYOR.	
	Saha analizi notları: Okul bahçesine sonradan farklı yapılar da eklenmiş.
9- AYDIN KIZ ENSTİTÜSÜ, YIL:1954, MİMARİ BİLİNMEYOR.	
	Saha analizi notları: Yapı, kısa zaman öncesine kadar kullanım halindeyken dayanıksızlığı dolayısıyla boşaltılmıştır.
C- ULAŞIM YAPILARI	
10- AYDIN TREN GARİ, YIL : 1955, MİMARİ : ORHAN SAFA	
	Saha analizi notları: Yapı, günümüzde hala aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Ancak yıllar içinde yapıda yapılan birtakım değişiklikler ve ekler sebebiyle özgün halinin okunamadığı alanları vardır.
11- AYDIN SANTRAL GARAJI, YIL: 1959, MİMARİ BİLİNMEYOR.	
	Saha analizi notları: Yapı günümüze ulaşamamıştır, ancak kent belleğinde önemli bir yere sahiptir.
D- ÜRETİM YAPILARI	
12- AYDIN TEKSTİL FABRİKASI, YIL:1957, MİMARİ BİLİNMEYOR.	
	Saha analizi notları: Fabrika yerleşkesi atıl bir durumdayken restore edilerek içinde restoran, sergi alanı gibi alanları da barındıran bir parka dönüştürülerek aktif hale getirildi.
13- AYDIN KASAPLAR HALİ, YIL: 1950'LER, MİMARİ BİLİNMEYOR.	
	Saha analizi notları: Yapı, günümüze kadar birtakım değişiklikler yapılarak gelmiştir.
E- EĞLENCE YAPILARI	
14 – TAŞDÖNER SİNEMASI, YIL: 1950'LER, MİMARİ BİLİNMEYOR.	
	Saha analizi notları: Yapı, yıllardır atıl durumdadır. *Fotoğrafların kaynakları metnin içinde yer almaktadır.

4.2. Taşrada Ulusallık Ve Yüzyıl Ortası Modernizmi Arakesiti

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Kemalist ideolojinin etkili olarak ülke ölçeğinde bütüncül bir proje şeklinde modernleşme çalışmaları uygulanmış ve toplum için gerekli modern koşulların sağlanmasına odaklanılmıştır. Yürütülen her bir çalışmanın alt metninde, Bozdoğan'ın ifadesiyle, savaş döneminden gelen 'hasta adam' fikrinin yıkılarak artık sağlıklı yeni nesillerimizin varlığının kanıtlanması amacı yer almıştır (**Bozdoğan, 2001**). Bu bağlamda, ülkenin bütününde modern insanın ihtiyacını karşılayacak mekan üretimine gidildiği ve tasarımlarda **Overy (2007)**'nin de belirttiği "gün ışığı, temiz hava, ferahlık, hijyen ve sağlık" konularına dikkat edildiği bilinmektedir. Hem dönemde üretilen konut yapılarında hem de kamusal yapılarda bu terimlerin vurgusu ve de alt metinleri algılanabilmektedir. Modernleşme konusunda toplum hedeflendiği için, kamusal yapıların kullanım amacında modernleşmenin ve tasarım dilinde modernizmin görülmesi şaşırtıcı olmamıştır.

Yüzyıl ortasına gelindiğinde ise ülkede farklı ideoloji etkileri ve modernleşmenin farklı ifade biçimleri mimarlık üzerinde etkili olmuştur. Demokrasi iddiasıyla çıkagelen DP iktidarı, kendi ideolojisini etkili biçimde yansıtabilmek adına kent planlamaları ile kamusal yapı üretimleri konularında çalışmalar yürütmüştür. Demokrasi vurgusu, modernleşme ve kamusal alan ilişkisini; **Heynen (1999)**'in endüstrileşme, kentleşme, ulusal devletlerin ve bürokrasinin güçlenişi, demokratikleşme ve toplumsal gelişim süreci olarak belirttiği modernleşme tanımında okumak mümkündür. Aynı zamanda, Lefebvre (1991)'nin "Kent insanları özgürleştirir, karar alma ve yeni yönler belirlemelerini sağlar." ³⁶ cümlesiyle de ifade güçlendirilebilmektedir.

Çalışma kapsamında odaklanılan 1950-1960 yılları aralığında Aydın'da inşa edilen 14 kamusal yapı olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Çalışmada yer verilen 2 yapı ise tasarım aşamasında kalarak uygulamaya geçmemiştir. DP iktidar olduktan sonra, belediye partisi de değişen Aydın'da, 1955 yılında, yeni bir Belediye Binası'nın yapıldığı görülmüştür. Birinci Ulusal Mimarlık dilinde olan eski belediye binasının yerinde, dönemdeki Uluslararası Üslup anlayışının etkilerinin okunduğu yeni bir bina tasarlanmıştır. Ancak yapının yerden yükseltilmiş arkadlı girişe sahip oluşu ve kırma

---

³⁶ Lefebvre, H. (1991) "The Production of Space" (önsöz D.Harvey), Blackwell, London.

çatı kullanımının görülmesi dönemde hala İkinci Ulusal Mimarlık anlayışının da etkili olduğuna işaret etmektedir. Diğer yandan, binanın yalnızca resmi işler için kullanılmayıp sergiler gibi kültürel aktiviteler için de kullanılması modernleşme hedefi bağlamında Heynen'in tanımındaki toplumsal gelişim sürecine dahil bir alan olarak görülüp dikkat çekici bulunmuştur. Diğer bir yandan da bu sergiler sayesinde ve önündeki açık alanı sayesinde kamusal özellik artmıştır. Önceki bölümde işlendiği gibi, kentte Halk Kütüphanesi, Aydın Lisesi Ek Binası, Kız Enstitüsü ve Taşdöner Sineması gibi doğrudan eğitime ve kültürel gelişime katkıda bulunan yapılar da açılmıştır. Kütüphane ve liseler devlet eliyle yapılan ve kentin eğitim-kültür seviyesini artırmaya yönelik açılan yapılarken Taşdöner Sineması özel bir girişimin ürünüdür. Lise ve Kız Enstitüsü yapıları, kütle oranları dolayısıyla yüzyıl ortası modernizmi etkilerini görece daha çok yansıtırken kütüphane binasının cephe ve plan kurgusunda İkinci Ulusal Mimarlık çağrışımları belirgindir. Yapıda cepheden algılanan kot farklılıklarının olması, arkadlı giriş ve apsis benzeri çıkıntı yapılarak iç mekanda sahne tasarlanması yapının İkinci Ulusal Mimarlık etkilerinde pratiğe geçtiğini göstermektedir. Kütüphanenin yeni bir bina olmasına karşın ulusalcı yaklaşımda tasarlanıp kentin işlek aksına ve özellikle de gara yakın konumlandırılması dönemi içinde değerlendirildiğinde dikkat çekici bulunmuştur. Çünkü dönemde İstanbul'da ziyaretçilere 'modern bir kent' gösterilmek istenerek bu doğrultuda imar çalışmaları yürütüldüğü bilinmektedir. Ulusalcı yaklaşımda cepheye sahip bir yapının konumu ve tasarım yaklaşımları değerlendirildiğinde taşrada İstanbul'daki gibi bir düşüncenin tam olarak var olmadığı düşünülmüştür. Bu düşüncüyü, kütüphaneye yakın konumda tasarlanan PTT binası da desteklemektedir. Kütüphaneye, belediyeye ve gara yakın bir konumda yer alan PTT binasında da yine İkinci Ulusal Mimarlık izlerinin etkisi göze çarpmaktadır. Yapının plan şeması, işlevselliğe yönelik tasarlanmasıyla modernist bir tutum sergilese de cephelerindeki kesme taş kaplamasında İkinci Ulusal Mimarlık izleri görülmektedir.

Taşdöner Sineması'nda ise taşıyıcı sistem dışarıdan vurgulanarak cephede düşey bir dil yakalanmıştır ve pencere sövelerinde modern yaklaşımlar görülmüştür. Birinci katında yer alan balkon da kullanıcıyı alt kota indirmeden temiz hava almayı sağlaması yönüyle modernleşmeyle ilişkilendirilebilmektedir. Ancak, kütlenin parsel formunda tasarlanması ve gişe kısmındaki volta döşeme detayı yapıda melez bir tutumun var olduğuna işaret etmektedir.

Aydın'da kentlinin sahip olmaya başladığı modern yaşam biçimi, sağlıklı nesiller yetiştirme gayesiyle yeni mekanlara ihtiyaç doğurmuştur. Örneğin, dönemde açılan Tekstil Fabrikası yerleşkesinin çalışanları için temiz hava alıp spor yapabilecekleri alanları barındırması, özel günlerde baloların düzenlenmesine imkan vermesi yönüyle modern insan ihtiyaçlarının göz ardı edilmediğini düşündürmektedir. Hilton Oteli örneğinde olduğu gibi kentliye yeni aktiviteler için imkan sağlaması yönüyle de dikkat çekici olmaktadır. Dönemde açılan Kasaplar Hali'nin de sağlıklı toplum gayesiyle ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Halka hayvansal ürünler için ayrı bir mekan tanımlanarak önceki hijyen koşullarına göre iyileştirme sağlanmıştır. Bu çaba, mekansallaşırken geleneksel bir öge olan avlunun kullanıldığı görülmüştür. Yapının, klasik bir dikdörtgen han tipolojisi kurgusunda simetrik bir şekilde tasarlanıp bir tarafındaki kısa kenarının yükseltilmesi hale anıtsal bir görünüm kazandırmıştır. Ancak cephelerde modern görünümlü taşıyıcılar tercih edilmesi sürekli bir hareketlilik kazandırarak yapıyı yüzyıl ortası modernizmine yaklaştırmıştır.

Öte yandan, modern mekanların üretilmesi DP'nin programındaki demokrasi ve insan hakları vurgusunu anımsatmaktadır. Kentteki SSK binasının açılış amacıyla da işçilerin sağlık sigortasını düşünmesi yönüyle insan hakları alt metni yer almaktadır.³⁷Hükümet Binası'na giden aks üzerinde yer alan bina, büyük ve köşeyi kucaklayan dairesel formunun yanında cephesindeki yatay - düşey kartuş elemanları ve turkuaz mozaik kullanımıyla yüzyıl ortası modernizmi etkilerinin okunduğu bir yapıdır. Benzer şekilde, tasarım aşamasında kalan DP İl Binası tasarımının da dairesel ve pilotilerle yerden yükseltilmiş bir kütle formuna sahip olması kentte uluslararası üslup arayışlarının uygulanmaya çalışıldığını gösteren bir örnek olmuştur. Ayrıca, iktidar partisinin il içinde büyük bir ölçekte ve modern arayışlar içinde bir bina tasarlatması politik açıdan görünürlüğünü ve izlediği uluslararası yörüngenin mekânsal temsiliyetini göstermesi açısından önemlidir.

Açılan bu binaların haricinde; Adliye Binası, TZDK binası ve Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Binası da dönem içerisinde kente kazandırılmıştır. Resmi işlemlerin yürütülmesini sağlayan bu yapıların birbirlerine yakın zamanlarda

---

³⁷ DP iktidarlığı sırasında modernleşme anlayışı da bağlamında sağlık alanında da önemli adımlar atılarak Genel Sağlık Sigortası kurulması adına çalışmalar yürütülmüştür. Yapılan çalışmalar sonucunda bu fikrin ülke ölçeğinde değil ancak ücret karşılığı çalışan işçiler özelinde uygulanabileceği düşünülmüştür ve bu hedef doğrultusunda İşçi Sigorta Kurumu işçilere sağlık sigortası hizmeti sunmak üzere görevlendirilmiştir (Fişek,1991).

yapılmalarına karşın mimarlık yaklaşımlarında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Adliye Binası, Hükümet Konağı ve SSK Binası'nın arasında konumlanmaktadır ve SSK binasında olduğu gibi yüzyıl ortası modernizmi arayışlarının olduğu bir tasarım anlayışıyla üretildiği söylenebilmektedir. Yapının giriş kısmının iki yanındaki asimetrik kollardan düşük kotta tutularak vurgulanması ve uzaktan yapının girişinin algılanması kütleyi hareketlendirmiştir. Yan kütlelerdeki cephelerde sürekli devam eden kartuşlarla birlikte ritmik bir dil yakalanması ve aynı zamanda merdivenin apsis benzeri dairesel formda bir çıkıntı yapılarak uygulanması tasarım yaklaşımında bir arayışta olduğunu gösteren bir çaba olmuştur. SSK Binasıyla olan yakınlığı da düşünüldüğünde hükümet binasına giden aksın modernist yaklaşımda gelişmeye başladığı söylenebilmektedir.

TZDK binası ve Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Binası dönemde işlev bakımından yakın konulara hizmet veren iki kurum olmuştur. Birbirleriyle hem konu bakımından hem de konum bakımından ilişki kurabilen bu yapıların tasarımlarında işlevselliğin gözetildiği görülmektedir. Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Binası'nın yola bakan cephesindeki tasarımı ile adliyenin yan kütlelerindeki cephe tasarımı neredeyse aynıdır. Dönemde kentteki kamusal yapılarda benzer cephe dilinin kullanılması ile beraber kütlenin plastik etkisinin artırılma çabası ülkede görülen Hiltonculuk etkisini ve eleştirilerini akla getirmiştir. TZDK binasının ise atölye kütlesi cephesinde plaster vurgularının daha yalın hali görülse de idari birim kütlesindeki bal peteği şeklindeki güneş kırıcıları yapının tasarımını farklı bir eksene çekerek yüzyıl ortası modernizminde sıklıkla rastlanan brise soleil uygulamalarını anımsatması yönüyle etkili bir tasarım hamlesi olarak değerlendirilebilmektedir.

Modernleşen kentliyle birlikte, kente gelen ziyaretçiler de düşünülmüştür. Modern insanın kullanımına uygun olmayıp yetersiz gelen eski tren garı yerine daha çağdaş bir gar yapılmıştır. Gar binası, kota yerleşimi, cephesindeki düşeylik vurgusu, iç mekan döşemelerindeki açık dişli kiriş kullanımıyla yüzyıl ortası modernizmi ve İkinci Ulusal Mimarlık etkilerini birlikte okutmaktadır. Yapının cephesinin, literatürde Uluslararası Üslup'a geçiş yapısı olarak kabul edilen İstanbul Adalet Sarayı yapısıyla olan benzerliği de dönemdeki tasarım anlayışıyla ilgili fikir vermesi bakımından önemli bulunmuştur. Bunun yanında modern bir gar yapılması kente gelen ziyaretçilerin modern bir kente geldiklerini düşünmeleri açısından önemli bir adımdır. Gara gelen ziyaretçilerin işlek kent aksına çıkabilmesi ve yine karşıdaki modern belediye

binasıyla karşılaşabilmesi durumu, Adnan Menderes'in İstanbul'daki Yeşilköy Havalimanı'dan ve yeni yapılan otoyollardan kente gelenler için ilk etapta yaratılacak modern kent imgesini önemsemesi durumuyla benzeşmektedir.³⁸ Öte yandan gar inşası yapılması, DP programının demiryolu inşasına devam edilmesi vurgulanan 79. Maddesi'yle de ilişkilendirilebilmektedir.³⁹

Demiryollarındaki düşüncelere benzer şekilde hatta daha etkili vurgusunun, karayolu yapımı için Adnan Menderes tarafından sıklıkla altının çizildiği düşünüldüğünde diğer il ve ilçelere ulaşım için yapılan yeni karayolları ve karayollarıyla ilişkili yapıların kentte pratiğe geçmesi beklenmeyen bir durum olmamıştır. Bu amaçla açılan Santral Garajı kente kazandırılarak hem kentteki araç sirkülasyonunun kontrolüne yardımcı olunmuş hem de içinde garaj içinde konumlanan akaryakıt istasyonu gibi modern birimler dönemin modernleşme politikalarının etkisini görünür kılmıştır. Santral garajı tamamen işleve yönelik olacak şekilde kurgulanarak yalın bir form ve cephelere sahiptir. Bu haliyle yalnız işlev bakımından değil mimarlık yaklaşımında da modernist bir tutum sergilemektedir. Söz konusu dönemde Aydın için yapılan her bir imar uygulamasının yayınlarda devlete ve belediyeye yapılan övgülerle yer alması da Aydın ili sakinlerine kentin modernleşmesini göstermek amacını taşımaktadır. Özellikle Aydın valiliğinin 1954 yılında çıkarmış olduğu Aydın'ın Aydınlığı adlı eser bu konuda oldukça önemli bir kaynak olmuştur.

Özetle, 1950-1960 yılları arasında Başbakan Adnan Menderes'in memleketi olan kentte tasarlanan her yapının altında barındırdığı demokrasi gibi politik söylemler bir yana, tasarım anlayışları da kent modernleşmesi için önemli olmuştur. DP'nin vurguladığı Amerikan yaşam tarzı ve modernlik söylemleri kentte biçimsel karşılık bulmuş ve yüzyıl ortası modernizmi etkileri kısmen de olsa kentte görünür kılınmıştır. Çoğu yapıda, İkinci Ulusal Mimarlık ve yüzyıl ortası modernizmi diyalogunun kurulmasıyla melez bir tutum sergilendiği ve bu durumun yapıları özgün kıldığı söylenebilmektedir. Diğer bir yandan bu melez tutum, **Berman (1994)**'ın yeni deneyimlere kucak açarken bir yandan da onlardan korkmak, hem devrimci hem de

---

³⁸ Adnan Menderes 23 Eylül 1956'daki bir basın toplantısında imar hareketleri düşünceleriyle ilgili söyledikleri: "... Trakya'dan ve bu yolla Avrupa'dan ve ayrıca Yeşilköy hava meydanından şehre gelenlerin, birinci sınıf bir yoldan yar ve ağyara, Ortaçağ'ın geri bir kasabası manzarasını veren bir mahalde İstanbul'a girmesini önlemek lâzımdır." (İstanbul Ekspres, 24 Eylül 1956.).

³⁹ Madde 79: "Demiryollarımızın inşasına devam olunmalıdır. Demir yollarımızı besleyecek kara yolları ile, limanlar, depo ve antrepoların, birbirlerini tamamlayıcı surette yapılmalarını ulaştırma sistemimizin içinde görüyoruz" (DP Programı ,1946).

muhafazakâr, yani çelişkilerle dolu bir hayat sürdürmek olarak nitelendirdiği modern olma durumuyla da ilişkilendirilebilmektedir. Taşranın modernleşmeye ne kadar açık olduğunu, modernizmi ne kadar istediğini sorgulatan bir yanı olduğu söylenebilmektedir.

Yapılan kentsel ölçekteki inceleme sonucunda, gar, belediye, kütüphane ve PTT binalarının birbirleriyle, kentin işlek aksıyla ve Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan diğer kamusal yapılarla ilişki kurabildiği görülmektedir. Bunlardan ayrı olarak SSK ve Adliye Binaları da birbirine yakın konumda Hükümet Bulvarı üzerinde yer alarak resmi bir aks algısı oluşturmaktadır. İşlev bakımından bir bağlantısı olmasa da Kasaplar Hali de bu aks üzerinde yer almaktadır ayrıca Santral Garajına da yakın bir konumdadır. Diğer yapılan kamusal yapıların birbirleriyle kurdukları ilişkinin zayıf olduğu, ancak TZDK ve Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Binası'nın görece daha yakın bir ilişkide oldukları görülmektedir (**Şekil 4.60**). Erken Cumhuriyet Dönemi'nde görülen modern yapıların aynı aks üzerindeki sürekliliği, bu on yıllık süreçte uygulanmamıştır. Bunun sebebinin, birçok yapının eski yapıların yıkılıp yerine yapılması ya da aynı alan içerisinde bulunan yapılara ek yapılması dolayısıyla olabileceği düşüncesini akla getirmiştir.

Şekil 4.60: 1950-60 Aralığında Aydın'da Yapılan Kamusal Mekanlar.

5. SONUÇ

Bu tez çalışması kapsamında Aydın'daki 1950-1960 yılları arasındaki modernleşme uygulamaları ve değişen politik izleğin mimarlıkta bulduğu karşılıklara odaklanılarak taşradaki çok katmanlı ilişkiler sorgulanmıştır. Söz konusu dönemde tasarlanan 16 kamusal yapı, modernleşme ve taşra kavramları üzerinden mekan-politik bir okumaya tabi tutulmuş; ve demokratik ve modern yaşam biçimlerinin mekânsal izleri sürülmüştür.

Bu arayışların yanında, dönemin başbakanı olan Adnan Menderes'in Aydın'lı olması da göz önüne alınarak İstanbul'daki imar çalışmalarındaki doğrudan etkisinin, Aydın'daki olası uzantıları ve iktidar partisinin bir taşra kentindeki temsiliyeti sorgulanmıştır.

Mimarlık, topluluk halinde yaşamın başladığı yıllardan bu yana ideolojilerin temsil edilmesinde araç olarak kullanılan en etkili yöntemlerden biri olmuştur. Türkiye özelinde değerlendirildiğinde ülkedeki farklı dönemlerin farklı ideolojik anlamları barındıran mimarlık dillerine sahip olabildiği görülmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'de hızlanan modernleşme hareketi mimarlığa yansarak hem yeni ideolojinin temsili olmuş hem de bireyleri modern yaşama dahil edebilmek için bir araç olarak kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonrasında ise, Batı bloğuna yakın durulması, çok partili hayata geçilmesi gibi durumların da etkisiyle modernleşmede farklı etkenlerin varlığı ortaya çıkmış ve mimarlık alanında bu değişimler özellikle kamusal yapılarda/alanlarda kendini göstermiştir. Çalışma kapsamında ele alınan 1950-1960 aralığı, geçilen çok partili hayatın etkisiyle cumhuriyet coşkusunun hissedildiği dönemden uluslararası düzene geçişin yaşandığı bir süreç olmuştur. 1950'de DP'nin genel seçimleri kazanmasıyla Celal Bayar Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes de Başbakanlık görevine getirilmiştir ve dönem boyunca, ülkede ekonomik ve sosyopolitik değişimler yaşanmıştır. Ekonomi alanında liberal politikalara geçilmesi planlanarak yatırımların özel sektör eliyle gerçekleştirmesi teşvik edilmiştir. Aynı zamanda; Marshall Planı, tarımda makineleşme, atıl alanların tarımsal üretim için açılması, ülkedeki ihraç ürünlerine olan rağbet artışı gibi etkenler de ülke ekonomisinde hareketliliğe neden olmuştur. Bunların dışında daha ilk parti programında insan hakları ve demokrasiyle birlikte,

imar ve kalkınma faaliyetlerinden de bahseden DP, ülkedeki mimarlık uygulamalarında etkili olacağını belli etmiştir ve iktidara geçtikten sonra Başbakan Adnan Menderes'in öncülüğünde başta İstanbul, Ankara ve İzmir kentleri olmak üzere imar çalışmalarına başlanmıştır. Bu çalışmalarda, ülkede yaşanan konut sorunu, kente göç ve arsa maliyetlerinin artması gibi nedenlerin de payı olmuştur.

Bahsi geçen on yıllık dönem, Türkiye'deki mimarlık ortamında ve iktidar partisinin kentsel politikalarının önemli ölçüde hissedildiği büyük kentlerde Uluslararası Üslup'un egemen olduğu bir aralık olmuştur. Ekonomik ve politik etkilerin yanı sıra, uluslararası ortama açılma durumu pek çok yabancı yayının ülkeye daha aktif olarak gelmesini sağlamış, mimarlık mesleğinin örgütlenme ve profesyonelleşme atılımlarına neden olmuş, eğitim ortamında değişimleri beraberinde getirmiştir. Yurt dışındaki mimarlık gelişmelerinin takip edilmesiyle ülkede ekonomideki değişimlerle uyumlu, yeni yapı malzemelerinin de kullanımına başlanmıştır. Ülkede İstanbul Adalet Sarayı ve akabinde Hilton Oteli ile başladığı söylenen Uluslararası Üslup etkileri diğer kentlerde de pratiğe geçmeye başlamıştır. Özellikle Hilton Oteli'nden sonra belirgin bir petek cephe dili üretimi ülkede yaygınlaşmıştır.

Adnan Menderes'in memleketi olan ve dönemin taşra kentlerinden biri olan Aydın'da DP'nin kazandığı genel seçim sonrasındaki yerel seçimlerde de DP kazanmıştır. Kentte DP'nin hızlıca organize olmasının sebeplerinden biri kuşkusuz Adnan Menderes olmuştur. Yerel seçim sonrasında Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Aydın'da başlayan imar çalışmaları hız kesmeden devam etmiştir. Kamusal yapılar üzerinden yapılan değerlendirme sonucunda Aydın merkezinde 10 yıllık süreç içinde 16 kamusal yapı tasarlandığı, ancak tasarlanan yapılardan iki tanesinin uygulama aşamasına geçmediği görülmüştür. 1923- 1950 aralığındaki 27 yılı kapsayan dönemde 13 adet kamusal mekan/alan üretilirken 1950-60 yılları arasındaki yalnızca 10 yıllık süreçte 14 adet yapının kente kazandırılması DP iktidarlığı ve Adnan Menderes'in başbakanlık yaptığı dönemde kentteki imar çalışmalarının arttığını göstermektedir.

İncelenen kamusal yapılarda DP'nin ülkenin dört bir yanında uygulamaya çalıştığı modernleşme, toplumun eğitim-kültür seviyesinin artırılması, üretimin kolaylaştırılması, özel sektörün girişimlere teşvik edilmesi, insan hakları ve demokrasi politikalarının da etkilerinin görüldüğüne dair mekânsal kanıtlara ulaşılmıştır. Bu bağlamda taşrada da modern insanın ihtiyaç duyduğu mekan üretimlerine gidilip tasarlanan yapıların yüzyıl ortası modernizmi anlayışına paralel olduğu sonucuna

varılmıştır. Ancak yapıların işlevlerindeki modern arayışlar tasarımlarında doğrudan karşılık bulmayıp geleneksel ve ulusalcı bir yaklaşımla desteklenmiştir. Bu tutum çoğunlukla cephedeki düşeylik vurgusuyla gerçekleştirilmiştir.

Kent ölçeğinde önemli olan bu kamusal yapıların kimi zaman birbirleriyle ilişki kurduğu da görülmüştür. Tren garı, belediye, kütüphane ve PTT binaları kentin işlek aksı ve Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan diğer kamusal yapılarla da iletişim halindedir. Ancak birbirine yakın konumlanan bu yapıların mimari dillerindeki farklılık dikkat çekmektedir. Tren Garı ve Belediye Binası nispeten daha modernist çizgide yer alırken kütüphane ve PTT yapıları cepheleri dolayısıyla İkinci Ulusal Mimarlık eksenine daha yakın bir anlayışta değerlendirilebilmektedir.

SSK Binası, Adliye Binası, Kasaplar Hali ve Santral Garajı kentin başka bir kısmında birbirlerine yakın konumda bulunmaktadır. SSK ve Adliye Binaları aynı aks üzerinde yer almaları ve bu aksın Hükümet Konağı'na doğru gitmesi resmi bir aks algısı oluşmasına da neden olmaktadır. Santral Garajı, dönemde DP'nin uyguladığı ulaşım politikalarıyla da örtüşen ve içinde akaryakıt istasyonu gibi modern birimler barındıran bir yapı olmuştur. Kasaplar hali de modern ve hijyenik gıda ulaşımını sağlayan bir yapı olmasının yanında yüzyıl ortası modernizmi etkilerinde olduğunu gösteren cephe kurgusuna sahiptir. Aynı zamanda plan kurgusundaki avlulu ve mevcut kota uygun tasarımıyla geleneksel hamleler de barındırmaktadır. Birbirlerine yakın bulunan Adliye Binası ve SSK binalarının kütle formlarında da modern mimarlık etkileri görülmektedir. Adliye Binası'nın apsis benzeri ögesi, ve asimetric kütlesi; SSK binasının bulunduğu köşeyi kucaklayan formu, cephesindeki yatay-düşey kartuşlar ve turkuaz mozaik kullanımı yüzyıl ortası modernizmi etkilerini çağrıştırmaktadır.

Diğer yapılan kamusal yapıların birbirleriyle kurdukları ilişki zayıfken TZDK ve Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Binası hem işlev olarak hem de konumları itibarıyla iletişim kurabilen yapılardır. Bu iki yapı, DP'nin modern yaşam pratiklerinde uyguladığı tarım politikalarıyla da örtüşmesi bakımından önemlidir. Kentlinin modern tarım makinelerini öğrenmelerini ve kullanıcılarının bir araya gelmelerini sağlayan bu iki yapıdan özellikle TZDK binasının cephesinde modern mimarlık arayışları görülmektedir. Bal peteği şeklindeki güneş kırıcısı modern yaklaşımıyla kütlenin plastik etkisinin artmasına neden olmuştur. Orman T. Ziraat ve Veteriner Daireleri Binası ise, cephesindeki düşeyliği vurgulayan kartuşlarıyla vurgusuyla dikkat çekmektedir. Benzer düşeylik etkisi Adliye Binası'nda da uygulanmıştır. Neredeyse

aynı yaklaşımda cephelerin üretilmesi, ülkedeki “Hiltonculuk” eleştirilerini akla getirmiştir.

Sonuç olarak, yüzyıl ortasında Aydın’da DP’nin uyguladığı modernleşme, eğitim-kültür ve ekonomi politikalarına koşut biçimde imar çalışmaları yapıldığı ve dönemde kentteki kamusal yapıların artış gösterdiği görülmüştür. Yapılan kamusal yapılarda DP’nin demokrasi vurgusunun mekansallaştığı örnekleri de görmek mümkündür. Çoğu mekan sosyalleşmeye ve düşünce paylaşımına olanak sağlayarak toplumun farklı kesimlerini bir araya getirmiştir. Bu bağlamda, kamusal yapılar kentlinin sosyal gelişimine katkıda bulunmuştur.

Söz konusu dönemde İstanbul’da olduğu gibi modern bir kent yaratmak amacıyla yüksek oranda yıkım işlemleri görülmese de bazı eski binaların yıkılıp yerlerine yenilerinin yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Birinci Ulusal Mimarlık dilindeki yapıların yerine, daha çağdaş yapılar yapılmıştır. Bu durum da kısmen kent görünümünün ve imgesinin değişmesine neden olarak kente yeni bir kimlik kazandırmıştır. Ayrıca, kentin ulaşımı düşünülerek hem karayolları çalışmalarına başlanmış hem de tren garı ve santral garajı gibi ulaşım yapıları yapılmıştır. Bu uygulamalar, DP’nin ulaşım ve modernleşme politikalarıyla ilişkilenebilir. Ulaşım yapılarının modern yapılması, Adnan Menderes’in İstanbul için düşündüğü, ziyaretçileri modern bir kentle karşılaştırma planlarının memleketi olan Aydın için de düşünülmüş olabileceğini akla getirmiştir. Öte yandan, yapım aşamasına geçemeyen ancak modern bir yaklaşımla tasarlanan DP il binasının da kentte güçlü bir ideolojik iletinin verilmesi amacıyla kurgulandığı düşünülmektedir.

Kentteki mimarlık pratiklerindeki tasarım dili, ülkenin büyük kentlerinde uygulanan Uluslararası Üslup anlayışına yaklaşılsa da aynı hızda ve kararlılıkta gerçekleşmemiştir. Plan kurguları işleve yönelik tasarlanırsa da cephelerinde hala ulusalcı etkide öğeler görülmüştür. Analiz edilen yapılara bakıldığında, melez bir tutumla İkinci Ulusal Mimarlık ve yüzyıl ortası modernizmi arakesitinde tasarımlar üretildiği söylenebilmektedir.

KAYNAKLAR

- Agman, L. (2020, 17 Mayıs), “Aydın kız enstitüsü öğrencilerinin 19 Mayıs provası”, (gönderi), Facebook. Erişim Tarihi: 24.04.2023. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=3151140008249850&set=gm.1890894511046177>
- Akdağ, M. (2007),“1946-1950 Yılları Arasında Aydın’da Siyasal Yaşam” ,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Akdağ, M., (2008),”Türkiye’de Çok Partili Yaşama Geçiş Sürecinde İlin Sosyal ve Ekonomik Şartları Işığında Aydın’da Siyaset (1946-1950)”, Aydın.
- Akpınar, İ., Bilsel, C., Boysan,B., Uz, F., Ünsal .O., Göksu, F. (2011), “İstanbul, ‘Yıkarak Yapmak’.....” Betonart Dergisi,29.
- Akın, D., & Akın, F. (2023), “Demokrat Parti’nin İlk Yıllarında Uyguladığı Tarım Politikası (1950-1951)”, Journal of Emerging Economies and Policy,8(1) 155-165.
- Alevci, H. (2022,28 Şubat), (Gönderi), Facebook. Erişim Tarihi: 01.02.2024 <https://www.facebook.com/photo?fbid=4995156740542077&set=pcb.2506027286199560>
- Aline B. Louchheim, (1951), “Modern Amerikan Mimarisi Hakkında Bir Noktai Nazar”,Arkitekt,05-08:137-138.
- Alpagut L. (2005), “Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Ankara’daki Eğitim Yapıları”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alsaç, Ü. (1976), “Türkiye’deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemi’ndeki Evrimi”, KTÜ Baskı Atölyesi.
- Altaban,Ö. (1998), “Cumhuriyet’in Kent Planlama Politikaları ve AnkaraDeneyimi”. 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık. Ed. Yıldız Sey. İstanbul:Tarih Vakfı Yayınları, 41-64.
- Altınöz Özkan, M. (2020), “Sanayileşme ve Modernizm”, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Anadolu,14 Ağustos 1935.
- Anadolu, 2 Ocak 1946.
- Anadolu, 31 Mart 1946.
- Anadolu, 11 Ekim 1946.
- Anadolu, 10 Ocak 1947.
- Anadolu, 16 Temmuz 1948.
- Anonim, (1954),”Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın Aydın ve Denizli’ye Ziyareti.”
- Anonim, (1950) “Amerika Birleşik Devletlerinde Fabrika Mamulü Hazır Ev Tipi”, Arkitekt, 03-04:71-73.

- Anonim, (1950), "Belediyeler Yıllığı (1949- 1950)",Ankara.
- Anonim, (1950), "Bir Amerikan Mutfağının Tertibatı", 07-10:158-161.
- Anonim (1952), "Birleşik Amerika'da Milli Parklar", Arkitekt,05-06:97-98
- Anonim (1952), "İzmir Şehri Milletlerarası İmar Plânı Müsabakası Jüri Raporu", Arkitekt,05-08:119-138.
- Anonim, (1952), "Karayolları Çalışmaları", Arkitekt:11-12:245-251.
- Anonim, (1954), "1953-1954 Türkiye Karayolları Faaliyeti", Arkitekt,03-06,81-82
- Anonim , (1954)"Aydın'ın Aydınlığı", Aydın Valiliği.
- Anonim, (1958), "Turistik Cephesi ile Aydın", Aydın Valiliği.
- Anonim,(1967) "Aydın İl Yıllığı", Aydın Valiliği.
- Anonim, (1982) "Aydın", Yurt Ansiklopedisi, Cilt 2, s. 966-1096.
- Anonim, (2012), "Aydın Kültür Envanteri I-II", Aydın Valiliği Kültür Yayınları,Ankara.
- Anonim, (2017, 14 Ağustos), "aydın-zirai donatım kurumu bir zamanlar" (Gönderi), Facebook. Erişim Tarihi: 01.02.23, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1137923696308535&set=a.140042229430025>
- Anonim,(2017,12 Ekim), "Ziraat Bankası-Aydın Şubesi 1929" (Gönderi), Facebook. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1185322328235338&set=a.1222926794474891>
- Anonim (2018, 4 Şubat), "Aydın kız enstitüsü 50 li yıllar" (Gönderi), Facebook. Erişim Tarihi: 01.02.2023 <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1288104891290414&set=a.1282558851845018>
- Anonim, (2022, 9 Ekim), "Aydın Spor Sahası 1938", (Gönderi), Facebook. Erişim Tarihi: 24.04.2024. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=397856279222665&set=a.543650709069173>
- Anonim, (2022, 2 Kasım), "Aydın – Belediye Parkı - Fotokart 1930lu yıllar", (Gönderi), Facebook, Erişim Tarihi: 01.02.2023. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=416334174041542&set=a.386785250329768>
- Anonim, (2023, 1 Mart), "Aydın 1935-40 Hükümet Konağı" (Gönderi), Facebook. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=500160555658903&set=a.386785250329768>
- Anonim, (2023, 15 Mayıs), "Aydın Tren Garı 1955", (Gönderi), Facebook, Erişim Tarihi: 01.06.2023. <https://www.facebook.com/photo?fbid=541618424846449&set=a.386785250329768>
- Arıkan, Z. (1999), "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi",Atatürk Yolu Dergisi,6-23

Arkitekt,1941/42-11-12

Arkitekt, 1957/02: 63-68.

Arkitekt, 1959-02: 295.

Arkitekt: 1956-03:285.

Arkitekt,1957-02:287

Arseven, C. E. (1984), "Türk Sanatı", İstanbul: Cem Yayınevi.

Aslanoğlu, İ. (1985), "Ankara Sergi Evi Binası: Sonraki büyük Tiyatro", Mimarlık :9.

Aslanoğlu, İ. (1988). "Modernizmin Tanımı, Sınırları, Erken Yirminci Yüzyıl Mimarlığında Farklı Tavrılar," ODTU MFD (8:1) 59-66.

Atmaca Çetin H.,Tuna Ultav,Z. Uz, F. (2019), "Reflections of the İstanbul Hilton Hotel on Mid-century Hotel Buildings in Turkey", Art-Sanat, 12(July 2019), s. 57-88.

Aydemir, Ş. S. (1968) "II. Adam/1938–1950", c.2, s. 23.

Aydın, Ü. (2013,1 Mayıs), (Gönderi) Facebook. Erimi Tarihi: 20.04.2024.
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=10151538956569407&set=g.175429865946023>

Aydın, 10 Eylül 1946.

Aydın, 25 Haziran 1946.

Aydın, 12 Aralık 1946.

Aydın Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2021,3 Temmuz), "Ömer Muharrem Sabun Fabrikası, Aydın", (Gönderi),Twitter. Erişim Tarihi: 09.05.2023
<https://twitter.com/iktm09/status/1411262328180510723>

Balaban Varol, E. (2023)." Modernitenin Evi: 1950-1965 Yılları Arası Türkiye'deki Apartman Mimarlığının Arkitekt Dergisi Üzerinden İncelenmesi". Kültür Araştırmaları Dergisi,16

Batur, A., (2005), "A Concise History: Architecture in Turkey During The 20thCentury", Chamber of Architects Publications, Ankara.

Bayındır H.H. , Poyrazoğlu H. F. (1966), "Aydın Kenti- Tarihi-Coğrafyası Bugünü", Aydın.

Baytal, Y. (1988). "Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957)". Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 546-567.

Behçet,Bedrettin (1933), "Türk İnkılap Mimarisi", Mimar, 33-34.

Berkes, N. (2005). "Türkiye'de Çağdaşlaşma". İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Berman, M., (1994)," Katı Olan Her şey Buharlaşıyor". İstanbul: İletişim Yayınları

Besim,Z. (1925), "İmar ve İhya", Yanık Yurt 7 Teşrini Evvel 1925

Biarez,S. (1998), "Territoires, espaces urbains, espaces publics. Une approche de l'action public locale en France", Revue Suisse de Science politique, s. 67-89.

Bilgin, İ. (1998), „Anadolu’da Modernleşme Sürecinde Konut ve Yerleşme”, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık.

Bilsel, F.C. (2015), "Geç Osmanlı Döneminden Cumhuriyet’e Çağdaş Şehir Düşüncesi Ve İstanbul Planlaması", İçinde: "Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi",8.

BOA, G. No: 523, S. No: 11, 20/10/1953

Bora T (2004). "Türkiye’de Siyasi İdeolojilerde ABD/Amerika İmgesi: Amerika: En “Batı” ve “Başka” Batı. İçinde: U Kocabaşoğlu (der), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Modernleşme ve Batıcılık, Cilt 3, İstanbul: İletişim Yayınları, 147-169.

Bora,T., (2016), "Adnan Menderes",İçinde: M. K. Kaynar (der), "Türkiye’nin 1950’li Yılları", 2. Baskı, İletişim Yayınları.

Boysan, B. (1990), "Halkla İlişkiler Stratejisi Olarak İstanbul’un İmarı; Türk Belediyeciliğinde 60 yıl”, IULA-EMME, s. 234-240.

Boysan, B.(2010), “İstanbul’un Sıçrama Noktası”, Osmanlı Başkentinden Küreselleşen İstanbul’a: Mimarlık ve Kent, 1910-2010, haz. İpek Akpınar, İstanbul s. 81-82.

Bozdoğan, S. (2001), "Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür", Metis Yayınları, İstanbul.

Bozdoğan S. Akcan E. (2011), Turkey: "Modern Architectures in History", Reaktion Books Ltd

Burçak, Rıfkı S. (1979) "Türkiye’de Demokrasiye Geçiş (1945–1950)", s.64.

Cengizkan, A. (2002), "Modernin Saati: 20. Yüzyılda Modernleşme ve Demokratikleşme Pratiğinde Mimarlar, Kamusal Mekan ve Komut Mimarlığı", Mimarlar Derneği.

Cumhuriyet, 4.09.1950.

Çeçen, A., (2020). "Kültür ve Politika", Astana Yayınları, 3. Baskı, Ankara.

Çetin, S. (2005), "Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Bir Modernleşme Projesi: İzmir’in Yangın Bölgesinin İmarı", Mimarlık, 326.

Çubukçu, E. (2021). "Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarisinde Ulusal Kimlik Arayışı: Ankara’daki Kamu Yapıları". Kültür Araştırmaları Dergisi, 9, 359-378.

Dağlı, N.-Aktürk, B. (1988). "Hükümetler ve Programları (1920-1960)",Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınevi

Dalkılıç N., Halifeoğlu F.M. (2011), "Erken Cumhuriyet Döneminde Diyarbakır’da Kamu Binaları:1923-1950 Dönemi", Mimarlık Dergisi, 358.

Demirel T (2011). "Türkiye’nin Uzun On Yılı: Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi". İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Demokrat Parti Programı, 1946.

Dursun, D.(1992), "Bayar, Celâl (1883-1986) Türkiye Cumhuriyeti’nin Üçüncü Cumhurbaşkanı", TDV İslâm Ansiklopedisi,5.

- Durukan Kopuz, A. (2018). "Türkiye’de Erken Cumhuriyet Dönemi Yabancı Mimarların İzleri, Franz Hillinger Örneği", Megaron, 13 (3).
- Eisenstadt, S.N. (2007), "Modernleşme: Başkaldırı ve değişim". (Çev: U. Coşkun), Doğu Batı Yayınları.
- Eldem, S.H. (1939), "Milli Mimari Meselesi", Arkitekt, S.09-10 (1939), Sf. 220-223
- Eldem, S. H., (1940), "Yerli Mimariye Doğru", Arkitekt, 03-04 (111-112).
- Ergut, E. A. (2009), "Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı: Tanımlar, Sınırlar, Olanaklar", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 7-13.
- Fişek, H.N, (1991), Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinde Sağlık Politikaları", Toplum ve Hekim, 7-48."
- Giddens, A. (2014). "Modernliğin sonuçları. (6. Baskı). (Çev: E. Kuşdil). İstanbul: Ayrintı Yayınları."
- Goldhagen, S.W., (2000), Rejean Legault (eds), "Anxious Modernisms, Experimentation in Postwar Architectural Culture" MIT Press.
- Göndürü, D.S. (2020), "1930 Yılı Sonlarında Cumhuriyet Halk Fırkası Taşra Teşkilatı: Heyet Raporları Üzerinden Bir Değerlendirme", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi Sayı: 66, Bahar 2020, S.123-152.
- Göney, S. (1975), "Büyük Menderes Bölgesi", İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Gül, M. (2015). "Menderes Dönemi İstanbul’unda İmar Hareketleri ve Arka Planı". Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi.
- Güneş, G. (2003), "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Aydın", Tarih ve Toplum, 239.
- Güneş G., (2012), "Tarihsel Süreçte Aydın", Aydın Belediyesi Kültür Yayını.
- Gürel M. (2015), "Türkiye’de Yüzyıl Ortası Modernizmi: 1950’ler ve 1960’larda Kültürler Arası Mimarlık", Routledge Mimarlık Araştırması.
- Habermas, J. (1978) "L’Espace Public" , Payot, Paris
- Habermas, J., 1997, "Modernity: An Unfinished Project" içinde: "Habermas and the Unfinished Project of Modernity", (der) Maurizio Passerin d’Entrèves & Şeyla Benhabib, Cambridge & Massachusetts: MIT Press
- Harvey, D. (2003), Postmodernliğin Durumu, Çev: Sungur Savran Metis Yayınları, İstanbul.
- Haşım A. (1928), "Gurebâhâne-i Laklakan," Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Heynen, H. (1999), "Mimarlık ve Modernite: Bir Eleştiri", MIT Press.
- Hür Aydın, 29 Ağustos 1953.
- Işık, G. (2010), "Kayseri’de Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları", Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Anonim, (1957), İller ve Belediyeler Dergisi, 146.

İstanbul Ekspres, 24 Eylül 1956

Kahraman, H.B., (2007). "Konuklar ve ev sahipleri", Sabah Gazetesi, 17.05.2007.

Kaloç, D. (2019), "Aydın Belediye Tarihi (1930-1960)", Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Kanca.O.C. (2012). "1950-1960 Arası Türkiye’de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,9-12.

Kanlı,T. (2006), "Medya ve Modernleşme: 1945–1960 Döneminde National Geographic Dergisi’nde Türkiye’nin Sunumu", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Ankara.

Kan Ülkü G. (2019), "Mimarlık ve Sanat İşbirliği: Brüksel EXPO’58 Türkiye Pavyonu", IBAD, 2019; (5).

Karaömerlioğlu, A. (2006) "Orada Bir Köy Var Uzakta: Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem" (1. Baskı), Çağaloğlu, İstanbul: İletişim

Karataş, M. (2021), "Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Çanakkale’nin Kentsel Gelişimi (1923-1950)", Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi,8:39-56.

Karatosun M, Arıtan Ö. (2010), "1950 Öncesi ve Sonrası Cumhuriyet Sanayileşmesi Işığında AYDIN TEKSTİL YERLEŞKESİ", Mimarlık Dergisi, 355.

Karal, E.Z. (1981), "The Principles of Kemalism, Atatürk Founder of a Modern State", eds. E. Özbudun, A. Kazancıgil, C. Hurst and Company, London.

Karpat, K. (1976) "Türk Demokrasi Tarihi", İstanbul Matbaası: İstanbul.

Kayın, E.(2009), "Merkez-Taşra İkilemindeki Anadolu Kentlerinde Kimlik Arayışı ve Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası", Mimarlık,346.

Kolsal F. (2015), "Cumhuriyet Dönemi Modernleşmesinin Bir Sanayi Yapısı Üzerinden Kentsel ve Mekânsal Olarak Okunması: Aydın Tekstil Yerleşkesi", Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,Eskişehir.

Köseoğlu, Ç. (2012), "Politika ve Eylem Olarak Mimarlık", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Köy Kanunu,1924.

Kuyucu F. (2019), Türkiye'de Modern Mimarlık Döneminde Gaziantep Kent Tasarımının Mimari Süreklilik Bağlamında Değerlendirilmesi , Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul

Laçiner, Ö. (2006). “Merkez(ler) ve Taşra(lar) Dönüşürken”. Taşraya Bakmak. Ed. Tanıl Bora. İstanbul: İletişim Yay.

Lefébvre, H. (1991) "The Production of Space" (önsöz D.Harvey), Blackwell.

Anonim, (1950), "L’Illustration de l’Orient", 1950-07.

Mamalı. (2020). "Nezih Eldem Arşivi’nde Türkiye İş Bankası" | SALT.

Memis, S., & Belir, O. (2023). "The Effects of the Republican Era Modernization Process on Architecture: İzmit Community Center" PLANARCH - Design and Planning Research, 7(1), 43-50.

Milliyet, 30.05.1950

Milliyet, 14.07.1953

Milliyet ,07.10.1955

Mortaş, A. (1941), "Modern Türk Mimarîsi", Arkitekt, 1941/42-05-06 (125-126).

Narlı, M. (2013)., "Romanlar ve Taşralar: Türk Romanında Taşra Algıları Üzerine Bir Değerlendirme", Bilig, 64.

Oktay, T. (2008). "Belediye Kurumunun Tarihsel Gelişimi". Recep B. ve Yüksel D. (Ed.), Türkiye’de Yerel Yönetimler, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 119-156.

Onar, S.S.(1957), “Mahalli Ademi Merkeziyet Prensibi ve İmar İşleri”, Cumhuriyet, 2 Temmuz 1957.

Overly, P. (2007) "Light, Air & Openness: Modern Architecture Between the Wars", London, Thames and Hudson.

Öden, İ. (2021, 20 Kasım), "Aydın'a elektrik veren Belediye elektrik santrali." (Gönderi), Facebook. Erişim Tarihi: 01.02.2023
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=4701331549887268&set=gm.2427620627373560>

Özçelik, M.(2010), "İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Dış Politikası", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29.

Özdemir, E. (2020, 3 Ağustos), Gönderi, Facebook. Erişim Tarihi: 01.02.2022
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=119405819864436&set=p.119405819864436>

Özorhon, F., Uraz, T. U. (2009), "1950-60 arası Türkiye Mimarlığı’nda Özgünlük Arayışları", İTÜ Dergisi/a, 8-2.

Öztürk, D. (2010), İstanbul Hilton Otelinin 55. Yılı, Arkitera.

Özyalvaç, A. N. (2013). Mimarlıkta Modernite Kavramı ve Türkiye, FSM İlmî Araştırmalar ve Toplum Bilimleri Dergisi, 1

Rado, Ş.(1954), Taklit Siyaseti, Akşam.

Rado, Ş., (1956), “İstanbul’a Hala Güzel Diyebilmek İçin”, Akşam, 25 Eylül 1956.

Sağlam, H. (2020), "Mimarlık- Politika İlişkisi, Cumhuriyet dönemi Turizm Konaklama Yapıları Üzerine Bir Okuma (1923-1993)", Ankara: Nobel Yayın Grubu.

Sağlam, S. (2016), "1923-1950 Yılları Arasında Türkiye’de Kent Ve Kentleşme Olgusu, Sosyoloji Konferansları", 53:257-274.

Saka A. (2021), "Cumhuriyet Dönemi Modern Mimarlık Pratiklerinin Antakya’da Konut Üzerinden Okunması (1950-1970)", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

SALT Araştırma, Belge No: AHANKA065

SALT Araştırma, Belge No AHANKA027

SALT Araştırma, Belge No AHANKA138

SALT Araştırma, belge no AHAYD086

SALT Araştırma, Belge No TMH0002

SALT Araştırma, Belge No: AHAYD057

SALT Araştırma, Belge No: AHAYD058

SALT Araştırma, Belge No: AHAYD086

SALT Araştırma, Nezih Eldem Koleksiyonu.

SALT Araştırma, Edhem Eldem Arşivi, TSHEPA02608, TSHEPA03415.

SALT Araştırma, Belge No: PFILORS01950.

Saraçoğlu Gezer, A. M., Bölükbaşı Ertürk A.E. (2023), "Karabük'te Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Planlama Alanı Dışında Gelişen Yerleşme: Bayır Mahallesi", Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi,85:119-150.

Sarı, F.H.,Umar, N.(2023),"Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Kamu Yapıları: Malatya Kenti Örneği",Art-Sanat,19(2023),415-445.

Sarı, M. (2015), "Atatürk Dönemi İç Anadolu Bölgesi'nde İmar-İskan Faaliyetleri (1923-1938)", Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Sayar, Y. (2004,) "Türkiye'de mimari proje yarışmaları 1930-2000: Bir değerlendirme". Mimarlık, 320, 29-36.

Sayar, Z. (1956), "İstanbul'un İmârı Münasebetiyle", Arkitekt, 1956, c. 25, sy. 284, s. 49.

Sezer, Ö. (2021). "Modern Köyün İnşası: Erken Cumhuriyet Dönemi Kırsalında İskan Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme", Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 24.

Sığın, N. (2017), T"ürkiye'de Modernleşme Süreci'nde Basın: Ulus Gazetesi'nin Modernleşme Söylemi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Son Posta Gazetesi , 10 Ekim 1932

Sönmez F., Arslan Selçuk S. (2018), "Kayseri Tren İstasyonu ve Çevresinin Kentin Modernleşme Sürecine Katkısı Üzerine Bir Okuma", Megaron, 13(1) : 85-101.

Sözen, M. (1984), "Cumhuriyet dönemi Türk mimarlığı -1923-1983" ,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Şahin, İ.H. (2022, 21 Eylül) "1960 lı yıllar, Aydın Kız Enstitüsü Atatürk Köşesi.", (Gönderi), Facebook. Erişim Tarihi: 01.02.2023
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=608588597560597&set=g.552832094852432>

Şahin, İ.H. (2022, 28 Ağustos) "1960 lı yıllarda Aydın Orman İşletme Müdürlüğü binası.", (Gönderi), Facebook. Erişim Tarihi: 01.02.2023
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=592301175856006&set=g.552832094852432>

Şahin, İ.H. (2023, 15 Ağustos) "1960 lı yıllarda 1960 lı yıllarda Aydın Adliye sarayı", (Gönderi), Facebook. Erişim Tarihi: 01.09.2023
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=814877023598419&set=g.552832094852432>

Şahin S.T. (2022), "1930-1980 Yılları Arasında Üretilen Gaziantep Modern Mimarlık Yapılarının Cephe ve Kütle Özelliklerinin İncelenmesi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Şimşek G. (2015), "Aydın'da Mimarlık Mirası Olarak Cumhuriyet Dönemi Konutları", Megaron,10(1): 43-56.

Takım,A.,(2012), "Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları",AnkaraÜniversitesi SBF Dergisi,67:157-187.

Tankut, G. (1993), "Bir Başkentin İmarı", İstanbul, Anahtar Kitaplar.

Tanyeli, U., (1998), "1950'lerden Bu Yana Mimari Paradigmaların Değişimi ve Reel Mimarlık", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Tanyeli, U., (2000)," Modernizmin Sınırları ve Mimarlık, Modernizmin Serüveni",Yapı Kredi Yayınları, No:1, 64s. İstanbul.

"Taşdöner Sineması", Kültür Envanteri, 6 Haziran 2022, <https://kulturenvanteri.com/yer/?p=78241>

T.C.D.D. III. Bölge Müdürlüğü Arşivi

Tekeli ,İ. (1986), "Architectural Society,Architecture Education in the İslamic World",Procedings of Seminar, The Series of Aga Khan,Spain.

Tekeli İ. (1999), "Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye'de Kent Planlaması", Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, eds. S. Bozdoğan and R. Kasaba, çev. N. Elhüseyni, Türk Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İ. (2009), "Akılcı Planlamadan, Bir Demokrasi Projesi Olarak Planlamaya", İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli,İ. (2013), İstanbul'un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tul, M. (2022, 6 Eylül),"1930'lu yıllar", (Gönderi), Facebook. Erişim Tarihi: 01.02.2023.
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=2622950084504740&set=g.552832094852432>

Tul, M. (2023,15 Kasım), "Aydın Belediyesi", (Gönderi), Facebook, Erişim Tarihi: 01.12.2023
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=2986456088154136&set=g.552832094852432>

Tul, M. (2023,27 Ocak), "Kız Enstitüsü", (Gönderi), Facebook. Erişim Tarihi : 03.02.2023,
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=2759071500892597&set=g.552832094852432>

Tuna, I. (2019). "1950-1960 Yılları Arasında İstanbul'da Kentleşme ve İmar Faaliyetlerine Genel Bakış", MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (20)

Tunç, S. (2014), "Hayat'ın Yıldızları: 1950'lerin Türkiye'sinde Tüketim Kültürü, Futbol ve Şöhret". Toplum ve Bilim, 130, 137-154.

Türker, E. A., & Tapan, A. M. (2022)." 20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı'nın ulusal ve uluslararası düzeydeki politik değişimler bağlamında incelenmesi.", Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi,2(2).

Ulubay, S. (2019). "Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde “Moderni Millileştirme” Çabasının Sorgulanması", Kent Akademisi, 12(2), 387-396.

Uluengin M. B.,Turan Ö., (2005),“İmparatorluğun İhtişam Arayışından Cumhuriyet'in Radikal Modernleşme Projesine: Türkiye'de Kentsel Planlamanın İlk Yüz Yılı”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C. 3, S. 6, Yss. 353- 436

Ulus Gazetesi , 25 Aralık 1935.

Ulus Gazetesi,16 Kasım 1947.

Ural, S. (1974), “Türkiye'nin Sosyal Ekonomisi ve Mimarlık, 1923-1960”, Mimarlık, 1974, c. 1-2, s. 5-51

Ünlü, B. (2017, 27 Nisan), “Aydın Kasaplar Hal binasının iç görünüşü” (Gönderi), Facebook. Erişim Tarihi: 01.06.2023
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=10155271646011952&set=gm.1011825068953130>

Ünlü, B. (2018, 25 Mayıs), “Aydın Belediyesi Santral Garajı” (Gönderi), Facebook. Erişim Tarihi: 01.06.2023
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1392256337541935&set=a.2071198569647705>

Ünlü, B. (2021, 21 Haziran), “Aydın Emlak Kredi Bankası (Günümüzde Halk bankası Merkez şube)” (Gönderi), Facebook. Erişim Tarihi: 01.02.2023.
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=10159413189771952&set=g.552832094852432>

Ünlü, B. (2018, 18 Mart), “Aydın Ticaret Lisesi”, (Gönderi), Facebook. Erişim Tarihi: 01.02.2023.

Ünlü, B. (2022, 26 Ekim), “Aydın PTT Binası açılış günü” (Gönderi), Facebook. Erişim Tarihi: 01.02.2023.
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=10160311384946952&set=g.552832094852432>

Ünsal B. (1973), “Mimarlığımız 1923-1950”. Mimarlık, 10 (112) :34-45.

Web 1, (2023), <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/gazi-ve-latife-hanim-okullari/#17.1/39.937836/32.859829> (Erişim Tarihi : 19.04.2024).

Web 2, (2023), Oktay Aras Kitaplığı, <https://www.oktayaras.com/yeni-mimari/tr/41957> (Erişim Tarihi : 19.04.2024).

Web 3, (2022), <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/adnan-menderes-1899-1961/>(Erişim Tarihi : 19.04.2024).

Web 4, (2023), <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mahmut-celal-bayar-1883-1986/>. (Erişim Tarihi : 19.04.2024).

Web 5, (2023), <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/refik-koraltan-1889-1974/> (Erişim Tarihi : 19.04.2024).

Web 6, (2023), <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/marshall-plani/#:~:text=Marshall%20Plan%C4%B1%2C%20ABD%20tarihinin%20en,%12'si ni%20tems il%20etmektedir.> (Erişim Tarihi : 19.04.2024).

Web 7, (2023), <https://www.herumutortakarar.com/marmara-apartmani-moda/> (Erişim Tarihi : 19.04.2024).

Web 8, (2023), “Taşdöner Sineması”, Kùltür Envanteri, 6 Haziran 2022, <https://kulturenvanteri.com/yer/?p=78241>.

Web 9, (2023), <https://www.neredeoku.com/ilkokul/aydin-gazipasa-ilkokulu> (Erişim Tarihi : 19.04.2024).

Weber, M. (2000), “Modern Kentin Oluşumu”, Bakış Yayınları.

Yarar, Z. (2020), Markut,4.

Yıldız, M. (2013), “Denizli’deki Erken Cumhuriyet Dönemi Okul Yapılarının Mimari Özelliklerine Genel Bir Bakış”, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi.

Yaşdağ M. (2021), “Şehrin Bellek Mekânı Olarak Aydın Tekstil Yerleşkesi: Mimari ve Yaşantı”, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (1): 38-69

Yavuz,E., Uğurlu, E. (2023), “Eğlence ve Sağlık Görünümleri Arasında: Taşrada Bir Yüzme Havuzu”, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, Cilt 13,İhtisaslaşma Özel Sayısı,92-107.

Yıldırım, M. (2009). “Modernizm, Postmodernizm Ve Kamu Yönetimi”. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6:2.

Yılmaz, D. (2012), “Demokrat Parti’nin Tarım Politikasının Aydın Ölçeğinde Değerlendirilmesi (1950-1955)”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Yüngül, B. (1950), “Plastik Nedir?”, Arkitekt,11-12:244-245.

Yüngül, B. (1954), “Hafif Beton ve İsveç’te Kullanılışı,”Arkitekt, 07-08:136-137

ÖZGEÇMİŞ

Ecem UĞURLU 2016 yılında başladığı Gebze Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden 2021 yılında mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra aynı yıl Gebze Teknik Üniversitesi'nde Mimarlık Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitime başlamıştır. 2022-2024 yılları arasında Aydın'da özel sektörde çalışmıştır. 2024 yılının Nisan ayından itibaren Manisa Celal Bayar Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.

TEZ ÇALIŞMASI KAPSAMINDA YAPILAN YAYINLAR

Yavuz E., Uğurlu E. (2023),”The Making of a Modern City in the Periphery: Early Republican Period and the Public Spaces in Aydın”, International Paris Congress on Applied Sciences, April 1-3 2023, Paris,France, ISBN: 978-625-367-051-1

Yavuz E., Uğurlu E. (2023),”Eğlence ve Sağlık Görünümleri Arasında: Taşrada Bir Yüzme Havuzu”, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, İhtisaslaşma Özel Sayısı, 92-107, E-ISSN 2149-3871

Yavuz E., Uğurlu E. (2023), “Su ve Modernliğin Mekanları: Aydın Yüzme Havuzları”, Fourth European Convention on Turkic,Ottoman and Turkish Studies (Turkologentag 2023), September 21th –23th, Vienna, Austria.

EKLER

EK-A : Erken Cumhuriyet Dönemi ve Yüzyıl Ortası Dönemde Aydın'da yapılan kamusal mekan/alan karşılaştırması.

EK-B : Demokrat Parti Programı'ndaki Bayındırlık - Ulaştırma İşleri bölümü, 1946. (TBMM Kütüphanesi, 2008- 563).

EK-C: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Aydın'da Yapılan İmar Çalışmaları.

EK-D: Aydın'ın Aydınlığı isimli yayında Adnan Menderes'e ayrılan sayfa.

EK-E: 1950 -1960 Aralığında Aydın'da yapılan kamusal yapılar.

Ek-A:

Tablo A.1: Erken Cumhuriyet Dönemi ve Yüzyıl Ortası Dönemde Aydın’da yapılan kamusal mekan/alan karşılaştırması

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ YAPILAN KAMUSAL ALANLAR/YAPILAR	YÜZYIL ORTASI DÖNEM YAPILAN KAMUSAL ALANLAR/YAPILAR
BELEDİYE BİNASI	BELEDİYE BİNASI
GAZİ İLKOKULU	TREN GARI
CUMHURİYET MEKTEBİ	SANTRAL GARAJI
ORTA TİCARET OKULU	SSK BİNASI
HÜKÜMET BİNASI	HALK KÜTÜPHANESİ
TÜRK OCAĞI BİNASI	AYDIN LİSESİ EK BİNASI
UMUMİ PARK	KIZ ENSTİTÜSÜ
SPOR SAHASI	AYDIN TEKSTİL FABRİKASI
KÜLTÜR PARK HAVUZU	TÜRKİYE ZİRAİ DONATIM KURUMU
EMLAK KREDİ BANKASI	ORMAN T. ZİRAAT VE VETERİNER DAİRELERİ BİNASI
İŞ BANKASI	ADLİYE BİNASI
ŞEHİR KULÜBÜ	PTT BİNASI
ZİRAAT BANKASI	KASAPLAR HALI
	TAŞDÖNER SİNEMASI

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde ,1923-1950 yılları arasını yani 27 yılı kapsayan dönemde 13 adet kamusal mekan/alan üretilirken, 1950-60 yılları arasındaki 10 yıllık süreçte 14 adet yapı kente kazandırılmıştır.

yet usullerinin sadeleştirilmesi ve daha emniyetli ve az masraflı hale getirilmesi suretile, yeni vergiler konulmadan dahi, devlet gelirinin artacağı kanaatindeyiz.

MADDE 75 — Memlekette iş hacmini daraltan istihşâl maliyetlerine doğrudan doğruya tesir yapılarak dış piyasalarla mübadeleyi güçleştiren ve yahut hayat pahalılığının amillerinden olan vergi ve resimlerden değiştirmeler ve indirmeler yapılmasına, hayvan vergisinin birden veya tedrici surette kaldırılmasına taraftarız.

MADDE 76 — Partimiz, Maliye işlerinin, hazine menfaatini halkın menfaatlerinden ayrı ve üstün görmeyen, iktisadî ve içtimâî prensiplerimize uygun bulunan bir anlaşmaya yürütülmesi lüzumuna kanidir. Bu esasın gerçekleştirilmesi yönünde, kazaî ve idarî müeyyideler konulmasına çalışacağız.

Bayındırlık - Ulaştırma İşleri :

MADDE 77 — Millî ekonominin gelişmesini geciktiren sebeplerden birisi de ulaştırma ekonomimizin yetersizliği ve pahalılığıdır. Ulaştırma işlerimizi bu görüşün gerekli kıldığı önemle ele almak fikrindeyiz.

MADDE 78 — Modern yol yapım tekniği, büyük vasıtalarla, makinelere ihtiyaç göstermektedir.

Köy, bucak yolları dışındaki yapımın merkezden idaresini, esaslı bir plân içinde büyük yol şe-

Şekil B.1: Demokrat Parti Programı'ndaki Bayındırlık - Ulaştırma İşleri bölümü, 1946. (TBMM Kütüphanesi, 2008- 563).

bekeleri kurulmasını, bunların devamlı tamire tabi tutulmasını zarurî görüyoruz. Bu bakımdan kanunlarımızda değişiklikler yapılmalıdır. Özel kanuna göre köy ve bucak yollarının süratle yapılması gözönünde tutulmalıdır.

MADDE 79 — Demiryollarımızın inşasına devam olunmalıdır. Demir yollarımızı besliyecek kara yolları ile, limanlar, depo ve antrepoların, birbirlerini tamamlayıcı surette yapılmalarını ulaştırma sistemimizin içinde görüyoruz.

MADDE 80 — Ulaştırmada ucuzluğu sağlamak için her türlü taşıt vasıtalarını ve yedek parçalarının memlekete getirilmesinde kolaylık gösterilmesini, akar yakıt fiyatlarının ucuzlatılmasına çalışılmasını zarurî bulmaktadır.

MADDE 81— Umumiyetle ulaştırma, depo ve antrepo ücret ve tarifelerinin millî ekonomiye uygun olarak tesbiti "Varant" usulünün tatbiki, gözettiğimiz hedeflerdendir.

MADDE 82 — İstikbâl hava nakliyatındadır. Bu konu üzerinde önemle duracağız.

MADDE 83 — Devlet deniz işletmeciliği ile ilgili bütün vasıtalarımızla tesis ve teşekkülleri bir idare altında toplamayı gerekli buluyoruz.

Özel şahıslar elindeki deniz işletmeciliğini ve şilepçiliğini himaye etmeliyiz.

Türk ihracat mallarını, millî vasıtalarımızla dış pazarlara götürmek gayemiz olmalıdır.

Memleketimizin üç tarafı denizle çevrilidir.

Coğrafi durumumuz endüstrisi, ticareti ve sporu ile bize, en ileri denizci bir millet olarak yetişmek fırsat ve kabiliyetini vermektedir. Denizciliği, Türkün büyük, milli ülküsü olarak kabul ediyoruz.

MADDE 84 — Çiftçimiz bir taraftan sel ve taşkınların tahripleri diğer taraftan kuraklığın acı neticeleri ile daima karşı karşıyadır.

Yurdda su meselesi, sağlık bakımından da çok büyük bir önem göstermektedir. Bu sebeplerden su işlerimize daima artan bir hızla devam olunmasına çalışmak hedefimizdir.

Bu konuda başlanmış işler bitirilmeden yenilerin başlamamak, halin icabıdır.

Küçük su işleri üzerinde de ayrıca önemle durulması, bu işlerde halkın ve ilgililerin de iştirakini sağlayacak tedbirler ve müeyyideler aranmalıdır.

Umumî sağlık işleri :

MADDE 85 — Nufuzumuzun ve istihsal kudretimizin çoğalması davasında büyük bir amil olan umumî sağlık işlerimiz, artan bir hızla ve plânla yürütülmek ihtiyacıdadır.

Bunun için, bütçeden, yeter tahsisat ayrılmasını, sıtma, başta olmak üzere milli bünyeyi kemiren nütün hastalıklarla esash surette mücadele imkân ve vasıtalarının sağlanmasını ve bu maksatla ilgili Bakanlıklarla da iş birliği yapılmasını, Partimiz, memleketin en büyük ihtiyaçlarından sayar.

Celâl Bayar : Eski Başbakan

Fuat Köprülü : Kars Milletvekili

Refik Koraltan : İçel Milletvekili

Adnan Menderes : Aydın Milletvekili

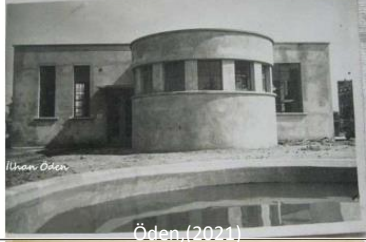
Şekil B.1: Devam.

EK-C:

Tablo C.1: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Aydın'da Yapılan İmar Çalışmaları

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KENTTE YAPILAN İMAR ÇALIŞMALARI	
1- BELEDİYE BİNASI	SALT Araştırma, Belge No: AHAYD058
2- ZİRAAT BANKASI	Anonim, 2017
3- GAZİ PAŞA İLKOKULU	Web 9
4- CUMHURİYET İLKOKULU	SALT Araştırma, Belge No: AHAYD08
5- AYDIN TÜRK OCAĞI	SALT Araştırma, Belge No: AHAYD05
6- ŞEHİR KULÜBÜ	Anonim, 2012

Tablo C.1: Devam

7- ELEKTRİK FABRİKASI	Öden,(2021)
8- HÜKÜMET KONAĞI	Anonim,(2023)
9- SPOR SAHASI	Anonim,(2022)
10- FİLİBELİ HACI SÜLEYMAN MAHDUMU ZEYTİNYAĞI FABRİKASI	Uğurlu,(2023)
11- ÖMER MUHARREM SABUN FABRİKASI	Aydın Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2021)
12- UMUMİ PARK	Anonim, (2022)

EK-D:

Başvekilimiz Adnan Menderes

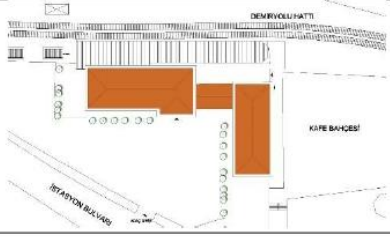
Soyadını Aydından alan, Aydın'ın tarihi bir ailesine mensup olan bu Aydın hemşerimizin resmiyle bu kitabı süslememiz sadece onun Başvekil olduğunu düşünerek değildir. Küçük yaşundanberi Aydın'da fikir hareketlerinin rehberi, örnek çiftçi, gönüllü asker, enerjik bir Aydın âşığı olan Adnan Menderes'in yalnız bu Aydın kitabında değil her Aydın'ın gönlünde yeri vardır.

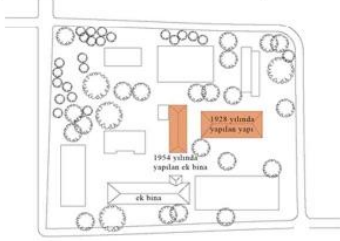
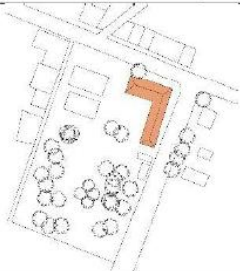
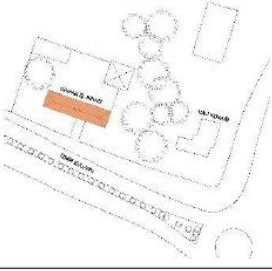
Şekil D.1: Aydın'ın Aydınlığı isimli yayında Adnan Menderes'e ayrılan sayfa. (Anonim,1954).

EK-E:

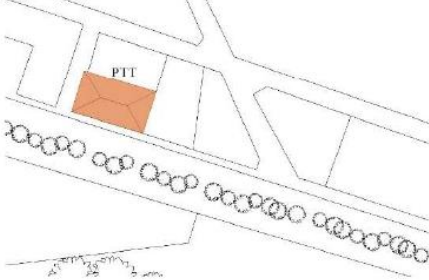
Tablo E.1: 1950 -1960 Aralığında Aydın'da yapılan kamusal yapılar

1- AYDIN BELEDİYE BİNASI, YIL: 1950'LER SONU, MİMARİ: EMİN ONAT	
2- AYDIN TREN GARI, YIL : 1955, MİMARİ : ORHAN SAFA	
3- AYDIN SANTRAL GARAJI, YIL: 1959, MİMARİ BİLİNMİYOR.	
4- AYDIN SSK BİNASI, YIL: 1950'LER, MİMARİ BİLİNMİYOR.	
5- AYDIN İL HALK KÜTÜPHANESİ, YIL: 1950, MİMARİ BİLİNMİYOR.	

Tablo E.1: Devam.

6- AYDIN LİSESİ EK BİNASI, YIL:1954, MİMARİ BİLİNİYOR.	
7- AYDIN KIZ ENSTİTÜSÜ, YIL:1954, MİMARİ BİLİNİYOR.	
8- AYDIN TEKSTİL FABRİKASI, YIL:1957, MİMARİ BİLİNİYOR.	
9- AYDIN ZİRAİ DONATIM KURUMU, YIL: 1950'LER, MİMARİ BİLİNİYOR.	
10- AYDIN ORMAN T. ZİRAAT VE VET. DAİRELERİ, YIL:1950'LER, MİMARİ BİLİNİYOR.	

Tablo E.1: Devam.

11- AYDIN ADLİYE BİNASI, YIL:1958, MİMARİ BİLİNİYOR.	
12 – AYDIN PTT BİNASI, YIL: 1955, MİMARİ BİLİNİYOR.	
13- AYDIN KASAPLAR HALİ, YIL: 1950'LER, MİMARİ BİLİNİYOR.	
14 – TAŞDÖNER SİNEMASI, YIL: 1950'LER, MİMARİ BİLİNİYOR.	